

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Liisa Jääskeläinen ja Tarja Repo (toim.)

KOULU KOHTAA MAAILMAN

Mitä osaamista maailmankansalainen tarvitsee?

Oppaat ja käsikirjat 2011:16

Liisa Jääskeläinen ja Tarja Repo (toim.)

KOULU KOHTAA MAAILMAN

Mitä osaamista maailmankansalainen tarvitsee?

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

ULKOASIAINMINISTERIÖ
UTRIKESMINISTERIET

Toimituskunta

Irmeli Halinen
Mikko Hartikainen
Erja-Outi Heino
Lea Houtsonen
Liisa Jääskeläinen
Tarja Repo

Ulkoasu ja taitto

Katja Särkkä

Painotyö

Kopijyvä, Kuopio 2011

Oppaat ja käsikirjat 2011:16

ISBN 978-952-13-4930-0 (nid.)

ISBN 978-952-13-4931-7 (pdf)

ISSN-L 1798-8950

ISSN 1798-8950 (painettu)

ISSN 1798-8969 (verkkojulkaisu)

www.oph.fi/julkaisut

© Opetushallitus ja tekijät

KANNEN KUVA Marianne Pärnänen / Ekenäs gymnasium

ARVOISAT LUKIJAT

Globalisaatio muuttaa maailmaa ja tuo muuttuvan maailman iloiseen ja ongelmineen meitä lähemmäksi. Välimatkat ovat lyhentyneet monella tavoin, ennen niin kaukana olevat paikat ovat tutumpia yhä useammille. Teknologian kehitys on tehnyt mahdolliseksi tiedon nopean välittymisen – me saamme reaaliajassa tietoomme eri puolilla maailmaa tapahtuvat asiat. Talouselämän sidokset ovat globaalissa maailmassa entistä tiukemmat ja tuovat mukanaan sekä uusia mahdollisuuksia että uhkia. Meidän jokaisen arki on eri tavoin sidoksissa maailmanlaajuisiin muutoksiin ja myllerryksiin.

Maailmankansalaisena Suomessa-hanke on toteutettu aikataulultaan nopeana yhteistyöhankkeena. Useiden toimijoiden erinomaisella yhteistyöllä on määritelty maailmankansalaisuuden kompetensseja ja samalla valmistauduttu edessä olevaan yleissivistävän koulutuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistamiseen. Hankkeessa on myös koottu hyviä käytänteitä, joita mukana olevat koulut ovat omassa työssään kehittäneet. Tärkeä osa työtä on ollut globaalikasvatukseen liittyvän teoriataustan pohtiminen yhteistyössä yliopistotutkijoiden kanssa sekä kokemusten jakaminen eri maiden kesken.

Opetushallitus koordinoi *Maailmankansalainen Suomessa* -hanketta, jonka rahoitus saatiin ulkoasiainministeriöltä. Aktiivisina toimijoina Opetushallituksen virkamiesten rinnalla ovat olleet tiedottaja Erja-Outi Heino ulkoasiainministeriöstä sekä 15 mukana olleen hankeskoulun rehtorit ja opettajat. Suuri osa

työstä tapahtui kouluissa. Kokemuksia jaettiin ja koulujen työtä ohjattiin ja koottiin Opetushallituksen järjestämissä seminaareissa. Hanasaassa pidettiin kansainvälinen symposiumi *Becoming a Global Citizen*. Sen järjestäjinä olivat Opetushallituksen rinnalla Global Education Network Europe (GENE), ulkoasiainministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Hanasaaren ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus.

Haluan kiittää kaikkia hankkeessa mukana olleita kouluja ja niiden henkilöstöä erinomaisesta työstä. Kiitän myös kaikkia yhteistyökumppaneita sekä erityisesti ulkoministeriötä hankkeen mahdollistamisesta. Työssä on tarvittu paljon osaamista ja jaettu näkemystä ja innostusta. Niitä kaikkia tarvitaan maailmankansalaisuuden edistämiseen.

Toivon, että tässä julkaistava hankkeen aineisto on hyödyllistä kaikille peruskoulun ja lukion opettajille sekä paikallisen ja kansallisen tason opetuksen kehittäjille heidän omassa työssään. Suomalaisen prosessin ja kokemusten pohjalta samankaltaisia hankkeita on mahdollista tehdä myös missä tahansa muussa maassa.

Jorma Kauppinen
Johtaja
Opetushallitus

KOULU KOHTAA MAAILMAN

Mitä osaamista maailmankansalainen tarvitsee?

3 Lukijalle **Jorma Kauppinen**

6 Miten maailmankansalaisena Suomessa -hanke toteutettiin **Liisa Jääskeläinen**

Koulut tarttuivat tehtävään

Tarja Repo

14 **Kestävä kehitys kuuluu kaikille**
Vihtiläisen Jokikunnan alakoulun oppilaat vertailivat koulunkäyntiä ja puutarhanhoitoa ecuadorilaisten kanssa, lähettivät KeKe-nukkeja maailmalle ja saivat Puolasta eTwinning-kavereita.

20 **Hyvää elämää etsimässä**
Mitä kaikkea kuuluu hyvään elämään ja maailmankansalaisuuteen, kysyi Mäntsälässä sijaitseva Riihenmäen koulu oppilasvetoisessa ja oppiainerajat ylittävissä hankkeissaan.

28 **Koulun kehitysyhteistyö käynnisti kansanliikkeen**
Vesilahden yläaste Pirkanmaalla on monimuotoisesti ja aidosti kansainvälinen koulu, vaikka sijaitsee kaukana maailman metropoleista.

36 **Tavoitteena tasavertainen kumppanuus**
Kasavuoren koulu Kauniaisissa lähettää valtaosan taksvärkkirahoistaan tansania-laiseen ystävyyskouluunsa, mutta haluaa kehittää kumppanuudesta vastavuoroisempaa kulttuurivaihtoa.

42 **Kaksikielinen koulu on rikkaus**
Suomalais-venäläinen koulu Helsingissä lähti vapauttamaan oppilaiden piileviä voimavaroja, joita heille on kertynyt elämisestä kahden kulttuurin välissä.

48 **Opettajat yhdistivät voimansa yli ainerajojen**
Seinäjoen lukio keräsi hajallaan olevat globaalikasvatuksen teemat yhdeksi kuuden viikon opintojaksoksi, josta tehtiin opas myös muille kouluille.

56 **Kaikilla on yhteinen pesä**
Pohjoissavolainen Lapinlahden lukio ja Kuvataidelukio laittoi oman ja muiden oppilaitosten kansainvälisyyskasvatuksen kriittisen suurennuslasin alle.

62 **Lukiosta aukeaa koko maailma**
Opiskelijavaihto ja muut suorat kontaktit ulkomaille tarjoavat tietoa ja elämyksiä Raaseporissa sijaitsevan ruotsinkielisen Ekenäs gymnasiumin opiskelijoille.

68 **Seitsemän lisäporttia maailmaan**
Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen oppilaitokset Porista Raaheen lähtivät seikkailuretkelle yhteiselle maapallollemme, kukin omalla tavallaan.

II Mitä maailmankansalaisen kompetenssit voisivat olla?

- 76 **Kompetenssiajattelun lähtökohdista ja sen vaikutuksesta pedagogiikkaan**

Irmeli Halinen

Tulevaisuuden laaja-alaisen osaamisen tulee näkyä opetussuunnitelmissa ja opetuksessa.

- 82 **Maailmankansalaisen etiikka**

Pekka Elo ja Hoda Shabrokh

Oikeudenmukaisuus, rohkeus ja kohtuullisuus tukevat hyvää elämää.

- 85 **Interkulttuurinen osaaminen**

Mikko Hartikainen ja Paula Mattila

Interkulttuurinen kompetenssi on taitoa ja tahtoa viestiä rakentavasti kulttuuritaustaltaan erilaisten ihmisten kanssa.

90

Kestävä elämäntapa

Lea Houtsonen ja Liisa Jääskeläinen

Elinvoimainen ja monimuotoinen biosfääri on ihmisen toimeentulon ja hyvinvoinnin perusta. Pidetään siitä huolta!

96

Maailmankansalaisen talousosaaminen

Pauli Arola

On tärkeää pohtia talouden globaaleja muutoksia ja mitä taloustaitoja maailman kohtaaminen nuorelta kansalaiselta vaatii.

100

Maailmankansalaisen yhteiskunnallinen osaaminen

Kristina Kaihari ja Arja Virta

Nuoret ovat avainasemassa luomassa uusia kansalais- ja globaalivaikuttamisen keinoja ja uudenlaista poliittista kulttuuria.

105

Globaalivastuu ja kehityskumppanuus

Lea Houtsonen ja Erja-Outi Heino

Globaalivastuu rakentuu kumppanuudessa – sekä paikallisessa arjessa että globaalisti.

III Oppimispoluilla eteenpäin

- 112 **Maailmankansalaisuus – nykyajan haaste koululle**

Gun Jakobsson

Vaasan ruotsinkielinen harjoittelukoulu Vasa övningskola otti tehtäväkseen pohtia, miten kasvatus maailmankansalaisuuteen nostetaan koko oppilaitoksen strategiseksi valinnaksi.

119

Globaalikasvatuksen teoreettista taustaa ja uusia näköaloja

Liisa Jääskeläinen

”... oppimispoluille, joiden ääriä eikä päätepisteitä kukaan ole etukäteen merkinnyt.”

Miten Maailmankansalaisena Suomessa -hanke toteutettiin

Lähtötilanne

Opetushallitus on toteuttanut yhdessä ulkoasiainministeriön kehitysviestinnän, kouluverkoston ja useiden asiantuntijoiden kanssa globaalikasvatuksen kehittämishankkeen *Maailmankansalaisena Suomessa*. Hankkeen tarkoituksena on ollut koota näkemystä maailmankansalaisuuteen kasvattamisen keskeisistä lähtökohdista, haasteista ja mahdollisuuksista globalisoituneessa maailmassa. Hankkeessa on etsitty ja kehitetty lasten ja nuorten kokemusmaailmaan sopivia keinoja osallistua nykyistä oikeudenmukaisemman ja kestävämmän maailman rakentamiseen. Erityisesti on pohdittu, mitä maailmankansalaisen tulisi osata, ja miten nämä osaamistarpeet mahdollisesti voitaisiin kuvata tulevassa yleissivistävän opetuksen opetussuunnitelmauudistuksessa.

Hanke on jatkoa jo vuonna 1995 alkaneelle Opetushallituksen ja ulkoasiainministeriön yhteistyölle kansainvälisyyskasvatuksessa. 2000-luvun alkupuolelta lähtien on käytetty nimitystä globaalikasvatus. Hanke on myös palvellut opetusministeriön *Kansainvälisyyskasvatus2010* -ohjelman toimeenpanoa. Ohjelman syntyyn vaikutti keskeisesti GENen (Global Education Network Europe) vertaisarvio vuonna 2004 ja sen jatkotoimet.

Gloaalikasvatusta Maastrichtin hengessä

Gloaalikasvatus on Maastrichtin (2002)

julistusta mukaillen kasvatusta, joka ”avaa ihmisten silmät ja mielen maailman todellisuuksille ja herättää heidät toimimaan oikeudenmukaisemman ja kestävämmän maailman puolesta”. Hankkeessa päätettiin painottaa – ulkoasiainministeriön tarkoittamalla tavalla – kehityskasvatusta, jolle perustaa luovat YK:n vuosituhattavoitteet.

Hanke käynnistyi syksyllä 2010 ja päättyi loppuvuodesta 2011. Mitä kaikkea tähän vuoteen oikein mahtui?

Hankkeen organisoituminen

Opetushallitus sai marraskuussa 2010 ulkoasiainministeriöstä 195 000 euron määrärahan *Maailmankansalaisena Suomessa* -hankkeen toteuttamiseen. Opetushallitus kutsui hankkeen koordinaatioryhmän puheenjohtajaksi johtaja Jorma Kauppinen Opetushallituksesta sekä jäseniksi tiedottaja Erja-Outi Heinon ulkoasiainministeriöstä ja Opetushallituksesta opetusneuvos Liisa Jääskeläisen (varapuheenjohtaja), opetusneuvos Pekka Elon, opetusneuvos Mikko Hartikaisen, opetusneuvos Lea Houtosen, opetusneuvos Kristina Kaiharin, opetusneuvos Katarina Rejmanin sekä opetusneuvos Paula Mattilan. Työryhmän sihteerinä toimi alkuun assistentti Paula Paronen, jota seurasivat assistentti Helen Ala-Seppälä, projektivastaja Hoda Shabrokh ja lopuksi johdon sihteerinä Merja Väänänen. Työryhmän taloushallintoa on hoitanut

sihteeri Inkeri Gröhn, joka myös vastaa verkkosivujen laadinnasta ja päivityksistä.

Varsinaisen koordinaatioryhmän lisäksi hankkeella on ollut erikseen kansainvälistä symposiumia valmisteleva työryhmä ja tämän julkaisun teosta vastaava ryhmä. Julkaisuryhmään kutsuttiin myös koko hankkeen graafisesta ilmeestä vastaava kuvataiteen opettaja Katja Särkkä ja toimittaja Tarja Repo, jonka keskeisimmäksi tehtäväksi muodostui tämän julkaisun luvun I kokoaminen.

Kouluverkon muodostaminen

Hankkeessa haluttiin alusta asti kuul-la koulujen ääntä ja nostaa esiin hyviä opetuskäytäntöjä. Kiireisen aikataulun vuoksi Opetushallitus kutsui kirjeellään 15.12.2010 hankkeeseen oppilaitoksia, joilla oli ennestään osaamista ainakin jollakin globaalikasvatuksen osa-alueella. Kutsutut oppilaitokset ovat olleet mukana verkostoissa tai hankkeissa, joilla on ollut samansuuntaisia tavoitteita. Tällaisia hankkeita tai verkostoja ovat olleet esimerkiksi *Maailmankansalainen ja media* (opetusministeriön rahoittama hanke osana *Kansainvälisyyskasvatus2010* -ohjelmaa), ENSI-koulujen verkosto (*Environment and School Initiatives*) sekä Unesco-koulut. Kutsutuissa oli myös kansainvälistymisessään muutoin erityisen aktiivisia kouluja.

Kouluverkoston kokoamisessa huolehdittiin siitä, että mukaan saatiin erikikäisiä oppilaita alakoululaisista lukiolaisiin. Verkosto oli myös alueellisesti ja kielellisesti monipuolinen. Suomen- ja ruotsinkielisten koulujen lisäksi kutsuimme mukaan myös Helsingin suomalais-venäläisen koulun ja ranskalais-suomalaisen koulun sekä eri yliopistojen nor-

maalikouluja. Normaalikouluista Vaasan ruotsinkielinen harjoittelukoulu, Vasa övningskola, lähti mukaan.

Kaikki koulut tekivät hankesuunnitelman talousarvioesityksineen. Opetushallituksen arviointiryhmä arvioi jokaisen hankkeen sisällöllisen osuvuuden ja projektiosaamisen. Osaamisen tärkeitä ulottuvuuksia olivat verkostoituminen, vaikuttavuus, oppimisympäristöt, tuotokset ja saavutusten juurruttaminen. Erityisen tärkeänä pidettiin globaalikasvatuksen nostamista koulun koko toimintakulttuurin tasolle.

Opetushallitus teki jokaisesta kouluhankkeesta sopimuksen kunkin koulun opetuksen tai koulutuksen järjestäjän kanssa. Koulukohtainen hankerahoitus vaihteli 900 €:sta 5000 €:oon. Hankerahalla katettiin hankkeesta aiheutuneet lisäkustannukset. Oppilaitokset pystyivät myös lähettämään opettajia hankkeen seminaareihin, koska hankerahasta korvattiin matkakustannukset ja mahdolliset ansionmenetykset.

Hankeverkoston kooksi muodostui valmisteluvaiheen jälkeen 15 koulua, joista kaksi on ruotsinkielistä.

Seminaarit

Aloitusseminaari järjestettiin 4.2.2011 Opetushallituksessa. Seminaarissa pohdittiin hankkeen tavoitteita ja lähtökoh-tia, jäsennettiin maailmankansalaisen käsitettä sekä pohdittiin koordinaatioryhmän jäsenten vetämissä ryhmissä hankeideoita korostaen erityisesti taitojen merkitystä. Helsingin yliopiston aineenopettajan koulutuksen johtaja Hannele Cantell piti luennon ilmiökeskeisestä pedagogiikasta. Filosofian ja elämäntutkimustiedon opettaja

Olli Hakala Töölön yhteiskoulusta kertoi maailmankansalaisen etiikasta. Opetusneuvos Liisa Jääskeläinen kertoi Alankomaissa toteutetusta, samoja asioita pohtineesta prosessista, josta oli syntynyt julkaisu *Windows on the World – Canon for Global Citizenship Committee*.¹ Lisäksi alkuseminaarissa esitettiin alustava hahmotelma maailmankansalaisen kompetensseiksi sekä sovittiin yhteisistä jatkotoimista. Keskeisiä toimenpiteitä seminaarin jälkeen olivat koulukohtaisen hankesuunnitelman laadinta, suunnitelmien arviointi Opetushallituksessa ja palautteen antaminen kouluille, suunnitelmien mahdollinen jatkokehittäminen sekä hankesopimusten teko jokaisen koulun opetuksen tai koulutuksen järjestäjän kanssa.

Maailmankansalaisena Suomessa -hankkeen **työseminaari** järjestettiin 13.5.2011 Opetushallituksessa. Työseminaari ajoitettiin samaan päivään kuin lasten Lasten ja nuorten foorumi, jonka osallistujat kutsuttiin tällä kertaa hankeskouluista. Työseminaari kuuli lasten ja nuorten ajatuksia siitä, mitä globaalikasvatus voisi olla, millä tavoin he voivat osallistua hankkeeseen ja millä keinoin he voisivat vaikuttaa maailmanlaajuisiin asioihin. Kävi ilmi, ettei hanke ollut vielä kunnolla käynnistynyt joissain kouluissa tai etteivät ainakaan oppijat olleet päässeet mukaan hankkeen suunnitteluun. Kuulimme myös, että nuoret ovat enemmän huolissaan aikuisten kuin oman ikätovereittensa rasismista.

Työseminaarissa opetusneuvos Liisa Jääskeläinen kuvasi hankkeen ajankohtaisen tilanteen ja avasi lisäaineiston avulla sitä, miten maailmankansalai-

suuden voi ymmärtää. Lisäksi hän toi esiin Oulun yliopistossa työskentelevän globaalikasvatuksen professorin Vanessa Andreottin näkemyksiä siitä, miten erilaiset viitekehykset vaikuttavat herkkyyteemme havaita globaaleja muutoksia. Samalla ne vaikuttavat ratkaisevasti siihen, millaisia kasvatuksen ja koulutuksen keinoja pidämme viisaina tapoina globalisoitumiseen reagoimisessa. Opetussuunnitelmat-yksikön päällikkö, opetusneuvos Irmeli Halinen kertoi perusopetuksen uudistamistarpeista ja kompetenssiajattelusta opetussuunnitelman perusteiden uudistamisen yhtenä keskeisenä lähtökohtana. Rehtori Antti Jokikokko Lapinlahden kuvataidelukiosta puhui oman lukionsa hankkeesta erityisesti interkulttuurisen osaamisen vahvistamiseksi. Koordinaatioryhmän jäsenten vetämissä ryhmissä jatkokehitettiin kouluhankkeita suunnaten ajattelua erityisesti siihen, miten hankkeet tukisivat maailmankansalaisen kompetenssien kirkastamista ja millaista pedagogiikkaa ja koulukulttuuria tässä identiteettityössä voitaisiin käyttää.

Syyskauden alussa Opetushallitus lähetti kaikille hankekouluille syystervehdyksen, jossa muistutettiin hankeaikataulusta sekä annettiin ohjeita muun muassa hankkeen nettisivuille tulevan kuvaaineiston laadusta.

Hankkeen päättöseminaari pidettiin 13.10.2011 kongressihotelli Paasivuoressa. Seminaarin alussa opetusneuvos Liisa Jääskeläinen kuvasi lyhyesti hankkeen kokonaistilanteen ja opetusneuvos Irmeli Halinen palautti mieleen kompetenssin ulottuvuudet ja vaikutukset opetussuunnitelmaan. Päättöseminaarissa oli suuri ilo kuulla ja nähdä hankekoulujen esitykset siitä, miten ne olivat hank-

¹ www.venstersopdewereld.nl

keensa toteuttaneet ja millaisia tuloksia oli saatu aikaan. Esitysten aikana osanottajat pohtivat maailmankansalaisen kompetensseja eli mitä tietoja, taitoja tai asenteita, arvoja tai millaista tahtoa kukin kompetenssi sisältää. Esitysten välissä seminaarin osallistujat kirjasivat keskeisiin globaalikansalaisen kompetensseihin liittyviä ajatuksiaan lapuille, jotka sitten koottiin kompetenssikohtaisille fläppitauluille. Koordinaatioryhmän jäsenet keskustelivat esiinnousseista ajatuksista osanottajien kanssa ja järjestelivät lapuille kirjattuja ideoita. Näin syntynyt aineisto koottiin muistioksi, joka lähetettiin kompetenssikohtaisten artikkeleiden kirjoittajille. Päättöseminaarin osanottajille kerrottiin myös *Becoming a Global Citizen* symposiumissa esitetyistä näkemyksistä, joita käsitellään myös luvussa III.

Tämän julkaisun luku I antaa rikkaan kuvan hankekoulujen työstä ja samalla myös päättöseminaarin sadosta. Hankkeen tuottamaa aineistoa on koottu lisää Opetushallituksen verkkosivuille alla olevaan osoitteeseen. Sieltä löytyy myös tohtorikoulutettava, KM Anna-Leena Riitaonjan globaalikasvatuksen teoreettista taustaa valottavia artikkeleita.

Kasvatuksen tehtävä epävarmuuden maailmassa?

Hankkeen kannalta erityisen kiinnostava on Oulun yliopistossa työskentelevän globaalikasvatuksen professori Vanessa de Oliveira Andreottin postkolonialistinen tulkinta globalisoitumisesta ja siksi haluan vielä lopuksi viitata siihen. Tämän tulkinnan perustana on yhteiskunnallisen kehityksen ja erityisesti kehitysyhteistyön ideaaliksi pitkään asetetun moderniteetin kritiikki. Nyt lähtökohtaisesti myönnetään, että kehitys on epävarmaa.

Tällöin kasvatuksen tehtävänä on opettaa kyseenalaistamaan, rakentamaan tietoa vuorovaikutuksessa, avaamaan monenlaisia näkökulmia, kohtaamaan epävarmuutta sekä toimimaan eettisesti.

Lyhyen hankkeemme aikana maailmalta tuli vakavia uutisia. Tässä näytteitä:

- tsunami ja ydinvoimalaonnettomuus Japanissa loppuvuodesta 2010
- demokraatiakamppailu arabimaissa, arabimaiden kevät 2011
- talouskriisit Euroopassa ja maailmassa – pankkikriisi, eurokriisi vai moraali-kriisi?
- työpaikkojen väheneminen Suomessa – talouden globalisoitumisen kipuja
- Osama bin Ladenin kuolema Pakistanissa – päättykö terrorismin vastainen sota?
- Utöyan saaren joukkomurha ja norjalaisten reagointi tragediaansa
- ihmiskunnan määrä ylitti 7 miljardia

Jokaisesta luettelossa olevasta asiasta voisi rakentaa monipuolisen opetuskokonaisuuden, jonka avulla voi ohjata oppilaita ja opiskelijoita pohtimaan esimerkiksi epävarmuuden kohtaamista tai sitä, miltä pohjalta omat eettiset ratkaisut rakentaa. Seminaarissamme oltiinkin yksimielisiä, että ajankohtaisten asioiden käsittelyyn pitäisi olla enemmän aikaa.

Maailmankansalaisena Suomessa -hanke lähti selvittämään, millaista osaamista maailmankansalainen tarvitsee. Siihen yritämme vastata seuraavissa luvuissa.

Liisa Jääskeläinen

Opetusneuvos
Opetushallitus

→ <http://www.oph.fi/kehittamishankkeet/maailmankansalaisena-suomessa>

- Vasa övningsskolan
luokka 8 b työssä
maailmankansalais-
käsitteen kanssa.
KUVA Carina Storthors
- ↓ Kasavuoren koulun
jaksonvaihtopäivänä
oppilaat kisasivat
ruokatietokilpailussa.
KUVA Marjo Kekki

I Koulut tarttuivat tehtävään

Maailmankansalaisena Suomessa -hankekoulujen kansainväliset kontaktit

- Globaalikasvatuksen kehittämishankkeeseen Maailmankansalaisena Suomessa osallistui 15 peruskoulua ja lukiota.
- Hankkeeseen osallistuneilla oppilaitoksilla oli yhteensä runsaat sata vakiintunutta kansainvälistä kontaktia.
- Valtaosa oppilaitosten kansainvälisistä kontakteista oli muissa maissa toimivia ystävyys- ja yhteistyökouluja.
- Kansainväliseen yhteistyöhön sisältyi mm. oppilasvaihtoa sekä erilaisia projekteja esimerkiksi eTwinning-portaalissa.
- Yhteistyön yleisinä tavoitteina oli mm. kieli- ja kulttuuritietouden lisääminen sekä sosiaalisen pääoman hankkiminen.
- Kontaktit ulkomaille ovat luonteva ja tärkeä osa hankkeeseen osallistuneiden oppilaitosten toimintakulttuuria.

OSALLISTUNEET KOULUT

Ekenäs gymnasium Raasepori
Helsingin ranskalais-suomalainen koulu
Jokelan koulu Raasepori
Jokikunnan koulu Vihti
Kasavuoren koulu Kauniainen
Kauhajoen lukio
Kuninkaanhaan koulu Pori
Lapinlahden lukio ja Kuvataidelukio
Mäntymäen koulu Kauniainen
Pispalan koulu Tampere
Riihenmäen koulu Mäntsälä
Seinäjoen lukio
Suomalais-venäläinen koulu Helsinki
Vasa övningsskola
Vesilahden yläaste

KESTÄVÄ KEHITYS KUULUU KAIKILLE

KUVAT Niina Skutnabb

Jokikunnan koulu

Maailmankansalainen puutarhassa
– yhteinen luontomme

- **Hanke kasvattaa** alaluokkien oppilaita globaaliin vastuuseen.
- **Salaisessa puutarhassa** koululaiset viljelevät kasveja ja vertailevat puutarhanhoitoa ecuadorilaisten lasten kanssa.
- **Kierrätysmateriaaleista** tehtyjen KeKe-nukkien avulla levitetään tietoa kestävästä elämäntavasta maailmalle.
- **Verkkoblogissa** kokedoll.blogspot.com kukin voi kertoa oman KeKe-tarinansa.
- **Puolalaiselle kumppanuuskoululle** kirjoitetaan englanniksi kirjeitä eTwinning-sivuilla.
- **Oppilaat saavat omakohtaisia** kokemuksia kansainvälisestä toiminnasta ja tietoa muista kulttuureista.
- **Kieliohjelma:** A1-kielenä englanti.
- **Kompetenssitavoitteena** on erityisesti kestävä elämäntapa.
- <http://peda.net/veraaja/vihti/jokikunta>

← Jokikunnan oppilaat ovat vertailleet koulunkäyntiä Ecuadorissa sijaitsevan kumpanuuskoulun oppilaiden kanssa.

Kestävän kehityksen KeKe-nuket vievät vihtiläisen Jokikunnan koulun oppilaiden viestiä ympäri maailmaa. Ympäristöasiat ovat olennainen osa kyläkoulun elämänmenoa. Koulun Salaisesta puutarhasta puhutaan jo Ecuadorissa asti.

Uudellamaalla sijaitseva Jokikunnan koulu on profiloitunut mediakasvatukseen. Myös kestävästä elämäntavasta puhutaan usein koulussa, jossa opettajia on kolme ja oppilaita runsaat 60 luokilla 1 – 6.

Koulussa on toteutettu jo muutamia vuosia omaa ympäristökasvatushanketta, jolla on erityisesti vanhemman väen lukumuistoja kutkuttava nimi: Salainen puutarha. Koulun puutarha on osa kunnan kestävä kehityksen ohjelmaa, jota kutsutaan **Vihdin malliksi**.

Kasvimaan hoito, luonnontieto ja ympäristöasiat kuuluvat lasten elämään jo ensimmäiseltä luokalta lähtien. Salaisessa puutarhassa huolehditaan yhdessä koulun kukkapenkistä. Koulun pihasta löytyy myös kasvimaa, joka on tehty opettajien vanhoille viljelypalstoille. Puutarhanhoidossa ovat apuna Jokikunnan Martat ja Vihdin 4H-yhdistys.

Kouluvuosi pyritään huipentamaan syksyllä sadonkorjuujuhliin. Siellä on myös palkittu oppilaita, jotka ovat onnistuneet kasvattamaan suurimmat kurpitsat. Kookkain on painanut lähes 70 kiloa.

Täytyy olla juuret

Lukuvuoden 2011 – 2012 pääteemaksi Jokikunnan koulussa valittiin maailman-

kansalaisuus. Projektin toteutus sai alkusysäyksen koulun omista viljelysmaista.

– Ideana oli, että ihmisellä täytyy olla juuret, jotta voi kasvattaa siivet. On hyvä tuntee oma kyläyhteisönsä ja kulttuurinsa, jotta voi olla Suomessakin maailmankansalainen. Silloin voi nähdä itsensä isossakin kaupungissa, mutta tuntee silti omat lähtökohtansa, kuvailee rehtori **Ville-Matti Hurskainen**.

Jokikunnan oppilaiden juuret perustuvat osaltaan ympäristötietoisuuteen. Siitä lähti ajatus viedä kestävä kehityksen ajatusta maailmalle.

Oppilaat saivat hankkeessa kullekin luokkatasolle sopivia tehtäviä. 1. – 2. luokat oppivat perusasioita kestävästä kehityksestä ja kierrätyksestä askartelun varjolla. Puutarhaa hoitivat etupäässä luokat 3 – 4. He saivat lisää tietoa kasvien kasvupaikkatekijöistä ja muista kasvuun vaikuttavista tekijöistä. Oppilaat istuttivat penkkeihin kurpitsan lisäksi ainakin herneitä ja kukkia.

– Tarkoituksena oli myös vaihtaa kasvien siemeniä maasta toiseen, mutta tulli tuli väliin. Niinpä olemme viestineet vain kuvilla. Saimme otoksia ecuadorilaisten kasvimaasta ja possujen kasvatuksesta, ja me olemme lähettäneet sinne kuvia omista kasvimaistamme, rehtori kertoo.

Hankkeessa kaikki 1. – 4.-luokkalaisten saivat tilaisuuden tutustua vierasmaailman kulttuuriin oman toiminnan kautta. Myös luokilla 5 – 6 opittiin lisää toisen kulttuurin elämäntavasta ja siitä, kuinka alkutuotannolla on monessa maassa suurempi merkitys kuin Suomessa.

Nukke lähti kirjeen kera

Kahdella alimmalla luokalla valmistettiin kierrätysmateriaaleista KeKe-nuket, joi-

den mukaan laadittiin kirje nuken ideasta ja kestävästä kehityksestä.

Syksyn 2011 aikana valmistui kymmenkunta nukkea, jotka postitettiin muihin kouluihin eri puolille maailmaa. Ideana on, että myös vastaanottava oppilaitos lähettää nukkensa seuraavaan kouluun ja luokkaan oman saatekirjeensä kanssa.

– Kohdekouluja on etsiskelty maailmalta ryhmätyönä. Kokeilimme kepillä jäätä.

Jotta lapset eri puolilla maailmaa saisivat yhteyden toisiinsa, nukeille tehtiin oma blogi. Siellä jokainen saa käydä kertomassa oman KeKe-tarinansa.

Nukkien postituksen saivat hoidettavakseen 5. – 6. luokat. Oppilaat valmiste-

livat postitusta tutustumalla muihin maihin ja kaupunkeihin eri oppiaineissa.

Ecuadorilaiset kiinnostuivat

Yksi nukeista lähti ecuadorilaiseen yhteistyökouluun, jonka kanssa Jokikunnan oppilaat ovat jakaneet kokemuksiaan erityisesti puutarhanhoidosta.

Yhteyskoulun löysi iltapäiväkerhon ohjaaja ja kouluavustaja **Niina Skutnabb**. Hänen tuttunsa johtaa Luoteis-Ecuadorissa viiden koulun koulukeskitymää, jonka nimi on Educativa Rural San Francisco del Cabo. Skutnabb kertoi Jokikunnan suunnitelmista ecuadorilaisille, jotka kiinnostuivat niistä kovasti.

– Kävin siellä keväällä tutustumismat-

↖ Ecuadorilaiset ovat ostaneet eläinten kasvattamisesta saaduilla tuotoilla tietokoneet, jotka ovat ainoat koko seudun kouluissa.

↑ Puutarhanhoito yhdistää koululaisia kahdella mantereella. Suomalaiset saivat tietoa siitä, millaista kasvimaan hoito on eteläamerikkalaisessa koulussa.

kalla. Mukanani oli kuvia koulustamme ja sen puutarhasta sekä kirje opettajille. He ottivat minut hienosti vastaan, ja sain tutustua sikäläiseen koulujärjestelmään sekä heidän puutarhoihinsa.

Kouluilla on taimitarha, jossa kasvatetaan hedelmä- ja hyötykasveja omaan käyttöön ja myyntiin. Yläkoulun puolella oppilaat kasvattavat lisäksi kanoja, possuja ja lehmiä, jotka myydään niiden kasvettua isoiksi. Toiminta on hyvin organisoitua ja eläimet voivat mainiosti. Eläinten tuotoilla on ostettu tietokoneet, jotka ovat ainoat koko seudun kouluissa.

Paluumatkalle Ecuadorista lähti terveisiä Jokikunnan koulun oppilaille ja opettajille.

– Lapset olivat innostuneita heidän valokuvistaan, piirustuksistaan ja maalauksistaan. Kaukana sijaitseva koulu ja sen oppilaat tulevat lapsille konkreettisiksi, kun he saavat käteensä oikeaa postia.

Skutnabb uskoo, että Jokikunnan oppilaat ovat saaneet MaaSu-hankkeessa uutta tietoa ja ajatuksia siitä, minkälaisesta koulunkäynti on Etelä-Amerikassa. Ecuadorilaiset puolestaan ovat perhetyneet kaukana Euroopassa sijaitsevaan

Suomi-nimiseen maahan, sen teollisuuteen ja kasvillisuuteen. Oppilaat ovat esimerkiksi kirjoittaneet aineita Suomesta.

Tietoa ja elämyksiä

Rehtorin mukaan varsinkin koulun pienemmät oppilaat ovat olleet innoissaan hankkeesta. Heille on elämys olla yhteydessä muihin maihin. Toiveena on, että omassa koulussakin nähtäisiin vielä ulkomaalaisia vieraita. Opettajille monimuotoinen hanke toi lisää työtä, mikä koettiin osaksi ylimääräisenä rasitteena. Kaiken kaikkiaan Jokikunnan koulun väki on kuitenkin saanut tilaisuuden paitsi lisätä tietoisuutta omasta paikalliskulttuuristaan, myös verrata sitä maailmankulttuureihin.

Hankkeeseen liitettiin **mediakasvatus**, joka näkyy muutenkin opetuksessa monella saralla. Koulussa tehdään esimerkiksi videoita ja kuunnelmia ja käydään verkkokeskusteluja. Tietotekniikkaa käytetään aktiivisesti oppimisen apuna.

– Uskoisin, että opettajalle on helppoin tapa opettaa sosiaalista mediaa jonkin oikean käyttötarkoituksen yhteydessä. Meidän hankkeessamme mediana on blogi, johon kuka tahansa voi käydä kirjoittamassa oman tarinansa, rehtori mainitsee. **Kansainvälisen blogipaikan** ideana on myös kalastella Jokikunnan koululle yhteistyökumppaneita muista maista. Kontakteista saattaa olla hyötyä jatkossa.

– Jos jossain oppiaineessa sivutaan kyseistä maata, voimme lähettää heille blogspotin kautta kysymyksiä aiheesta. Voimme kysyä vaikka australialaisilta kengurun elintavoista, kun aihetta käsitellään oppitunnilla.

↑ Salainen puutarha on Jokikunnan koulun silmäterä. Se tarjoaa idyllisen ympäristön vaikka kuvataiteen tunnille.

↓ Oppilaat tottuvat hoitamaan kasvimaata jo ensimmäiseltä luokalta lähtien. Puset merkit osoittavat, mitä minnekin on kylvetty.

Let's Meet – oppilaille kirjekavereita Puolasta

→ Jokikunnan koulun oppilaat sukselsivat kansainväliseen yhteistyöhön myös englannin kielen eTwinning-projektissa. Opettaja Krista Taipalvesi suosittelee kollegoilleen lämpimästi eTwinning-foorumiin tutustumista, jos se ei ole vielä käytössä.

Let's Meet -projektiin ottavat osaa 5. – 6.-luokkalaiset, jotka ovat saaneet kirjekaverit puolalaisista ikätovereista. Projektin alkuunpanija on luokanopettaja **Krista Taipalvesi**. Kaikki lähti liikkeelle kesällä 2011, kun hän löysi eTwinning-foorumilla yhteistyökumppaniksi Katowicen kaupungissa sijaitsevan koulun opettajan **Ania Milerskan**.

– Jokainen oppilas tekee kerran kuukaudessa esimerkiksi kirjeen, piirustuksia tai valokuvia omalle kirjekaverilleen. Kirjeet kokoamme yhteen eräänlaiseksi albumiksi ja lähetämme valmiin tuotoksen Puolaan. He tietysti tekevät saman.

Opettajat ovat sopineet jokaiselle kuukaudelle oman teemansa. Syyskuussa kirjeisiin kirjoitettiin lyhyet esittelyt itsestä. Tarkoitus on vuoden aikana kertoa esimerkiksi perinteistä, omasta perheestä ja koulusta. Kirjeet lähetetään postissa tai kirjoitetaan erilliselle salasanalle suojatulle TwinSpace-foorumille.

Maailmankuva avartuu

Projektissa opitaan sähköpostin ja verkkofoorumin käyttöä sekä PowerPoint-esitysten laatimista.

– Tavoitteena on myös luoda oppilaille suhteita toisessa maassa asuviin ikätovereihin ja näin laajentaa heidän tietämystään maailmasta ja erilaisista kulttuureista. Toiveena olisi myös suvaitsevaisuuden lisääntyminen erilaisuutta ja eri kulttuureita kohtaan

Taipalvesi on saanut oppilailta hyvää palautetta projektista.

– Se tarjoaa heille ja minullekin uutta materiaalia, jolla maailmankuvaa voi rakentaa ja laajentaa. Projekti keskittyy vahvasti globaaliasvatuksen kulttuuriseen puoleen. Olen itse kokenut yhteistyön ulkomaalaisten opettajien kanssa erittäin innostavana ja opettavaisena. Tällaiset projektit ovat opettajalle työläitä, mutta ne myös antavat paljon.

Koulujen kumppanuusverkko eTwinning

- **Vuonna 2005** perustettu Euroopan koulujen yhteistyöverkosto.
- **Edistää** koulujen yhteistyötä tietojen ja viestintäteknologian välityksellä.
- **Tarjoaa opettajille** maksuttoman kanavan etsiä kumppaneita yhteisiin projekteihin, jotka toteutetaan internetin välityksellä.
- **Työkaluja** kumppaninhakuun, projektien suunnitteluun ja toteuttamiseen, ideointiin ja keskusteluun.
- **Tapaamispaikkana** ja työskentelyalueena portaali www.etwinning.net/fi

HYVÄÄ ELÄMÄÄ ETSIMÄSSÄ

Riichenmäen koulu

Maailmankansalaisen hyvä elämä

- Vuoden 2011 - 2012 teemavuoden aiheeksi valittiin *Hyvä elämä ja maailmankansalaisuus*.
- Teemoja käsitellään eri oppiaineiden projektitunneilla.
- Esimerkiksi uskonossa tutkitaan käsityksiä hyvästä elämästä ja kuvataiteessa tehdään teemoista monenlaisia töitä.
- Yläkoulun 7.-luokkalaiset solmivat kansainvälisiä kontakteja eTwinning-sivuston sekä Skypen avulla ja 9.-luokkalaiset pohtivat tulevaisuuttaan yhteistyössä norjalaisen koulun kanssa.
- Oppilaiden oma aktiivisuus hankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa korostuu.
- Kompetenssitavoitteena yhteiskunnallinen osallistuminen.
- Opettajille tuotetaan opas ilmiökeskeisen projektityöskentelyn mallista.
- Kieliohjelma: A1 englanti, B1 ruotsi, B2 espanja, saksa ranska ja venäjä. Lisäksi yrittäjyysluokalla 7 tunnin "kielisuihkut" viidestä kielestä, jotka vaihtelevat.
- www.mantsala.fi/riihen

Aktiivisen ja vastuullisen kansalaisen ihanne on tärkeä osa Mäntsälässä sijaitsevan Riichenmäen koulun toimintakulttuuria. Eipä ihme, että oppilaat kutsuttiin myös aktiivisesti suunnittelemaan teemavuotta, jonka aiheeksi valittiin hyvä elämä ja maailmankansalaisuus.

Teemavuoden aiheet näkyvät monin paikoin koulun tiloissa. Eräs seinä täyttyy 7.-luokkalaisten omakuvilla, joita he ovat piirtäneet peilin edessä. Kuvia viedään myös eTwinning-sivustolle, jossa oppilaat kertovat itsestään ulkomaisille kumppanuuskouluille.

↑ Kansainvälisyys näkyy jo Riichenmäen koulun aulassa. Seinälakanan maapaloihin on merkitty sydämillä ne paikat, joihin koulusta on tehty retkiä.

KUVA Tarja Repo

Koulu kohtaa maailman

Avaran keskusaulan valkokankaalle on kiinnitetty suuri kangas. Siinä näkyvät maapallot kuvaavat koulun toista painopistettä, kansainvälisyyttä.

Maapalloihin on merkitty punaisilla sydämillä kaikki ne paikat, joissa oppilaita on käynyt matkoillaan. Toinen juliste kertoo sen, että Riihenmäki on Unesco-koulu.

– Julisteeseen merkitään jatkossa myös ne paikat, joista olemme saaneet eTwinning-kumppaneita, kertoo uskonnon, elämäkatsomustiedon ja yrittäjyyden opettaja **Saija Hellström**, joka toimii myös koulun apulaisrehtorina.

Koko lukuvuoden haaste

Riihenmäen koulussa on runsaat 360 oppilasta vuosiluokilla 7 – 9. Opettajia on noin 30. Koulun toiminnan painopisteenä on kansainvälisyyden lisäksi yrittäjyyskasvatus.

Koulussa tehty monipuolinen kehittämistyö on huomattu muuallakin. Vuonna 2009 Opettaja-lehti ja Opettajien ammattijärjestö OAJ valitsivat Riihenmäen **Vuoden kouluksi**. Palkintoa perusteltiin sillä, että koulussa luodaan me-henkeä oppilaiden ja opettajien kesken sekä aktiivisuutta ympäröivään yhteiskuntaan. Koulu jakaa myös ”luovan hulluuden” stipendejä.

Hyvän elämän rakennuspuita on pohdittu koko koulun voimin lukuvuoden 2011 – 2012 aikana. Tämän yhteisen sateenkaarihankkeen alle sijoitettiin lisäksi *Maailmankansalaisena Suomessa* -hanke, jota lähti suunnittelemaan kuusi eri aineiden opettajaa: **Taina Björnström, Riikka Hankonen, Timo Parkkinen, Laura Hari, Mari Mäkitalo-Aho** ja

hankkeen koordinaattori Saija Hellström.

Projektissa olivat mukana heidän oppiaineistaan biologia ja maantiede, kotitalous, terveystieto, kielet, kuvataide ja uskonto. Jokainen kuudesta opettajasta antoi omasta oppiaineestaan tunteja projektin käyttöön.

Maailmankansalaisen hyvä elämä -hanketta toteutetaan eri oppiaineiden tunnilla pitkin vuotta.

– Se on iso haaste, jollaista ei ole meidän koulussamme ennen näin laajasti tehty, Hellström luonnehtii.

Hän kertoo, että koko opettajakuntaa ei rekrytoitu MaaSu-hankkeeseen, koska tuntui siltä, että kaikki eivät halua kansainvälisyyttä mukaan joka hankkeeseen. Opettajilta on kuitenkin tullut viestiä, että he voivat antaa muutamia tunteja oppiaineistaan projektille.

Ilmiöpohjaisuus tutuksi

Oppitunneilla on käyty monesta näkökulmasta läpi maailmankansalaisuutta ja hyvää elämää. Yhtenä tavoitteena on ollut harjaannuttaa **ryhmätöitä**. Myös **ilmiöpohjaista työskentelytapaa** haluttiin avata oppilaille itselleen. He ovat päässeet kiinni siihen, miten eri oppiaineiden asiasisällöt ovat yhteydessä toisiinsa.

Hellström toivoo, että opetuksessa annettaisiin enemmän tilaa ilmiökeskeisyydelle ja aihekokonaisuuksien toteuttamiselle. Nykyisin aihekokonaisuuksia ei hänen mukaansa pysty käsittelemään kattavasti, vaan opettaja joutuu tekemään niiden sisällä valintoja.

– Opetussuunnitelmia lähtisin muokkaamaan mieluummin **taidoista** kuin asiasisällöistä lähteviksi. Taitojen kuvaus olisi tärkeämpää kuin se, mitä asioita op-

pilaan pitää tietää.

Projektin suunnitteluvaiheessa kaikki kuusi opettajaa kävivät läpi opetussuunnitelmiaan ja miettivät, mitkä aihekokonaisuudet liittyisivät teemaan. Näitä sisältöjä poimittiin käsiteltäväksi projektin aikana. Syksyllä projektitunnit sijoitettiin koulun työsuunnitelmaan. Työskentely jakautuu eri oppiaineiden tunneille. Opettajat koordinoivat keskenään, mitä asioita otetaan esille projektitunneilla ja missä järjestyksessä.

– Jaksojärjestelmässä projektituntien sijoittaminen lukujärjestykseen ei ole kovin yksinkertaista, Hellström huomauttaa.

Kokeilu ei jäänyt vain yhteen lukuvuoteen, sillä hankkeessa lähdettiin kehittämään **pysyvää mallia** oppiainerajat ylittävään ilmiöpohjaiseen työskentelyyn. Tavoitteena on, että opittua projektin organisoimistapaa käytetään jatkossakin. Tarvetta mallille on, sillä koulussa valitaan joka vuosi yhteinen teema. Uuden toimintatavan avulla sitä on helpompi ulottaa usean oppiaineen sisälle.

Johtotähtenä oppilaiden osallistuminen

Oppilaat haluttiin heti alusta asti mukaan vaikuttamaan hankkeiden sisältöihin ja teemoihin. He saivat esimerkiksi itse miettiä niitä aiheita ja tehtäviä, joihin perehtyisivät tarkemmin.

Tämä lähestymistapa poikkeaa siitä, miten hankkeita perinteisesti toteutetaan.

– Usein tuntuu siltä, että opettajat lähtevät miettimään käsitteitä syvällisesti ja korkealla tasolla. He suunnittelevat jotain valmista oppilaille, kuten teeman ja monisteen. Oppilaat tekevät tehtävät

mutta eivät pysty jälkeenpäin sanomaan, mitä ne käsittelivät ja mihin liittyivät. Siksi emme halunneet rykäistä opettajaporukalla mitään spehtaakkelia, vaan saada myös oppilaat pohtimaan hankkeiden toteuttamista.

Oppilaiden aktivoimisen merkitys on vain kirkastunut työn edetessä. Hellström kuvaa sitä jopa yhdeksi suurimmista asioista, joita on opittu. Tämä oivallus vaikeuttaa myös hänen muuhun opetukseensa.

– Me ohjaavat opettajat olemme sitä mieltä, että oppilaiden **osallistaminen** on yksi tärkeimmistä asioista myös maailmankansalaisuuteen liittyen. Nuoret tarvitsevat kokemusta siitä, että he ovat oman elämänsä päähenkilöitä ja voivat vaikuttaa asioihin. Osallisuus omaan opiskeluun ja elämään vaikuttavista ratkaisuista lähtee liikkeelle koulusta.

Oppilas voi Hellströmin mukaan olla oman elämänsä aktiivinen vaikuttaja suhteessa itseensä, yhteisöön ja ympäröivään maailmaan. Jotta hän voi olla jatkossa aktiivinen kansalainen, pitää tämän aktiivisuuden saada tilaa myös koulussa.

Nuorten aktivoiminen vaikuttaa myös opitun arviointiin.

– Oppilaat tulevat kysymään, onko heidän tekemänsä työ hyvä. Vastaukseni on, että en arvioi sitä. Tärkeämpää on, että oppilas osaa itse punnita, mitä hän on oppinut. Myös maailmankansalaisuus syntyy sen kautta, että ihminen pystyy itse vaikuttamaan asioihin.

Opettaja ei sanele

Myös biologian ja maantiedon opettaja Taina Björnström on kannustanut oppilaitaan omaan pohdintaan. Yhtenä työka-

luna hän on tässä käyttänyt **käsitekarttoja**.

– Meillä on eri kuukausille eri teemoja, kuten ajankohtaiset kysymykset tai monikulttuurisuus Mäntsälässä. Olen esitellyt aihepiirejä oppilaille ja pyytänyt heitä valitsemaan innostavimpia. Oppilaat ovat olleet kiinnostuneita esimerkiksi traditioista kuten joulunvietosta, Björnström kertoo. Hän myöntää, että tällaisessa työkentelytavassa opettaja joutuu sietämään myös epätietoisuutta, koska lopputulosta ei ole päätetty etukäteen.

Opettajat muistelevat, miten he jo edellisenä keväänä ideoivat kymmeniä projektiaiheita ja työtapoja.

– Se olisi kuitenkin ollut hyvin opettajajohtoista. Työn tulokset olisi mietitty etukäteen. Hylkäsimme tämän lähestymistavan ja lähdimme syksyllä reippaasti liikkeelle oppijalähtöisesti. Toki tietyt reunaehdot tässäkin tarvitaan, Björnström pohtii.

Lukuvuoden ohjelmaan kuuluu myös teematahtumia, kuten 9.-luokkalaisten teemaviikko. He pohtivat viikon aikana tulevaisuuttaan yhteistyössä norjalaisen Risil Skole -koulun kanssa. Teemaviikkoa varten on haettu Nuorten Akatemian Homma-rahaa esimerkiksi vierailuihin ja bändityöpajaan.

– Joku saattaa vaikkapa sisustaa oman kuvitteellisen kotinsa sen viikon aikana. Muutamat pojat haluavat tehdä biisin ja nauhoittaa sen, Hellström kertoo.

→ Ideariihi käynnistää kuvataiteen tunnin. Nuoret kirjoittavat käsitekarttaan ajatuksiaan siitä, mitä kaikkea maailmankansalaisuus voisi pitää sisällään.

KUVAT Tarja Repo

→ **Riihenmäen koulun kuvataiteen luokassa opettaja Mari Mäkitalo-Aho aloittelee 7E-luokan kanssa ideointia maailmankansalaisuudesta ja hyvästä elämästä. Lopputuloksena voi olla vaikka sarjakuva, tai sitten jotain ihan muuta.**

– Miettikää yhdessä, mitä teille tulee aiheista mieleen. Tehdään niistä sen jälkeen ajatuskartat, Mäkitalo-Aho ohjeistaa luokkaa.

Oppilaat jakaantuvat pöytäkuntiin miettimään tehtävää. Ensihämennnyksen jälkeen ideoita alkaa syntyä vilkkaan porinan säestämänä, ja niitä käydään kirjoittamassa taululle.

Nuoret yhdistävät käsitekartassaan maailmankansalaisuuden esimerkiksi tasa-arvoon, jokamiehen oikeuksiin, vapauteen ja erivärisiin ihmisiin. Maailmankansalainen voi olla myös kaikkien kaveri, erikoinen ihminen ta-

Kuvataiteen tunti alkaa ideariihellä

vallisessa ympäristössä tai suomalainen.

Hyvä elämä kirjoittaa vielä enemmän sanoja, kuten perhe, ruoka, harrastukset, oppiminen, tekniikka, kaupat, uni, sairaanhoitajat, lisääntyminen ja raha.

Suurella sydämellä

Kuvataiteessa on tehty koko syksyn ajan projektiin liittyviä tehtäviä. Esimerkiksi 9. luokat pohtivat sellaisia kysymyksiä kuin ”kuka minä olen” tai ”millaisia ovat hyvään elämään liittyvät esineet, tunnelmat ja kuvat”. He tekevät omasta elämästään kansioita ja kirjoittavat itselleen kymmenen vuoden päähän kirjeen, jonka pohjalta toteuttavat teoksen elämänsä kohokohdist.

– Kansion tekeminen on ollut oppilaille innostava tehtävä, jota tehdään suurella sydämellä, Mari Mäkitalo-Aho kehuu. Parhaimpiin

tuotoksiin kuuluu erään mangataiturin kansio, jonka takakannessa komeilee suurisilmäinen piirroshahmo ison puhekuplan kanssa. Puhekupla on vielä tyhjä, mutta opettaja odottaa kiinnostuneena, millainen hyvän elämän viesti sinne tulee.

Eräänä tehtävänä on käyttää työn virikkeenä laulua, joka kertoo hyvästä tai huonosta elämästä. Oppilaat tekevät myös asetelmia, mobileita ja sarjakuvia. Omakuvissa harjoitellaan itsetuntemusta.

– Omakuvan piirtäminen on aina yhtä vaativa ja hauska aihe seitsemäsluokalaisille, Mäkitalo-Aho huomauttaa.

Kello soi, ja ideariihi on tällä erää ohi. Oppilaat lähtevät luokasta, mutta ideat jäävät muhimaan päähän seuraavaa kuvataiteen tuntia varten.

➤ Mona Marjeta (vas.) ja Johanna Siira viimeistelevät englanninkielisiä esittelyitään eTwinning-sivustolle.

→ **Tietokone-
luokassa Riihen-
mäen koulun
7C-luokkalaisten
hiovat englanninkie-
lisiä esittelyitä itsestään.**

Kirjeet julkaistaan eTwinning-portaalissa, jonka kautta koulu on saanut yhteistyökumppaneita Espanjasta, Kreikasta, Turkista ja Ranskasta.

– Englannin opettaja on luvannut katsoa esittelyenne. Olennaista ei ole nyt kielioppi vaan ymmärretyksi tuleminen, opastaa Saija Hellström oppilaitaan.

Kansainväliset kontaktit ovat osa Riihenmäen *Maailmankansalaisena Suomessa* -hanketta. Tavoitteena on saada oppilaille aito kokemus kohtaamisesta ulkomaalaisten ikätovereiden kanssa. Luokille on etsitty eTwinning-sivuston avulla kumppaniluokka, jonka kanssa ollaan yhteydessä projektitunneilla. Portaali tarjoaa virtuaalisen TwinSpace-luokahuoneen, jossa projekteja toteutetaan. Siellä vaihdetaan kuvia, tiedostoja ja videoita sekä chattaillaan.

– Esittelyn tekeminen on ollut vähän hankalaa. Muuten tämä projekti vaikuttaa kivalta, koska se on erilaista kuin tavallinen koulutyö, uskoutuu 7C-luokan oppilas **Mona Marjeta**.

Joni Tenhunen on jo kirjoittanut oman esittelynsä valmiiksi. Hänelle englanninkielisen tekstin kirjoittaminen ei ollut vaikeaa, vaikka ulkomaalaisista ei ole juuri muuten kokemusta.

Opettaja antaa luvan sille, että oppilaat voivat käydä hakemassa esittelyihinsä kuvia omilta Facebook-sivuiltaan.

Puheluita Skypellä

Tunnilla mietitään myös, miten ulkomaisille esiteltäisiin omaa koulua ja mitä aiheita heidän kanssaan haluttaisiin käsitellä. Tukena on kuukausittain vaihtuvia teemoja, jotka liittyvät esimerkiksi uutisaiheisiin, maahanmuuttoon, teknologiaan ja ihmisoikeuksiin.

– Yritä miettiä, mikä olisi kiinnostava tapa oppia jotain toisen ihmisen kulttuurista ja elämästä, ja mitä sinä voisit kertoa toisille, opettaja taustoittaa.

Ulkomaisia kontakteja ylläpidetään koko vuoden ajan. Lisäksi oppilaat juttelevat keskenään liveinä chatin ja Skype-nettipuhelimen välityksellä.

Saija Hellström suunnittelee, että luokan oppilaat saisivat jatkossa kotitehtäväksi omien vanhempiansa haastattelun. Ne videoitaisiin, tekstitettäisiin englanniksi ja laitettaisiin eTwinning-sivuille.

Hankkeen aiheista tuotetaan portaaliiin materiaalia, ja myös arviointi toteutetaan sivuston avulla. Portaalin käyttöön opettajat saivat koulutusta eTwinning-lähettiläältä **Sari Auramolta**.

- ↳ Isengen kylä Sambiasa sai nuoria vieraita Vesilahden yläasteelta, joka on tukenut merkittävällä tavalla koulua ja muita rakennushankkeita.

KUVA Tapani Pietilä

KUVA Tapani Pietilä

KOULUN KEHITYSYHTEISTYÖ

KÄYNNISTI KANSANLIIKKEEN

Vesilahden yläaste Pirkanmaalla on tunnettu tiivistä yhteydenpidostaan ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kontaktit eivät rajoitu vain omaan lähiympäristöön, vaan ulottuvat Eurooppaan, Afrikkaan ja Aasiaan asti. Kansainvälisen yhteistyön moottoreina ovat rehtori ja oppilaskunta.

Vesilahden yläaste on kuulaana loka-kuun alun lauontaina pitäjän keskipiste ja kohtaamispaikka, jälleen kerran. Koululla vietetään tapahtumapäivää, joka houkuttelee paikalle monia paikkakuntalaisia ja vieraita myös naapurikunnista.

Uusin vetonaula on uutuuttaan hoh-

tava tekonurmikenttä, joka asennettiin pihapiiriin kuukautta aiemmin. Sisällä aulassa myydään afrikkalaisia esineitä, ja paikalliset eliksiirikerholaiset tekevät päiväitteitä Afrikan hyväksi.

Ruokalassa pyörii nonstopina video Sambiasta, toisaalla aloitellaan lyhyttä turistiranskan kurssia. Ranskan alkeistiedoilla pärjää vaikka matkalla Pariisiin tai Senegaliin, joka on koulun seuraava kehitysyhteistyökohde.

Kuulutukset monella kielellä

Ruokalassa oppilaat valmistavat herkuja ja hoitavat tarjoilua ammattimaisin

Vesilahden yläaste

Miten Vesilahden kunta on tukenut maailmankansalaisuuden teemaa perusopetuksessa

- **Yli 20 vuoden ajan** koulu on toteuttanut kansainvälisyyskasvatuksen kokonaisuuksia opetussuunnitelman lisäksi ja täydennykseksi.
- **Yläasteella** opiskellaan vuosiluokilla 7 – 9.
- **Taksvärkkirahat** on suunnattu Sambian Isengen kylän kehittämiseen.
- **Avustuskohteena** on ollut myös päiväkotikoulu Vietnamsissa, uusimpana kylä Senegalissa.
- **Oppilaskunta** osallistuu aktiivisesti kumppanuushankkeisiin.
- **Eri maihin** järjestetään oppilasvaihtoa ja opintomatkoja, joita oppilaat rahoittavat kahvilayrityksensä tuotoilla.
- **Kieliohjelma:** A1 englanti, B1 ruotsi, B2 saksa ja ranska
- **Käytännön esimerkkejä** kansainvälisestä toiminnasta kootaan raportiksi, jossa arvioidaan myös niiden vaikuttavuutta.
- **Kompetenssitavoitteina** aktiivinen kansalaisuus ja kehityskumppanuus.
- **Koulutien Uutiset:** www.vesilahti.fi/sivistys_ja_vapaa-aika/opetus/ylaaste/koulutien_uutiset

ottein. Taustalla keskusradiossa rehtori ja kunnan sivistystoimenjohtaja **Tapani Pietilä** toivottaa vieraat tervetulleeksi suomeksi ja ranskaksi.

– Kuulutukset eivät ole tällaisia vain tänään, vaan usein muulloinkin. Rehtori osaa sujuvasti monia kieliä, kommentoi matemaattisen aineiden opettaja **Anna-Kaarina Huhtala**. Hän kertoo työskennelleensä koulussa sen rakentamisvuodesta 1992 ja viihtyvänsä hyvin.

Tampereen eteläpuolella sijaitsevassa Vesilahdessa asuu vajaat 4500 ihmistä. Yläasteella on noin 190 oppilasta ja 15 opettajaa. Huhtala kertoo, että kansainvälisyyskasvatusta on ollut koulussa jo pitkään.

– Jokaisella oppilaalla on mahdollisuus osallistua **oppilasvaihtoon** Saksan Schwarzwaldissa sijaitsevan koulun kanssa. He ovat viikon Saksassa ja vastaanottavat sieltä vieraan viikoksi.

Huhtala kertoo olevansa itsekin piak-

koin lähdössä Saksaan toisen opettajan ja parinkymmenen oppilaan kanssa. **Opintomatkoja** tehdään myös ystävyyskouluun Latviassa ja muista yhteyksistä tuttuihin kohteisiin Ranskassa, Kreikassa ja Vietnamsissa. Kesälomilla nuoret voivat osallistua muillekin matkoille, joita oppilaskunta järjestää. Oppilaita on käynyt lisäksi koulun kehitysyhteistyökohteessa Sambiassa.

Isenge herätti koko pitäjän

Yläaste käynnisti kumppanuusprojektin Sambian **Isengen kylässä** vuonna 2007. Kylä löytyi vesilahtelaisen vapaaehtois-työntekijä **Meeri Salokankaan** kautta.

Vesilahtelaisten rahoilla sinne on saatu muun muassa terveysasema, porakaivo, koulu ja kouluun vessat, opettajille kaksi taloa ja kanala. Lisäksi naisille on jaettu puutarhalainoja ja koulutettu heitä ompelukoneen käyttöön sekä kustannettu puolensataa malariaverkkoa. Viimeksi on

↖ Yläasteen oppilaat ovat tottuneita matkailijoita.
KUVA Tapani Pietilä

kerätty varoja sähköjen saamiseksi kylään.

– Kaikki oppilaskunnan taksvärkkirahat menevät lyhentämättöminä Isengeen, Huhtala mainitsee.

Rehtori tiedottaa Isengen asioista koulun verkkolehdessä **Koulutien Uutisissa**. Sieltä selviää, että lahjoitusvaroja on saatu runsaasti myös ulkopuolisilta. Esimerkiksi huhti-syyskuussa 2011 yksityiset antoivat rahaa Isenge-tilille lähes 3100 euroa. Eräältä lahjoittajalta tuli sata euroa viestillä: ”Sotainvalidi kiittää nuoria, jotka auttavat vaikeissa oloissa elävien lasten taivalta.” Koulun oma taksvärkki tuottaa vuodessa nykyisin noin 1900 euroa.

Myös naapurikunnan Lempäälän lukio, jossa enemmistö yläasteen oppilaista jatkaa lukio-opintojaan, on antanut taksvärkkirahojaan Isengeen.

Tukihanke huipentuu helmikuussa 2012 juhlaan, jossa vihitään rakennuskohteet käyttöön. Paikalle tulee väkeä eri maista, ja Sambian kansallinen televi-

sio aikoo tehdä dokumentin hankkeesta. Johtaja **Kennedy Bwalva** Sambian televisiosta on tulossa Vesilahdelle koulun joulumyyjäisten aikaan valmistelemaan dokumenttia.

Vesilahden yläaste on tukenut myös vietnamilaisen **Ngyen Ly -kylän** päiväkotikoulua.

– Sekä Sambiassa että Vietnamsissa olemme saaneet vahvaa henkistä tukea maissa toimivilta Suomen suurlähettiläiltä ja lähetystöiltä.

Latvia kutsuttiin mukaan

Isengeä avustaa myös yläasteen **latvialainen ystävyyslukio** Draudziga Aicinajuma Cesu Valsts Gimnazium. Toimintaa suomalaisten kanssa koordinoi **Laima Perkone**.

– Sambia-yhteistyömme alkoi nelisen vuotta sitten, kun Vesilahti kutsui meitä mukaan. Tartaumme tilaisuuteen, koska meillä ei ollut aikaisempaa kokemusta tällaisista hankkeista.

Perkone kertoo, että Latviassa koulutusjärjestelmä on hyvätasoinen, ja oppilailla on myös tilaisuus osallistua vaihto-oppilasohjelmiin. Ongelmina ovat kuitenkin byrokratia ja maan taloustilanne, joka voi myös vaikuttaa ihmisten asenteisiin esimerkiksi kehitysyhteistyötä kohtaan. Sambia-hanke näyttää kuitenkin muuttaneen nuorten mielipiteitä ystävyyskoulussa.

– Opiskelijat kyselivät, miksi meidän pitäisi auttaa Afrikkaa, vaikka omassa maassa on talousvaikeuksia. Kun koulussamme kävi vieraita Vesilahdelta kertomassa Afrikasta, oppilaat saivat realistisemman kuvan siitä, kuinka suuri on elintasoero Latvian ja Sambian välillä. Uskon, että se sai heidät myönteisemmik-

- ✓ Yhteistyöprojekti sambialaisen Isengen kylän kanssa ei ole vain koulun vaan koko kylän yhteinen voimainponnistus. Talkootyössä Afrikan hyväksi eliksiirikerholaiset (vas.) Anja Lehtonen, Irmeli Heinisuo, Inka Valtamo ja Aili Saarinen.

KUVAT Katja Särkkä

si kehitysyhteistyötä kohtaan.

Vesilahti on muutenkin käynyt tuetuksi ystävyyskoulussa. Seitsemän vuoden aikana yli 50 latvialaista nuorta on ollut kesätoissa oppilaskunnan Aittakahvilassa. Nyt kuitenkin oppilasvaihtoa hankaloittaa se, että alle 16-vuotiaat eivät saa matkustaa yksin Ryanair-lentoyhtiöllä.

"Kansainvälisyys ei alleviivattua"

Opettaja Anna-Kaarina Huhtalan mukaan Vesilahden yläastetta voi hyvin kutsua kansainväliseksi kouluksi. Koulussa käy esimerkiksi runsaasti ulkomaisia vieraita.

– Kansainvälisyys ei ole kuitenkaan mielestäni alleviivattua. Olemme ihan tavallinen koulu, mutta siinä sivussa meillä on tätä mukavaa toimintaa kuten Saksan oppilasvaihto. Sekin on minusta hienoa, että taksvärkkirahat menevät suoraan tiettyyn kohteeseen, jonka oppilaatkin tietävät tarkkaan.

Nuoret saavat kokemusta ja itsevarmuutta ulkomaisten kontaktien ansiosta. Oppilasvaihto voi tuottaa jopa elinikäisen ystävyysyhteyden esimerkiksi saksalaisen ikätoverin kanssa.

Huhtala on tyytyväinen siihen, että kansainvälinen toiminta sujuu melko helposti työntekijöiden kannalta.

– Meillä on niin vahvat rutiinit esimerkiksi oppilasvaihdossa. Afrikan hankkeetkaan eivät ole meille opettajille erityisen työläitä.

Oppilaskunta tekee tärkeitä päätöksiä

↑ Koulussa arvostetaan paikkaa oppilaskunnan hallituksessa. Kuvassa hallituksen puheenjohtaja Iida Ollinpoika (vas.) ja jäsenet Heta-Mari Himanen, Ronja Nummela, Konsta Nuutero, Mariisa Uusitalo, Ulla Mäkelä ja Susanna Mäkelä. KUVA Katja Särkkä

→ **Oppilaskunnalla on näkyvä asema Vesilahden yläasteen arjessa ja juhlassa. Nuoret osallistuvat Afrikka-hankkeen päätöksentekoon, hoitavat sen tukitiliä ja pitävät omaa Aittakahvilaa sekä koulun kioskia.**

Nuoret arvostavat oppilaskuntaansa, mistä osoituksena on se, että hallituspaikka on hyvin tavoiteltu.

– Hallitus luotsaa Sambian hanketta. Olemme kohta lähdössä seminaarimatkalalle laivalle, jossa käymme läpi Isengen tilit, kertoo oppilaskunnan hallituksen puheenjohtaja **Iida Ollinpoika** 8. luokalta.

Kokousmatkoja järjestetään pari kertaa vuodessa.

– Se on koettu hyväksi ratkaisuksi. Välituntien aikana ei kaikkia asioita ehdi aina käsitellä, ja koulupäivän jälkeen kyytejä on vaikea järjestää. Kunta on luvannut rahoittaa yhden kokousmatkan vuodessa, koska se on heillekin jonkinlaista mainosta.

Iida on lähdössä myös koulun matkalle Sambiaan helmikuussa 2012. Hän odottaa kovasti näkevänsä Isengen kylän ja ihmiset, joille apu menee.

Iida Ollinpoika arvelee, että Vesilahden yläasteella on enemmän kansainvälisiä kontakteja verrattuna moneen muuhun kouluun.

– Luulen, että kansainvälinen toiminta kannustaa itsenäisyyteen. Moni oppilas osallistuu yläasteen aikana jollekin matkalle, jossa ei ole välttämättä omia vanhempia mukana.

Aittakahvilasta saa matkarahoja
Oppilaskunta perusti oman kahvilan vuonna 1996 taloudellisesti vaikeina aikoina. Kunta antoi nuorille käyttöön

vuonna 1840 rakennetun aitan, jossa kahvilaa on pyöritetty kesäisin menestyksellä.

Lukuvuoden aikana iltakahvituksia järjestetään koululla. Asiakkaisiin kuu-
luvat valtuusto ja kansalaisopiston opin-
topiiri, jotka kokoontuvat koulun tilois-
sa. Nuoret saavat työstään palkkaa, jolla
rahoittavat muun muassa matkojaan.
Aittakahvilassa työskennellyt **Susanna
Mäkelä** kertoo, että kesätyö tuottaa mu-
kavasti matkakassaa.

– Isoimmista kahvituksista voi ker-
tyä jopa sata euroa kullekin. On hie-
noa, että oppilaat voivat päästä matkalle
Aittakahvilan avulla, jos se ei muuten on-
nistu. Oppilailla on koulun sisäiset tilit,
joihin palkkiot maksetaan, oppilaskunnan
hallitukseen kuuluva Susanna kertoo.

Kahvilalla on vuosittain pari tuhatta
asiakasta. Suurin tilaisuus on ollut lähes
1300 ihmisen veteraanijuhla. Toiminnan
mahdollistaa se, että oppilaista suurella
osalla on hygieniapassit. Oppilaskunta
järjestää koululla myös suuria joulumyy-
jäisiä.

↑ Oppilaiden pyörittämällä kahvilalla on vuo-
sittain pari tuhatta asiakasta. Herkullisten
leivosten teko on mahdollista, koska oppilas-
kunta järjestää nuorille hygieniapassikoulu-
tusta. KUVAT Tapani Pietilä

↓ Kesäisin oppilaskunta järjestää ulkomaan-
matkoja, joihin voi osallistua oppilaiden
lisäksi muitakin vesilahtelaisia. Vuonna 2009
suunnattiin Pariisiin.

Viestejä Diamniadiosta Vesilahdelle

KUVAT Kaija Särkkä

→ Vesilahden yläaste virittelee Sambian ja Vietnamin jälkeen uutta avustuskohdetta Senegalissa. Yhteistyötä Diamniadion kylän kanssa suunniteltiin lokakuussa Vesilahdella.

Pitkän pöydän ääreen kokoontuivat senegalilainen vieras **Mamadou Lamine Fall** ranskan kielen tulkkeineen, yläasteen henkilökuntaa sekä oppilaskunnan hallituksen jäseniä.

Tilaisuuden tarkoituksena oli saada tietoja Fallin kotikylästä ja pohtia alustavasti, mitä yhteistyöhanke voisi pitää sisällään. Fall kertoi, että Senegalissa nuo-

↔ Senegalilainen vieras Mamadou Fall testasi Vesilahdella koulun upouutta tekonurmikenttää paikallisten jalkapallotaitureiden kanssa.

rilla on jonkin verran opiskelumahdollisuuksia mutta vähän töitä. Siksi monet muuttavat ulkomaille.

Fallin kotikylä Länsi-Afrikassa sijaitsee saarella. Asukkaita on tuhatkunta, ja lähes ainoa elinkeino on kalastus. Sähköä ei ole. Ongelmana on myös juomavesi, joka on melko suolaista. Vettä puhdistetaan laitteella, joka vaatii bensiiniä. Sitä ei puolestaan ole tarpeeksi.

– Kylässä on alakoulu. Opettajille ei kuitenkaan ole asuntoa, vaan he joutuvat asumaan perheiden luona. Siksi kylään on vaikea saada opettajia. Itse koulurakennus on vanha, eikä siellä ole pöytiä. Yhdessä luokassa voi olla 65 oppilasta.

Alakoulun jälkeen oppilaiden pitäisi jatkaa yläkouluun toiselle, isommalle saarelle. Vanhemmat eivät kuitenkaan aina pysty maksamaan lasten elatusta toisessa perheessä, joten monen koulunkäynti loppuu siihen.

Saarella asuu terveydenhoitaja, joka ottaa vastaan kotonaan. Esimerkiksi synnyttämään pitää lähteä muualle pienellä veneellä, ja lapsia syntyykin joskus veneeseen. Eräs ongelma on se, että kylmäsäilytystä vaativille lääkkeille ei ole jääkaappia.

Fallin mukaan kylään olisi tärkeintä saada pieni terveysasema ja opettajien asuntola.

Valtasuhteista ongelmia

Kehitysmää-aktiivit tietävät, että hankkeissa saatetaan törmätä myös ongelmiin. Niitä voivat aiheuttaa paikalliset valtasuhteet ja johtajien velvollisuudet sukuaan kohtaan. Usein kaikki asiat kulkevat kyläpäällikön kautta, mikä ei ole auttajien kannalta kovin yksinkertainen asetelma.

Avun antajilla on kuitenkin keinoja varmistaa, että tuki menee oikeaan osoitteeseen. Mikään raha ei esimerkiksi liiku ilman kuittia, ja varat koulun rakentami-

seen menevät suoraan rakentajalle.

Myös yhteydenpito voi tuottaa hankaluuksia. Esimerkiksi Vesilahden sambialaisen yhteistyökylään Isengeen viestitään useimmiten tekstiviesteillä, joiden sisältö on pakostakin varsin niukka. Kylässä ei ole nettiyhteyttä, ja kirjeen perillemeno vie aikaa viikosta kuukauteen.

Kehityskumppanuuden ideana on, että avustaja-avustettava -suhde hälvenee ja edetään tasa-arvoisempaan vuorovaikutukseen. Kumppanin pitäisi päästä yhä tukevammin omille jaloilleen. Isengessä ennusmerkit ovat lupaavat.

– Kanalaprojekti on ensimmäisen myyntierän jälkeen tuottanut voittoa, eli alkanut tuottaa pääomaa toiminnan kehittämiseen ja ihmisille käyttörahaa. Myös koulu toimii omillansa, Tapani Pietilä kertoo.

TAVOITTEENA TASAVERTAINEN KUMPPANUUS

↑ Kilingi Secondary Schoolin oppilaat saivat suomalaisilta kameran käyttöönsä ja kuvasivat omia kotejaan. Kuvat tulivat näyttelyyn Kasavuoren koululle.

Kasavuoren koulu, Kauniainen Maailmankansalaisena lähellä ja kaukana

- **Tiivistetään suhteita** ystävyyskouluun Tansanian Sanya Juussa ja tehdään kumppanuudesta vastavuoroisempaa.
- **Tavoitteena** avartaa yläluokkien oppilaiden näkökulmia ja kannustaa heitä kunnioittamaan toisen kulttuurin arvoja sekä elämäntapaa.
- **Oppilaat tekivät** näyttelyn tansania-laisia varten ja osallistuivat Afrikka-teemapäivään, jossa keskityttiin käden-taitoihin.
- **Koko koulun keräyksellä** koottiin tuliaisia ystävyyskouluun.
- **Kompetenssitavoitteena** erityisesti kehityskumppanuus
- **Kieliyhjelmä:** A-kielinä valittavana englanti, ruotsi ja saksa, B-kielinä saksa, ranska ja venäjä. Lisäksi alakoulussa voi valita kielikylpyruotsin, joka jatkuu yläkoulussa A-ruotsia hieman edistyneempänä ylläpitoruotsina.
- <http://kasavuori.fi>

Kauniaisissa sijaitseva Kasavuoren koulu antaa kaksikolmasosaa taksvärkkirahoistaan tansania-laiseen ystävyyskouluunsa. Rahat ovat menneet hyvään käyttöön Afrikassa, mutta yhteistyöltä toivotaan vielä enemmän. Tavoitteena on tehdä vuorovaikutuksesta tasavertaisempaa, vaikka taloudelliset edellytykset ovat erilaisia.

Ystävyyskoulu Kilingi Secondary School sijaitsee Sanya Juussa Pohjois-Tansaniassa. Kasavuoren koulun ***Maailmankansalaisena lähellä ja kaukana*** -hankkeen tavoitteena oli tutustuttaa oppilaat lähemmin Tansaniaan ja tätä kautta erilaisiin arvoihin ja tapoihin elää.

– Taksvärkkirahoillamme on saatu varustettua ystävyyskouluun muun muassa kemianluokka. He tilittävät meille tarkkaan, mitä ovat rahoilla ostaneet, kertoo ruotsin ja englannin kielten opettaja **Marjo Kekki**.

Kasavuori ei kuitenkaan halua olla pelkkä rahasampo ystävyyskoululle. Ystävyysoimintaan haluttaisiin enemmän vastavuoroisuutta. Taustalla on ajatus **kulttuurisesta kestävästä kehityksestä**, jossa hyväksytään ihmisten erilaisuus ja kunnioitetaan jokaisen oikeuksia sekä tapoja elää.

Koulu pureutui kehitysmaaproblematiikan lisäksi myös aktiivisen kansalaisuuden kysymyksiin. Sanya Juun ystävyyskoulua käytettiin pohdintoissa virikkeenä ja esimerkkinä.

Hanke sopi hyvin lukuvuoden 2011 - 2012 painotusalueeseen, jonka aiheeksi valittiin *Vastuullinen kansalainen*. Hankkeen ja painotusalueen linkitys vahvistii myös opettajien sitoutumista suunnitteluun.

Kasavuoren koulussa annetaan opetusta luokkatasoilla 7 – 9. Samoissa tiloissa koulun kanssa toimii myös Kauniaisten lukio.

Globaaleja yhteyksiä

Globaalikasvatushanketta pohjustettiin oppilaille virikeluennolla. Käytännön toimiin nuoret pääsivät tehdessään näyttelyä, joka lähetettiin ystävyyskouluun Tansaniaan. Seitsemäsluokkalaiset keskittyivät näyttelyssä perheeseen ja kulttuuriin.

– Teimme heidän kanssaan näyttelyä englannin tunneilla perinteisillä menetelmillä. Koulumme on hyvin tekniikkapainotteinen, ja tämä oli ihanaa vastapainoa sille. Ystävyyskoulussa ei ole sähköä, joten näyttely piti tehdä heille yksinkertaisesti ja ilman apuvälineitä. Tansanialaiset tekivät vastaavan näyttelyn meille, Marjo Kekki valottaa.

Kahdella ylemmällä luokalla pohdittiin enemmän globaalin kestävän kehityksen teemoja. Nuoret valmistautuivat myös oppilasvaihtoonsa, joka 8. luokilla suuntautuu Hollantiin ja 9. luokilla Puolaan. Vaihdon päätemana oli vastuullinen kansalaisuus.

– Oppilaat työstävät teemoista yhteisen esityksen vaihtoparinsa kanssa verkon välityksellä. Työt esitetään myöhemmin, kun tapaamme toisemme kasvotusten Suomessa ja vastaavasti Puolassa sekä Hollannissa.

Työssä käytettiin tukena brittiläistä **Global Dimensions** -verkkosivustoa. Sieltä löytyy erilaisia aineistoja, joiden avulla opettajat voivat tuoda kansainvälistä ulottuvuutta opetukseensa. Kasavuoren koulussa innostuttiin käyttämään erityi-

sesti sivuston kuvapankkia, joka inspiroi katsojaa miettimään kuvien globaaleja yhteyksiä. Kekseliäiden kuvien lisäksi sivuilla on myös ohjeet opettajille.

Kuvat löytyvät osoitteesta www.globaldimension.org.uk/pictures

Teemapäivä piristi syksyä

Hanke huipentui lokakuun alussa teemapäivään, joka keskittyi kädentaitoihin. Teemapäivän ohjelmaan kuului työpaikkoja muun muassa tingatinga-taiteessa, tanssissa, ruokakulttuurissa ja **Hodihodiverkkopelissä**. Ulkoministeriön toteuttama peli käsittelee afrikkalaisten elämää ja unelmia.

Konserttikeskuksen kautta saatiin esiintyjiksi Pape ja Kasumai -yhtye, jossa

on muusikoita kolmesta Afrikan maasta. Teemapäivään kutsuttiin mukaan myös alakoulun oppilaita.

Opettajat toteuttivat hanketta normaaleilla oppitunneilla teemapäivää lukuun ottamatta. He käsitelivät aihetta kukin oman oppiaineensa näkökulmasta. Huomioon otettiin kullekin ikäryhmälle sopiva lähestymistapa. Työssä käytettiin apuna Googlen esitysohjelmia ja dokumentteja, joita voitiin jakaa yli luokkahuonerajojen.

Matkalaiset veivät tuliaisia

Lokakuun alussa kaksi oppilasta ja yksi opettaja lähtivät tutustumaan ystävyyskouluun Tansaniassa. Ennen matkaa Kasavuoren koulussa pohdittiin sitä, mi-

ten voitaisiin auttaa ystävyyskoulua saamaan sähköt. Se oli tansanialaisten toiveheidän Suomen vierailullaan edellisenä vuonna.

Kahden viikon matka Afrikkaan toteutettiin leirikouluna yhdessä Martinlaakson lukion ja Mercuria Kauppiaitten Kauppaoppilaitoksen kanssa.

Paikan päällä voitiin todeta, että sähköt olivat taksvärkkiavustuksen turvin ehdtineet jo koulun nurkalle. Lopullisesti ne yhdistettiin rakennukseen matkan aikana.

Matkalaiset veivät kummikouluun oppilaiden tekemän näyttelyn sekä tulaiaisia, joita oli kerätty koulussa yhteisvoimin. Keräys tuotti 12 kiloa tavaraa, kuten kyniä, viivottimia, harppeja, laskimia sekä

käytöstä poistuvia englannin oppikirjoja. Lisäksi paikallisesta kirjakaupasta hankittiin koulun käyttöön eri aineiden oppikirjoja.

– Se on toki siellä vain pisara meressä, koska yhdessä luokassa voi olla sata oppilasta. Kirjoja ei ollut ihan niin paljon, Marjo Kekki tarkentaa.

Oppilaat ja opettajat myös kutoivat ison pinon vauvanpeittoja, joita suomalaiset veivät Sanya Juun lähellä sijaitsevan Moshin kaupungin sairaalaan. Paluumatkalleen he saivat tansanialaisten tekemän näyttelyn Kasavuoren koululle.

Maailmankansalaisuus-teemaa päätettiin jatkaa joulujuhlassa, joka järjestetään kansainvälisissä merkeissä.

Terveisiä Tansaniasta

KUVA Päivi Rohkimainen

→ Kasavuoren koulun opettaja Päivi Rohkimainen ja 9.-luokkalaiset Severiina Huotari ja Salla Silkosuo vierailivat tansanialaisessa ystävyyskoulussa Kilingi Secondary Schoolissa lokakuussa 2011. He kertoivat kuulumisiaan koulun nettisivuilla.

Pe 7.10. klo 17.20

Tervetulojuhla Kilingissä oli mukava! Oppilaat olivat harjoitelleet paljon laulua ja tansseja. Luettiin viralliset puheet, ja mukana oli mm. alueen koulutoimenjohtajat. Tuliaistaulut olivat mieluisia.

La 8.10. klo 21.35

Lauantai oli puuhakas päivä. Kävimme aamulla tutustumassa Tanzanian volunteers -järjestön toimintaan sen talossa. Toimintaa johtaa suomalainen Hanna Metso. Sen jälkeen vaihdoimme käteistä

erilaisia hankintoja varten. Ostimme mm. turkoosia ja kermanväristä maalia Kilingi Primary Schoolin luokkien maalausta varten. Kävimme myös tilaamassa räätällillä vaatteita. Muutenkin tutustuimme Moshin kaupunkiin. Äänekkäin kohtaaminen oli kuunnella auton lavalla soittavaa bändiä, joka juhlisti häitä. Auto huristeli ja bändi soitti!

Ps. Veimme jo osan vauvanpeitoista Moshin sairaalaan synnytys- ja vauvaosastoille. Niistä oltiin tosi iloisia!

Ma 10.10. klo 17.30

Laitoimme Kilingi Secondary Schoolissa alkuun yhteisen projektin Family and Culture. Ehdimme myös vierailla kahden opettajan kotona. Ihmiset ovat erittäin vieraanvaraisia. Vaikka köyhyys näkyy ympärillä, kaikkialla tulee vastaan iloisia kasvoja.

Ti 11.10. klo 17.20

Päivä alakoululla Kilingissä meni vauhdilla. Oppilaat maalasivat luokkia ja leikkivät alakoululaisten kanssa. Koululla ryhmää kävi tervehtimässä Innocent-niminen nuori mies, joka oli Suomessa v. 2001. Hän kertoi muistavansa lumen ja suomalaisten järjestelmällisyyden. Meillä on opittavaa toisiltamme.

Ke 12.10. klo 18.30

Päivä Kilingissä. Aamulla kävimme kirja-kaupassa tilaamassa koululle lahjoitettavat oppikirjat. Maksavat yli kaksi miljoonaa - toki Tansanian shillinkiä. Vierailimme vammaisten lasten sisäoppilaitoksessa. Veimme tuliaisina peittoja, vaatteita ja kenkiä. Loppupäivä juhlittiin secondary schoolissa. Saimme ruokailla, tanssimme ja lauloimme yhdessä ja istutimme hedelmäpuita. Tuliaiset olivat kaivattuja. Loput

- ↖ Tansaniassa sijaitseva Kilingi Secondary School on hankkinut varusteita kemianluokkaansa Kasavuoren koulun taksvärk-kirahoilla.
- ↑ Suomalaisvieraat toivotettiin lämpimästi tervetulleeksi tansanialaiseen ystävyyskouluun. Opettaja Päivi Rohkimainen pääsi esittelemään isäntäväelleen Euroopan karttaa.

tuliaiset, mm. laskimet, lahjoitamme jäähyväisjuhlassa ensi viikolla.

Su 16.10. klo 16.10

Vuorossa oli Tarangiren kansallispuisto. Upeita ikivanhoja apinanleipäpuita vaalealla hiekkaisella savannilla. Norsu repi akaasiaa irti maasta, kirahvi kurkotteli puun yläoksia. Tansanian luonto on huikean kaunis.

KAKSIKIELINEN KOULU ON RIKKAUS

Suomalais-venäläinen koulu

Erilaisuus on voimaa

- **Vahvistetaan** oppilaiden taitoja elää monikulttuurisessa ympäristössä, kohdata erilaisuutta ja vastustaa syrjintää.
- **Tuetaan** oppilaita, jotta he osaavat tiedostaa ja hyödyntää kokemuksiaan kaksikulttuurisessa ympäristössä toimimisesta myös koulun ulkopuolella.
- **Eri oppiaineissa** käsitellään erilaisuutta ja monikulttuurisuutta monin tavoin.
- **Teemapäivän** ohjelmassa työpajoja ja asiantuntijavieraana yhteisöpedagogi.
- **Järjestöjen** materiaalit ja asiantuntijat apuna.
- **Kompetenssitavoitteena** on interkulttuurinen osaaminen.
- **Kieliohjelma:** A1 venäjä, A2 englanti, B1 ruotsi, B2 saksa ja ranska, B3 saksa ja ranska.
- **www.svk.edu.hel.fi**

Suomalais-venäläisessä koulussa Helsingissä oppilaat elävät joka päivä kaksikulttuurisessa ympäristössä. *Erilaisuus on voimaa* -hankkeen tavoitteena on auttaa oppilaita tunnistamaan koulussa oppimiaan taitoja, jotta niitä voi käyttää myös ulko-maailmassa.

– Koska koulussamme on käytössä kaksi kieltä, oppilailla on kokemusta kulttuurien keskellä elämisestä. Halusimme

↑ Erilaisuus on voimaa -hankkeen teemapäivässä kokeiltiin djembe-rumpujen soittoa ja opittiin länsiafrikkalaisia rytmejä senegalilaisen Macoumba Ndiayen johdolla.

← Oppilaiden valokuvaustehtävässä todettiin, että ”Kaikki erilaisia, kaikki samanarvoisia”. Mukana oli seitsemäsluokkalainen Dard Meer.

KUVAT Valeria Pulko, Elina Koskela ja Natalia Lohi

kuitenkin, että asiaa mietittäisiin vähän syvällisemmin. Vaikka ihminen eläisi kahden kulttuurin keskellä, hän ei välttämättä tiedosta kaikkia siihen liittyviä ulottuvuuksia, pohtii äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori **Elina Koskela**. Hän lisää, että pääkaupunkiseudulla elävillä oppilailla on ympärillään vielä useamman kulttuurin kirjo, joka pitää osata kohdata.

– Lähdimme miettimään sitä, mitä oikeastaan tapahtuu, kun kohdataan erilaisia ihmisiä ja kulttuureita. Tai mitä sisältävät erilaisuuden kohtaamiseen liittyvät käsitteet, kuten stereotypia tai enakkoluulo.

Koulun *Maailmankansalaisena Suo-*

nessa -hankkeen ideana oli laatia kokonaisuus, jossa oppilaat käsittelevät ja harjoittelevat osaamista, joka liittyy monikulttuurisessa ympäristössä elämiseen. Kouluun kuuluvat kaikki luokka-asteet alakoulusta lukioon, mutta tässä hankkeessa kohderyhmänä olivat 6. – 9. luokat.

– Ajattelimme ensin, että maailmankansalaisen kompetenssit liittyvät taitoihin. Tulimme kuitenkin siihen lopputulokseen, että globaali ajattelu lähtee pohjimmitaan **asenteista ja tunteista**. Siitä, että haluaa aidosti tutustua toisenlaisiin ihmisiin.

Monikulttuurisuus pysyväksi teemaksi

Koulun *Erilaisuus on voimaa* -hankkeen sisältöjä käsiteltiin oppituntien lisäksi myös erityisenä teemapäivänä. Lokakuun alussa 2011 pidettyyn teemapäivään kuului työpajoja, joita vetivät mukaan kutsuttujen järjestöjen lisäksi eri taiteenalojen osaajat. Tarjontaan kuuluivat tanssi-, draama-, rumpu-, ruoka- ja helmityöpajat. Oppilaat saivat valita, mihin pajaan osallistuivat.

Lisäksi luokat tekivät monikulttuurisuuteen liittyvän valokuvaus- tai juliste-tehtävän. Kolmantena osana teemapäivää oli yhteisöpedagogi **Melody Karvosen** pitämä oppitunti.

Eräs mukaan kutsutuista järjestöistä oli YFU eli Youth for Understanding, joka järjesti oppilaille Coloured Glasses -työpajan. YFU on tunnetuin vaihtopuolijärjestönä, mutta toteuttaa myös kansainvälisyyskasvatusta.

– Teemapäivän jälkeenkin monikulttuurisuutta käsitellään eri oppiaineis-

sa, kuten kielissä ja yhteiskuntaopissa. Aihetta voi käsitellä esimerkiksi elokuvien avulla. Tarkoitus on myös järjestää taito- ja taideaineissa työpajatyypistä toimintaa. Suunnitteilla on lisäksi tutustumiskäyntejä, Koskela listaa. Ideana on, että monikulttuurisuus- ja erilaisuusteemat eivät jää vain yhdeksi ohjelmanumeroksi, vaan niitä käsitellään myös jatkossa.

Katsomusaineiden ja vieraiden kielten lehtori **Aira Undén-Selander** arvioi, että hanke on antanut näkyvyyttä kansainvälisyyskasvatukselle. Se on tuonut myös yhteen eri oppiaineiden opettajia ja auttanut verkostoitumaan.

– Yhteistyön myötä oppiminen saa ikään kuin siivet alleen, ja tällaista toivoin lisää. Vierailijat ovat myös aina tervetulleita.

Ympäristö opettaa asenteet

Undén-Selanderin omassa opetuksessa kansainvälisyys on esillä usein ja monista näkökulmista. Kaksikulttuurisen koulun opettaja on huomannut, että lapset ovat kaikkialla ennakkoluulottomia. Ympäristö opettaa heille asenteet.

– Erojen korostaminen on tarpeellista. Pitäisi pohtia, mikä meitä oikeasti yhdistää, Undén-Selander pohtii. Hänen mielestään kaksikielisen koulun suuri rikkaus on se, että toinen kulttuuri toimii peilinä, jolloin näkemykset omasta ja toisesta kulttuurista rakentuvat koko ajan.

Globaalikasvatusta hän pitää erittäin tärkeänä kouluissa.

– Se koetaan usein vain erilaisten uhkakuvien analysoimiseksi. Mielestäni siihen kuitenkin liittyy olennaisesti **myönteinen näkökulma**. Se on mahdollisuuksien näkemistä ja haasteiden vastaanotta-

mista.

Nuoria hän kannustaa opiskelemaan kieliä, sillä Suomi tarvitsee tulevaisuudessa kielitaitoisia ja avoimesti toisiin kulttuureihin suhtautuvia aikuisia. Vieraiden kielten oppiminen on myös hauskaa!

Oppilaat mukana suunnittelussa

Oppilaskunta otettiin mukaan suunnittelemaan syksyn ohjelmaa. Opettajat keskustelivat jo keväällä oppilaiden kanssa siitä, mitä kysymyksiä ja ajatuksia heillä on maailmankansalaisuudesta ja tulevasta hankkeesta. Oppilaskunnan hallituksen silloinen puheenjohtaja **Kea Novitsky** kertoo, että keväällä pieni ryhmä oppilaita luokilta 6 – 9 kokoontui miettimään tulevaa ohjelmaa.

– Emme halunneet, että opettajat vain tulevat kertomaan meille syksyn teemapäivästä. Meille oli tärkeää kuulla myös toisten oppilaiden näkökulmia. Saimme mukaan asioita, joita luokat haluavat käsitellä.

Oppilaat painottivat myös sitä, että kun käsitellään monikulttuurisuutta,

pitää saada **oikeita kontakteja** koulun ulkopuolelle. Ei riitä, että vain opettajat kertovat ulkomaailmasta.

Kaikki oppilaat pitivät Kea Novitskyn mukaan tärkeänä sitä, että osataan olla tavallisessa kanssakäymisessä toisenlaisten ihmisten kanssa.

– Me tulimme keskusteluissa sellaiseen tulokseen, että rasismia näkyy ehkä enemmän aikuisten kuin lasten parissa. Syynä on se, että nykynuoret ovat tottuneet elämään monen eri kulttuurin kanssa joka päivä. Vanhemmat suomalaiset eivät ole omassa nuoruudessaan tottuneet samaan.

Opettaja Aira Undén-Selanderin mielestä koulussa pitäisi harjoitella enemmän taitoja, joiden avulla kulttuurisia rajoja voi ylittää.

– Pitäisi myös oppia tunnistamaan niitä näkyviä ja näkymättömiä rakenteita, jotka luovat epätasa-arvoa.

↓ Teemapäivän tanssipajassa opittiin flamenco-rumbaa.

Suomalais-venäläisessä koulussa voi käydä koko opinpolkunsu esikoulusta lukioon. Luokan 6B oppilaat saivat teemapäivänä miettiä omia luonteenpiirteitään.

Tiivistä yhteydenpitoa itään

→ Helsingin Kaarelassa sijaitseva suomalais-venäläinen koulu on venäjän kieleen ja kulttuuriin erikoistunut yleissivistävä koulu. Oppilaita on noin 700 ja opettajia 60. Oppilaista vajaa neljäsosa on äidinkieltään venäjänkielisiä ja loput suomenkielisiä.

Kaksikielinen yhtenäiskoulu kattaa kaikki luokka-asteet esikoulusta lukioon asti. Moni oppilas kulkeekin koko koulutaipaleensa samassa koulussa ja tuttujen koulukavereiden kanssa.

Aina esiopetuksesta lähtien suomenkieliset oppilaat saavat venäjän opetusta vieraana kielenä. Venäjänkielisille puolestaan opetetaan venäjää äidinkielenä.

Oppilaat käyvät usein opintomatkoilla ja kielikursseilla ulkomailla. Esimerkiksi 4.-luokkalaiset ovat suunnanneet leirikouluun Pietariin, Pihkovaan tai Novgorodiin. Kaukolassa Venäjän Karjalassa on käyty kalliokiipeilyfestivaaleilla, joihin osallistuu myös satoja venäläisiä nuoria. Yläluokilla tehdään kulttuurimatkoja Moskovaan tai Pietariin.

Yhteistyöprojektit venäläisten ja muiden ulkomaisten koulujen kanssa ovat tavallisia. Koulussa käy myös paljon vierailijoita, venäläisiä esiintyjiä ja opetusharjoittelijoita eri yliopistoista.

Koulujen globaalikasvatuksen tukena

- Opetushallituksen tuottamat globaalikasvatuksen aineistot
→ www.edu.fi/teemat/gloaalikasvatus
- Ulkoministeriön ikkuna kehityskysymyksiin ja globaalikasvatukseen
→ global.finland.fi
- Kouluvierailuja tekeviä järjestöjä
→ www.gloaalikasvatus.fi/vinkkipankki/154

OPETTAJAT YHDISTIVÄT VOIMANSA YLI OPPIAINERAJOJEN

Seinäjoen lukio

Gloaalikasvatuksen opettajan opas

- **Maailma ulottuvillasi** on viidestä kurssista muodostettu opintojakso.
- **Sisältää** kolme pakollista ja kaksi soveltavaa kurssia, joiden sisällöistä on koottu opintojaksoon seitsemän teemakokonaisuutta.
- **Noudattaa ilmiökeskeistä** ja toiminnallista oppimista. Kaikkia opintosisältöjä tarkastellaan globalisaation näkökulmasta.
- **Toteutetaan** yhtämittaisena kuuden viikon jaksona.
- **Opintojaksosta on tuotettu opas** muillekin kouluille, jotka suunnittelevat vastaavia globaalikasvatuksen kokonaisuuksia.
- **Maailma ulottuvillasi – globaalikasvatuskokonaisuus lukiossa** -opas löytyy painettuna versiona sekä sähköisenä osoitteesta www.edu.seinajoki.fi/lukio/gloaalikasvatus.html
- **Kompetenssitavoitteina** maailmankansalaisen yhteiskunnallinen osaaminen sekä globaali vastuu ja kehityskumppanuus.
- **Kieliohjelma:** Pakollinen A-kieli englanti, lisäksi aineenopetusta englanniksi, mahdollisuus suorittaa AS ja A Level-tutkintoja; toinen kotimainen kieli A1, B1; ranska A1, B2, B3; saksa A1, B2, B3; espanja B2, B3; venäjä B2, B3.
- **Seinäjoen lukio** on yksi Suomen suurimmista yleislukioista, lähes 900 opiskelijaa

Seinäjoen lukio lähti vuonna 2010 aivan uudenaanlaiseen kokeiluun, jonka ideana oli toteuttaa ilmiökeskeisyyttä globaalikasvatuksessa. Tuloksena oli oppiainerajat ylittävä **Maailma ulottuvillasi** -opintokokonaisuus, johon yhdistettiin kolme pakollista ja kaksi soveltavaa kurssia.

Kokonaisuuteen etsittiin eri oppiaineista yhteiset teemat ja hylättiin yksittäisten kurssien perinteinen etenemistapa. Kokonaisuuden valitsevat opiskelijat suorittavat opinnot yhden kuuden viikon jakson aikana. Opiskelijat pystyvät keskittymään yksinomaan globaaleihin kehityskysymyksiin eri näkökulmista, koska heillä ei ole silloin muita kursseja. Opinnoista saa viisi kurssisuoritusta.

Opintojen tavoitteena on luoda opiskelijalle **kokonaiskuva globaaleista teemoista**. Sen sijaan, että aiheita käsiteltäisiin sirpaleisesti eri oppiaineissa, sisällöt tukevat toisiaan. Oppija alkaa oivaltaa asioiden välisiä yhteyksiä. Parhaassa tapauksessa hänellä viriää aito mielenkiinto kursseilla käsiteltäviin teemoihin ja halu syventää ymmärrystään myös jatkossa.

Opintojaksolla on hyödynnetty sekä **pakollisia kursseja**, joita opiskelijat opiskelisivat joka tapauksessa, että vapaa-

← Globaaleista kysymyksistä kiinnostuneet nuoret voivat valita Seinäjoen lukiossa Maailma ulottuvillasi -opintojakson.

Seitsemän kokoavaa teemaa

Maailma ulottuvillasi -opintojen lähtökohtana on useita opetussuunnitelman aihekokonaisuuksia, kuten *Kestävä kehitys*, *Teknologia ja yhteiskunta* sekä *Aktiivinen kansalaisuus ja yritys*.

Toinen lähtökohta suunnittelulle olivat mukaan otettujen viiden kurssin omat tavoitteet. Niiden pohjalta opettajat rakensivat uuden opintojakson **tiedolliset ja taidolliset tavoitteet**. Taidollisia tavoitteita ovat muun muassa toiminnallisten menetelmien hyödyntäminen sekä tunnetaitojen oppiminen.

Viiden kurssin sisällöistä rakennettiin seitsemän teemakokonaisuutta:

- Väestö – kenellä on oikeus elää?
- Ongelmana niukkuus
- Sota, konfliktit ja kansainvälinen rikollisuus
- Ihmisoikeudet ja bisnes
- Kestävä kehitys
- Kehitysyhteistyö ja yhteinen vastuu
- Terveys ja sairaus maailmalla

Kaikkien viiden kurssin sisällöt **analysoitiin ja liitettiin tiettyyn teemaan**. Esimerkiksi **niukkuuden** yhteydessä on käsitelty maantieteen sisällöistä uusiutu-

ehtoisia **soveltavia kursseja**. Pakollisia ovat maantiedon *Yhteinen maailma*, yhteiskuntaopin *Taloustieto* ja uskonnon *Ihmisen elämä ja etiikka*. Soveltavia koulukohtaisia kursseja ovat *Uskonnon ajankohtaiset kysymykset* sekä *Laita hyvä kiertämään – toiminnallista terveystietoa*. Kaikkia viittä kurssia tarkastellaan globaalisaation näkökulmasta.

Kokemukset opinnoista ovat olleet niin hyviä, että kokonaisuuden kehittäneet opettajat halusivat levittää niitä myös muille kouluille. He kirjoittivat opintojaksosta **oppaan**, joka auttaa myös muita kouluja luomaan vastaavia kokonaisuuksia. Koulut voivat räätälöidä opintoja omalla tavallaan, mutta käyttää hyväkseen Seinäjoen lukion kehittämiä käytänteitä.

mattomat ja uusiutuvat luonnonvarat, yhteiskuntatiedon sisällöistä kansantalouden eri mittarit ja uskonnosta ympäristöetiikka. Lisäksi on käyty vierailulla muun muassa ruokapankissa.

Vastuuta omasta oppimisesta

Opetuksessa käytetään monipuolisesti **toiminnallisia menetelmiä**. Sisältöihin syvennytään kunnolla, ja aikaa varataan keskustelulle.

Opiskelijat suunnittelevat omaa oppimistaan ja ottavat siitä vastuuta. Heitä kannustetaan hahmottamaan kokonaisuuksia, ennen kuin siirrytään yksittäisiin oppimistehtäviin. Opintojaksolla harjoitetaan myös **ryhmytöitä**. Sama tuttu ryhmä työskentelee globaaleja kysymyksiä kuuden viikon ajan, joten yhteistyö muo-

dostuu tiiviiksi.

Opetuksessa käytetään esimerkiksi rooliväittelyitä, draamaa, prosessikirjoittamista ja tutkivaa oppimista. Lisäksi katsellaan dokumentteja, tehdään taidetta, kuunnellaan vierailijoita ja järjestetään erilaisia tempauksia. Tutustumiskohteisiin ovat kuuluneet kierrätyskeskus, maahanmuuttokeskus, veripalvelu, ruokapankki ja luomukauppa.

Arviointi perustuu pakollisten kursien portfoliotehtäviin ja kokeisiin sekä soveltavien kurssien oppimispäiväkirjoihin ja portfolioihin. Lisäksi jakson päätteeksi on järjestetty päivän kestävä yhteinen arviointikeskustelu, johon kuuluu palautelomake. Opettajat ovat pitäneet myös oman arviointipalaverinsa.

Unelmasta tehtiin totta

→ Eri aineiden opettajat Seinäjoen lukiosta halusivat kurkistaa omien oppiaineidensa rajojen yli naapurin tontille. He lähtivät selvittämään, miten globaalikysymyksiä voisi tarkastella kokonaisvaltaisesti sen sijaan, että niitä käydään oppiaineissa erikseen läpi pieninä siivuinä.

Naisilla oli yhteinen unelma uudesta globaalikasvatuksen toteuttamistavasta. Päämääränä oli istuttaa uusi opintojakso opetussuunnitelman olemassa oleviin rakenteisiin, jotta se ei jäisi kertaluonteiseksi.

Analyysivaiheessa kukin etsi omasta kurssistaan globaalikasvatukseen sopivat yhteiset teemat. He tutustuivat myös toisensa kurssisisältöihin. Opettajakohtainen lukujärjestys purettiin ja laadittiin uusi aikataulu, joka tuki yhteistyötä.

KUVA Katja Särkkä

- Anna Kivinen (vas.), Tarja Heikkilä, Laura Kalliokoski ja Jaana Kuoppala etsivät oppiaineistaan yhteiset teemat ja loivat niistä yhtenäisen globaalikasvatuksen opintokokonaisuuden.

Opintojen luonteen ja opiskelijoiden sitoutumisen takia kokonaisuuteen päätettiin sisällyttää niin monta kurssia, että jakson lukujärjestys tuli täyteen. Se oli eduksi myös ryhmädynamiikalle ja erilaisten vierailujen sekä tilaisuuksien järjestämiselle.

Lehtorit kertovat, kuinka kaikki alkoi ja miten hanke eteni.

- **Tarja Heikkilä (TH)**, uskonto, psykologia, opinto-ohjaus
- **Laura Kalliokoski (LK)**, uskonto, psykologia
- **Anna Kivinen (AK)**, biologia, maantiede
- **Jaana Kuoppala (JK)**, liikunta, terveystieto
- **Katja Ranta** ja **Annina Mäki**, historia, yhteiskuntaoppi

Miten idea Maailma ulottuvillasi -opintojaksosta syntyi?

TH: Sen alkusysäyksenä oli oikeas-

taan Opetushallituksen **täydennyskoulutus**. Siellä sisäistyi ensinnäkin se, että täydennyskoulutus on opettajalle tosi tärkeää uusien asioiden ideoimiseksi. Mukana koulutuksessa on myös hyvä olla useampi opettaja samasta koulusta.

Opintojakson suunnittelun mahdollisti kaupungilta saatu **projektirahoitus**. Normaalin opetuksen aikana ei ole tilaa uuden ajattelemiselle ja suunnittelulle.

LK: Halusimme löytää uudenlaisia välineitä tarkastella maailmaa. Perinteinen opetus tarjoaa sirpaleista tietoa, jota käydään läpi eri aineissa kolmen vuoden aikana.

JK: Jollain kesälomalla otimme esille oppikirjat ja lähdimme purkamaan niitä. Tutkimme, mitä samoja aihepiirejä käsitellään vaikka uskonnossa ja maantiedossa, ja miten ne kuuluvat yhteen. Löysimme seitsemän teemaa.

Ne ovat teemoja, jotka herättävät vahvoja tunteita. Ne myös antavat viarikkeitä konkreettiselle tekemiselle. Eräs olennainen osa oppimisesta on **empatiakyvyn** herättäminen – se että osataan asettua toisten asemaan ja ymmärretään, että muualla tapahtuvat asiat vaikuttavat myös meihin tässä globaalissa maailmassa.

Miten opintokokonaisuuden suunnittelu eteni?

TH: Käytännössä toteutus alkoi niin, että laitoimme työjärjestyksemme vierekkäin ja katsoimme, milloin kukin oli opintojakson käytettävissä. Tässä piti ottaa huomioon kurssien eteneminen: mitkä asiat pitää kertoa ensin ja mitkä sen jälkeen, jotta opinnot etenevät **loogisesti**. Teimme taulukon, josta näki myös, milloin opetukseen pystyi osallistumaan useampi opettaja yhtä aikaa.

JK: Lukujärjestyksen tekeminen vei yllättävän kauan. Kaikilla piti myös olla yhtä paljon tunteja.

TH: Globaalit kysymykset limittyvät toisiinsa. Joskus on vaikeaa hahmottaa, mikä on syy ja mikä seuraus.

”Tärkein asia, jonka opin, oli varmaan se, että nyt osaan kertoa globalisaation hyvät puolet ja huonot puolet.”

Opiskelijoiden ajatuksia opintojaksosta

JK: Tarvitaan yleissivistystä, että kaikki tuntevat tarpeeksi **toistensa osaa- misalueita**. Piti lukea esimerkiksi yhteiskuntaoppia ja maantietoa, jotta tietäisi suunnilleen samat asiat, joita lukiotasoiset opiskelijat tietävät.

TH: Ajattelen niin, että tällaisen opintojakson voi koota monenlaisilla aineyhdistelmillä, jos tekijäporukan yhteistyö pelaa. Vaikeampaa olisi, jos projektin opettajat ja aineet annettaisiin ylhäältä.

Mitä te ymmärrätte ilmiökeskeisyydellä?

LK: Mielestäni se on yhden tai muuttaman asian monipuolista tarkastelua mahdollisimman monesta eri näkökulmasta, jotta ilmiön kokonaisuus selkeytyy.

TH: Jos ajatellaan vaikka sotaa, siihen liittyviä kysymyksiä ovat esimerkiksi ihmisoikeudet ja ympäristövaikutukset. Yhtä ilmiötä pommitetaan eri näkökulmista.

JK: Meillä ilmiönä on globalisaatio. Se sisältää sekä tiedollisen että taidollisen tason. Taidollista puolta edustavat erilaiset tempaukset ja projektit, jotka jäävät opiskelijoille hyvin mieleen.

Lisäksi on vielä psyykinen puoli, joka sisältää empatiakyvyn. Ilmiökeskeisessä opetuksessa pitää olla mukana kaikki nämä puolet: **taidot, tiedot ja psyykinen taso**.

Millaisten oivallusten kautta päädyitte ilmiökeskeiseen otteeseen?

TH: Tiedostimme sen, että puhumme samoista asioista eri oppiaineissa.

LK: Me opettajat pidämme omat kurssimme ja tuntimme. Niistä on harvoin aikaa keskustella muiden kanssa. Toki meidät velvoitetaan lukemaan muidenkin opetussuunnitelmat kerran vuodessa, mutta silti on vaikea tietää, mitä muiden opetukseen kuuluu.

AK: *Maaailma ulottuvillasi* -opintojakson ansiosta myös minä opettajana näen asioita nyt eri tavalla. Siitä on saanut **eväitä tavallisillekin kursseille**.

Vaikka monet opintojakson sisällöt ovat tuttuja omista aineistani biologiasta ja maantiedosta, olen saanut niihin uusia näkökulmia. Moni sellainen asia, josta tavallisesti vain latelen tunnilla, on havainnollistunut uudella tavalla.

”Sisältöön olisin toivonut enemmän eläinten oikeuksista.”

”Myös siirtomaa-ajan historia voisi soveltua kokonaisuuteen – miksi asiat ovat esim. Afrikassa siten miten ne nyt ovat.”

TH: Eräs oivallus oli se, että vaikka netti on täynnä tietoa ja valmiita oppitunti-ideoita, niitä on vaikea käyttää sellaiseen. Aineistoon pitäisi ehtiä pureutua kunnolla, jotta saisi selville, mikä sopii omaan oppiaineeseen ja juuri näille nuorille.

Miten monioppiaineiset hankkeet on saatu toteutetuksi kurssijakoisessa systeemissä?

TH: Opintojaksoon otettiin kolme pakollista ja kaksi soveltavaa kurssia. Soveltavat kurssit antavat **liikkumavaraa** järjestää erilaisia tempauksia ja vierailuja.

Apunamme opintojakson toteuttamisessa on ollut Facebook ja koulun sisäinen verkko-oppimisympäristö. Niistä olemme voineet käydä katsomassa, mitä esimerkiksi taloustiedossa on käyty läpi.

LK: Ideaalitilanteessa voisimme seurata toistemme tunteja, mutta se ei ole mahdollista muiden opetustuntiemme takia.

TH: Opettajien pitäisi olla vapaa muusta opetuksesta välillä vaikka yhden kokonaisen päivän. Joskus olemme saaneet pidettyä useamman opettajan opetushetkiä.

Opiskelijoilta opintojakson sijoittelu henkilökohtaiseen opetussuunnitelmaan vaatii tavallista enemmän vaivannäköä. He tarvitsevat siihen **opinto-ohjausta**. Tällaisen opintokokonaisuuden toteuttaminen vaatii myös vahvaa kaupungin ja koulun tukea.

LK: Jaksoon pystyy periaatteessa valitsemaan vaikka mitä soveltavia kursseja. Meillä on hyvät kurssi- ja tuntiresurssit, joten tarjolla on runsaasti soveltavia kursseja.

Kuinka muuttaisitte opetussuunnitelman perusteita, jotta ilmiökeskeiselle työskentelylle tulisi paremmin tilaa?

LK: Täydennyskoulutuksella on tärkeä merkitys, niin myös ajalla ja resursseilla. Luokaton lukio perustuu valinnaisuuteen, ja tällaisia kokonaisuuksia on haastavaa sijoittaa siihen. Tarvitaan yleisnäkemyksiä siitä, miten jaksot ja kurssit voisi rytmittää, että edetään oikeassa aikataulussa.

Opinto-ohjauksella on keskeinen rooli siinä, että opiskelijat uskaltavat valita uudenlaisia kokonaisuuksia.

Lukiossa korkeat tiedolliset tavoitteet asettavat raamit ja kiireen, joiden sisällä pitää toimia. Tätä pitäisi keventää niin, että saadaan mahdollisuuksia taidoille ja tekemiselle. Se vaatisi kuitenkin opetussuunnitelman ehkä radikaaliakin muutosta ja lukiokoulutuksen näkemistä uudesta näkökulmasta.

TH: Uudessa opetussuunnitelmassa voisi vaikka velvoittaa lukio-opettajat järjestämään ilmiökeskeinen projekti jollakin opintojaksoista. **Suunnittelulle** pitäisi varata aikaa opettajien työjärjestyksessä. On poliittinen ratkaisu, millaista työskentelytapaa lukion palkkauksella tuetaan.

”Opin paljon yksittäisiä asioita, mutta opin ajattelemaan asioita paljon laajemmin ja yhdistelemään oppimiani asioita.”

Matka maailmalle alkaa

→ Syksyisen perjantain ensimmäinen oppitunti päättyy Seinäjoen lukiossa. Oppilaat purkautuvat luokista ulos, mutta välitunti alkaa tavanomaisesta poikkeavassa tunnelmassa. Nuoret haikautuvat luokkiin, joiden oville on ilmestynyt ulkomaisten paikkakuntien nimiä.

Kansainvälisyys on vahvasti läsnä Seinäjoen 900 oppilaan lukiossa. Lukiolla on esimerkiksi ystävyyskoulu Pietarissa ja vuosittaista oppilasvaihtoa Hollantiin.

Seinäjoen ulkopuolella aukeava suuri maailma konkretisoituu lukuvuoden alussa pidettävissä infohetkissä, joissa kerrotaan syksyn ja kevään kansainvälisistä hankkeista.

Suurin osa välitunnilla esiteltävistä hankkeista on ekskursioita Euroopan eri kolkkiin. Onpa mukana myös opiskelijavaihto uusikaarlepyyläisen lukion kanssa, matka Peruun ja hippibussireissu eri yliopistoihin.

"Asioita katsoo uudella tavalla"

Toisaalla on auditorioon kokoontunut kymmenkunta lukiolaista. He ovat suorittaneet globaalikasvatuksen opintokonaisuuden *Maaailma ulottuvillasi*. Takana jokaisella on kuuden viikon rautaisannos globaalimaiheisiin liittyviä luentoja, tutkivaa oppimista, vierailuja ja monenlaista muuta toimintaa.

Opintojakso on ollut heille avartava kokemus.

– Kun kurssi loppui, asioita katsoi eri tavalla kuin ennen. Mieleen jäi esimerkiksi puuvillan tuotanto kehitysmaissa, kuvailee **Minna Timoharju**.

Elina Makkosen mielestä kurssilla sai kokonaiskuvan kansainvälisistä asioista, kun niitä käytiin läpi eri aineiden kuten yhteiskuntaopin, terveystiedon ja maantiedon näkökulmista.

– Jos aiheita käsiteltäisiin erikseen ympäri vuotta, ei asioita osaisi yhdistää kokonaiseksi kuvaksi kuten tällä kurssilla.

← Kuuden viikon tiivis opiskelu avasi lukiolaisille uusia näköaloja maailman tilaan. Kuvassa opintojakson suorittaneet (vas.) Hanna Makkonen, Soila Merijärvi, Elina Makkonen, Jenni Taittonen ja Minna Timoharju.

Saara Salonen puolestaan huomasi, että kolmannen maailman puolesta toimiakseen ei tarvitse lähteä maailman toiselle puolelle. Kotimaassakin voi toimia, mikä konkretisoitui vierailuilla ruokapanikissa ja SPR:n kirpputorilla.

Naisen asema ja vierailut kiinnostivat

– Kävimme kurssilla faktoja läpi kaunistelematta. Ymmärsin sen, että vaikka meillä on yhteinen maapallo, se ei ole kaikille samanlainen. Meillä toteutetaan ihmis-oikeuksia, kun taas kehitysmaissa varsinkaan naiset eivät pääse koulutukseen, **Sofia Kangas** pohti. Itse hän aikoo lähteä opiskelutoverinsa kanssa välivuodeksi ulkomaille ja jatkaa sen jälkeen oikeustieteelliseen, jossa voisi opiskella lisää vaikka ihmisoikeuksista.

Myös **Jenni Taittosen** ja monen muun mieleen olivat jääneet naisia koskevat asiat, kuten raskauden komplikaatiot ja ympärileikkaus.

Opiskelijat ovat tyytyväisiä siitä, että kurssilla sai tehdä ja kokea itse erilaisia asioita. Neljän seinän sisään ei jääty. Eräs mieleen jäänyt kokemus oli vierailu Ylistaroon **Mirjam** ja **Martti Latvalan** kotiin. Pariskunta on vienyt jo kuuden vuoden ajan avustuskuormia Viron köyhille.

– Vaikutuksen teki se lahjoitusten määrä, jonka me näimme heidän van-

halla nuorisurantalollaan, sanoo **Maria Saarijärvi**.

Myös kaksipäiväinen globbaustapah-tuma Helsingissä oli muistettava kokemus. Seinäjoen lukio oli toinen kahdesta oppilaitoksesta, jotka saivat kutsun Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen Kepan järjestämään kansanedustajien tenttaustilaisuuteen. Mukana oli satakunta tuoretta kansanedustajaa.

Poikia ei juuri näy

Maailma ulottuvillasi -opinnot houkuttelevat mukaan selvästi enemmän tyttöjä kuin poikia. Miksi näin?

– Poikia voi kyllä kurssi kiinnostaa, mutta heillä on kaveripiirin takia korkeampi kynnys tulla. Tyttöjä ei voi ehkä sanoa avarakatseisemmiksi, mutta he ovat kypsempiä ja heillä on enemmän halua auttaa, Sofia Kangas tuumailee.

Soila Merijärvi puolestaan arvelee, että osasyynä voi olla opintojen vaatima organisointi. Kurssipalapelin järjestelyssä on melkoisesti työtä, jotta muutkin opinnot etenevät järjestyksessä.

Yhtä mieltä useimmat tuntuvat olevan siitä, että opintojakso toi lähelle asioita, jotka muuten jäisivät kaukaisiksi. Kun oikeasti tapaa tavallisen ihmisen, joka on tehnyt vapaaehtoistyötä vaikka Afrikassa, ei tunnu mahdolltomalta lähteä ulkomaille itsekään.

Lapinlahden Lukio ja Kuvataidelukio

Me olemme kaikki

- **Voimistetaan** opettajien tietoisuutta siitä, mikä kaikkea kuuluu interkulttuuriseen asiantuntijuuteen. Kuvataan tämän interkulttuurisen kompetenssin ulottuvuuksia ja pedagogisia valmiuksia.
- **Pohditaan** opetussuunnitelman arvoperustaan kuuluvien ihmisoikeuksien toteuttamista lukion opetuksessa.
- **Ilmiökeskeisten** työtapojen käsittelemistä ja ottamista käyttöön, teemana kasvun rajat.
- **Opetussuunnitelmaa** päivitetään globaalikasvatuksen osalta.
- **Petroskoin taidekoulun** kanssa pidetään ympäristötaideleiri, jossa toteutetaan käytännössä kulttuurien välistä yhteistyötä.
- **Kompetenssitavoitteena** interkulttuurinen osaaminen ja etiikka sekä kestävä elämäntapa.
- **Kieliohjelma:** A1 englanti, B1 ruotsi, B2 saksa ja ranska, B3 saksa, ranska, espanja ja yhteistyössä Portaanpään kristillisen opiston kanssa italia, latinan alkeet.
- <http://lukio.lapinlahti.fi>

- ↑ Ympäristötaideleirin teemaksi valittiin muuttolinnut, joita valmistettiin luonnonmateriaaleista. Linnut olivat erinäköisiä yksilöitä, kuten ihmiset, mutta kaikilla oli yhteinen pesä.

KUVA Juha Koponen

KAIKILLA ON YHTEINEN PESÄ

Lapinlahden Lukio ja Kuvataidelukio lähti Maailmankansalaisena Suomessa -hankkeessaan liikkeelle syvällisen pohdinnan kautta. Millaista globaalikasvatuksen oikeastaan pitäisi olla, ja kuinka sitä nykyisin pystytään toteuttamaan lukiokoulutuksessa?

Pohjois-Savossa toimivalla kuvataiteen erityislukiolla on pitkät perinteet kansainvälisyyskasvatuksessa. Lähtökohdat kulttuurien kohtaamiselle ovat hyvät jo oppilaitoksen sisällä, sillä opiskelijoita tulee yli 30 paikkakunnalta eri puolelta Suomea. Runsaasta 200 opiskelijasta noin puolet opiskelee lukion kuvataidelinjalla ja puolet yleislinjalla.

Maailmankansalaisena Suomessa -projekti nähtiin lukiossa hyväksi tilaisuudeksi lisätä opiskelijoiden ja opettajien myönnteistä asennetta, ymmärrystä ja kunnioitusta muita kulttuureita kohtaan. Siihen liitettiin myös teema, jota oli käsitelty jo aikaisemmin esimerkiksi kuvataiteen opetuksessa: miten muut kulttuurit ja kansat ovat vaikuttaneet omaan kulttuuriimme.

Yhteisen tarkastelun kohteeksi päätettiin ottaa teema **kasvun rajat**. Aihetta käsiteltiin kevään 2011 aikana integroidusti useassa oppiaineessa.

– Kursseilla mietittiin esimerkiksi sitä, mitä jatkuvan kasvun filosofia aiheuttaa kehityksmaille. Pohdimme, lisääntykö eriarvoisuus köyhien ja rikkaitten maiden välillä tai sukupolvien välillä, jos me käy-

tämme tuhlaillen luonnonvaroja. Kasvun rajat on teema, joka sopii hyvin globaalikasvatukseen ja kaikkiin oppiaineisiin, valottaa lukion rehtori **Antti Jokikokko**.

Hankkeen suunnittelussa ja toteuttamisessa olivat mukana kaikki opettajat. Työtä valmisteltiin opettajien Vespäivänä, jolla perehdyttiin globaalikasvatukseen ja ilmiökeskeisyyteen. Case-tapauksena tarkasteluun otettiin ihmisoi-keudet opetussuunnitelmassa.

Opettajat suunnittelivat myös **cheyttäviä ja ilmiökeskeisiä opetusmalleja** lukiossa. Hanke antoi uusia eväitä opetussuunnitelman päivittämislle.

Suurennuslasin alle opetuksen laatu

Koulu otti hankkeen suunnittelussa lähtökohdaksi kansainvälisyyskasvatuksen **laadun**. Määrää ei niinkään pidetty ongelmana, sillä kansainväliset asiat ovat jo pitkään olleet näkyvä osa lukion opetusta.

– Kun lukee tutkimuksia monikulttuurisuuskasvatuksesta, törmää usein siihen, että se voi olla vain vanhoja enakkoluuloja ja valtarakenteita pönkitävää matkailua muihin kulttuureihin, Jokikokko kärkeä.

Lukion omaa kansainvälistä toimintaa tarkasteltiin kriittisesti ja arvioitiin, jääkö se ostoturismille asteelle vai tukevatko projektit oikeasti maailmankansalaiseksi kasvua.

Pohdinta ulottui käsitteiden tasolle. Hankkeessa otettiinkin käyttöön termi

Kasvun rajat istuu moneen aineeseen

- Lapinlahden lukio sai kasvun rajoista opetusta eheyttävän teeman, joka sopi monen oppiaineen kurseille ja istui hyvin globaalikasvatukseen.
- Graafisen suunnittelun kurssilla tehtiin aiheista julisteita. Sitä ennen pohdittiin ideariihessä, mitä jatkuvan kasvun tavoite pitää sisällään ja onko se edes mahdollista. Kasvua voi olla monenlaisia: henkistä, taloudellista, ruumiillista tai tilastollista.
- Ilmaisutaidossa aiheena oli Tshohovin tuotanto. Pohdiskelun jälkeen keksittiin, että hänen tuotannossaan eräs kantava ajatus on maanviljelijöiden kamppailu viljelymaasta. Teema liittyi luontevasti kasvun rajoihin.
- Matematiikassa oli helppo lähteä pohtimaan luonnonvarojen riittävyyttä laskutoimitusten kautta. Kuinka pitkälle luonnonvarat riittävät, tai miten nopeasti öljyvarat loppuvat nykyisellä kulutusvauhdilla?
- Yhteinen Itämeri oli aiheena Rahapajan kilpailussa, jonka tarkoituksena oli suunnitella juhlaraha. Lapinlahti osallistui kilpailuun valtakunnallisena kuvataiteen erityislukiona, ja oppilaat liittivät Itämeri-aiheeseen kasvun rajat -teeman.
- Pohdittavaksi kaikille tunneille: Onko meidän sukupolvellemme oikeus verottaa raaka-ainevaroja nykytahdilla? Voimmeko vaatia kehitysmaita rajoittamaan kulutusta alemmalle tasolle, kuin mitä itsellämme on?

忍 者

KIINAN NYKYTAIDE

Australian taide:
Aikuausukkaiden taide ennen ja nyt

- ↑ Maantieteen kurssilla käsiteltiin ihmisen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta ja jatkuvaa kasvua, opettajana Esa Hämäläinen.
- ← Taidehistorian kurssilla opiskelijat tekevät tutkielmia kulttuuri-ilmiöistä Euroopan ulkopuolella. KUVAT Juha Koponen

interkulttuurisuuskasvatus. Sillä haluttiin korostaa, että pelkkä kulttuurien välinen rauhanomainen rinnakkaiselo ei aina riitä. Rakentavin vaihtoehto globaaleissa kontakteissa on vuorovaikutuksessa tapahtuva dialogi ja toinen toisiltaan oppiminen.

Interkulttuurisuus ymmärrettiin laajasti niin, että se kattaa sekä valtioiden väliset että sisäiset suhteet. Sisäisiä suhteita ovat esimerkiksi sosiaaliluokka, sosiaalinen sukupuoli, uskonto ja maailmankatsomus sekä seksuaalinen orientaatio.

Kuvataiteen lehtori **Juha Koponen** yhtyy laajaan käsitykseen interkulttuurisuudesta. Hän huomauttaa, että jo koulun omasta ympäristöstä löytyy monia pienenokulttuureita. Yhtenä vedenjakajana ovat ikäerot.

– Koulussa eri-ikäiset kohtaavat itsensä selvästi ilman, että kukaan mainitsee mitään kahden erilaisen kulttuurin kohtaamisesta. Itse välttelen ahdasta ajatusta siitä, että vain eriväriset ja erikieliset ihmiset eroavat toisistaan. Tärkeintä on aito dialogi, joka saa meidät muuttamaan omaa toimintaamme muiden antamien virikkeiden avulla.

Ihanteet eivät aina toteudu

Lapinlahdella otettiin pohdittavaksi myös oppilaan identiteetin rakentuminen. Onko esimerkiksi olemassa vain yhtä suomalaisuutta?

– Usein nähdään, että meillä on yksi suomalainen kulttuuri ja monikulttuurisuus on ristiriidassa tämän kansallisen identiteetin kanssa. Itse väittäisin, että yhtä suomalaista homogeenista kulttuuria ei ole. Kulttuuri ei myöskään ole pysyvää, vaan sitä luodaan koko ajan, Jokikokko erittelee.

Monokulttuurisuus ja **etnosentrisyys** näkyvät yllättävän usein myös koulujen opetussuunnitelmissa, väittää Jokikokko. Näin siitäkin huolimatta, että lukion opetussuunnitelman perusteissa toistuvat sanat monikulttuurisuus- ja kansainvälisyyskasvatus. Todellisuudessa tilanne voi olla se, että globaalikasvatuksen merkitys jää vähäiseksi. Eräs ongelma on, että opetussuunnitelmassa esiteltyjä yleisiä tavoitteita ei aina osata konkretisoida koulun arkeen.

Myös **kansainvälisyysasioiden opettamisjärjestystä** voisi Jokikokon mielestä miettiä uudestaan.

– Koulutaipaleella oppimisen järjestys on Suomi, Pohjoismaat, Eurooppa ja muu maailma. Mutta jos vasta yläkou-

↑ Suomalaisen ja venäläisen taidekoulun ympäristöleiri järjestettiin luonnon helmassa Lapinlahdella. Avajaisissa ääneen pääsi taideopettaja Vladimir Zorin Petroskoista. Taideleirin aikana muuttomatalla ollut joutsenparvi laskeutui kuvan taustalla olevalle järvelle. KUVA: Juha Koponen

lussa päästään kiinni kansainvälisyyteen, stereotyytiat ovat jo ehtineet rakentua oppilaiden mielissä muista lähteistä.

Lapinlahtelaiset ovat miettineet myös, mitä **pedagogisia valmiuksia** opettaja tarvitsee interkulttuurisessa kasvatuksessa. He näkevät, että opettajalta vaadittava kompetenssi sisältää enemmänkin asenteellisia ja toiminnallisia ulottuvuuksia kuin pelkkiä tietoja ja taitoja.

Interkulttuurisuuskasvatukseen kuuluu myös omien ajattelutapojen ja ennakkoluulojen kyseenalaistaminen. Tätäkin tavoitetta pyrittiin toteuttamaan Lapinlahden hankkeessa.

– Uskoisin, että hankkeen myötä

opettajien ja oppilaiden asenneilmapiirissä on tapahtunut muutoksia ja tieto on lisääntynyt. Nähdään paremmin esimerkiksi se, mitä on kansainvälisen elintarvikeketjun toisessa päässä tai mikä on reilun kaupan merkitys ja ne valtarakenteet, jotka estävät sen harjoittamista.

Ympäristötaide ylittää kulttuurirajat

→ **Lapinlahden maalaismaisemissa näkyi syksyllä 2011 kiehtovia, luonnonmateriaalista valmistettuja muuttolinjuja. Pesästään lehahtavat kookkaat linnut olivat suomalaisten ja venäläisten nuorten yhteistyön tulosta.**

Ympäristötaideleirille osallistui opiskelijoita kahdesta ystävyyskoulusta, Lapinlahden lukioista ja Karjalan Tasavallan Taidekoulusta Petroskoista. Nuoret taiteentekijät valmistivat muuttolinjuja luonnosta löytyvistä tarveaineista, kuten kaisloista ja pajusta. Teema kytettiin myös keväällä laajalti käsiteltyyn aihepiiriin, kasvun rajoihin. Tapahtuma oli osa *Maailmankansalaisena Suomessa* -hanketta.

Leiri pidettiin Lapinlahdella paikallisen arkkitehtuuri- ja ympäristökoulu Lastun ympäristössä. Siellä opiskelijat pääsivät keskelle maaseudun luontoa ja rakennettua ympäristöä. Seuraavaksi luvassa on lumi- ja jääveistoskilpailut Petroskoissa.

– Lastussa oli kymmenkunta oppilasta tekemässä taidetta. Leirin teemaan ja henkeen liitettiin kuitenkin kaikki lukiolaiset tavalla tai toisella, kertoo kuvataiteen lehtori Juha Koponen.

Kansainvälisyys ei rajoitu Lapinlahden kuvataideopetuksessa ainoastaan satunnaisiin kohtaamisiin ulkomaalaisten kanssa. Esimerkiksi taidehistoriassa tutustutaan ulkoeurooppalaisiin kulttuureihin. Oppilaat tekevät kursseilta kuva- ja tekstimateriaalia sisältävät tutkielmat itsenäisenä tiedonhankintaprojektina.

– Tutkielmissa voidaan käsitellä mitä tahansa kulttuuria kunhan se ei ole eurooppalainen. Aiheena voivat olla vaikka Mikronesian saaret, Australian aboriginaalit tai Grönlannin inuitit. Taidelukiassa ulkoeurooppalaisuus on ollut jo vuosia mukana. Kuvataiteessa on täysin olennaista ymmärtää, millaisia vaihtuitteita on saatu muista kulttuureista.

Koulu kohtaa maailman

Ekenäs gymnasium

Ekenäs gymnasium – i en global värld

- **Tavoitteena** on vahvistaa entisestään lukion kansainvälisyyttä ja etsiä toiminnalle uusia malleja.
- **Lukiolaisten kasvua maailmankansalaisiksi** tuetaan erilaisilla tapahtumilla ja kontakteilla muihin maihin.
- **Kieliohjelma:** A1 suomi, A2 englantia, B2 ranska ja saksa, B3 ranska, saksa ja yhteistyössä muiden lukioiden kanssa espanja.
- **Opiskelijavaihto** ystävyyskoulujen kanssa on tärkeä osa maailmankansalaiseksi kasvamista.
- **Pekingiläisen** ystävyyskoulun kanssa järjestetään vastavuoroisia opiskelijavierailuja, Kreikan Leroksesta on löytynyt uusi Comenius-kumppani.
- **Päämääränä** on, että vähintään puolet opiskelijoista voi osallistua kansainvälisiin projekteihin.
- **Ilmiökeskeistä** opetusta sovelletaan sisällissotia ja holokaustia käsittelevillä kursseilla.
- **Kompetenssitavoitteina** erityisesti interkulttuurinen osaaminen ja etiikka.
- www.edu.raseborg.fi/ekenasgymnasium

LUKIOSTA AUKEAA KOKO MAAILMA

Ruotsinkielinen Ekenäsin lukio Tammisaaressa on tehnyt jo vuosia pitkäjänteistä ja konkreettista työtä kansainvälisyyskasvatuksessa. Siihen on kuulunut ahkeraa opiskelijavaihtoa ulkomaisten ystävyyskoulujen kanssa. Jatkossa kansainvälisyys halutaan tuoda vielä näkyvämmäksi osaksi opetusta.

Raaseporin kaupungissa Uudellamaalla sijaitsevassa oppilaitoksessa ajatellaan, että kansainvälisten kontaktien pitää olla itsessään selvä osa opintoja.

Koulu on erikoistunut **interkulttuuriseen osaamiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön**, koska nämä osaamistavoitteet ovat käyneet yhä tärkeämmiksi globalisoituvassa maailmassa. Tavoitteena on tukea nuoria kasvussa suvaitseviksi maailmankansalaisiksi.

Opiskelijavaihtoa ja muuta yhteistyötä on pyritetty muun muassa Venäjällä, Ranskassa, Ruotsissa, Saksassa, Italiassa ja Kiinassa sijaitsevien kumppanuuskoulujen kanssa. Opiskelijavaihdossa nuori asuu ulkomaisen isäntäperheen luona. Kielitaidon lisäksi lukiolainen oppii myös sosiaalisia taitoja.

Ekenäsin lukiossa on runsaat 230 kokopäiväistä opiskelijaa. Kansainvälisiin kontakteihin heitä valmistavat opiske-

lijavaihdon lisäksi myös kieliopinnot. Kurssitarjottimelta löytyy suomen ja englannin lisäksi saksa, ranska ja espanja.

Kiinalaisten vierailu sykehdytti

Maailmankansalaisena Suomessa -hanke antoi lukiolle tilaisuuden toteuttaa kansainvälisyyskasvatusta entistä monipuolisemmin. Syyslukukausi 2011 käynnistyi värikkäästi, kun lukioon saatiin vieraaksi pekingiläisestä ystävyyskoulusta 18 opiskelijaa ja kaksi opettajaa.

– Vieraat viipyivät meillä viikon verran. Koulussa heille järjestettiin luentoja esimerkiksi Suomen historiasta ja kulttuurista. Vierailun kohokohtana oli koko koulun yhteinen tilaisuus, jossa kiinalaiset esittelivät itsensä ja kertoivat maansa kulttuurista, kertoo historiaa ja yhteiskuntaoppia opettava **Sture Lindholm**.

– Vapaa-aikanaan vieraat asuivat opiskelijoidemme perheiden luona. Ohjelmassa oli myös yhteinen grilli-ilta ulkona Tammisaaren luonnossa. Mukana oli kuutisenkymmentä osallistujaa, ja meillä oli tilaisuus käydä myös uimassa.

Matkoja Euroopan katveisiin

Kulttuurivaihto kumppanuuskoulujen kanssa merkitsee piristysruisketta niin opiskelijoille kuin opettajillekin. Lukion

globaalikasvatus sisältää kuitenkin myös vakavampaa ohjelmaa.

Jo kiinalaisten vierailua edeltävänä keväänä järjestettiin vierailu Auschwitzin, Sachsenhausenin ja Ravensbrückin keskitysleireille. Matka oli osa jo pitkään järjestettyä kurssia nimeltä *Holokausti – poikkeus historiassa?* Viikon matkalla oli mukana puolensataa opiskelijaa ja kaksi opettajaa.

Keskitysleirien lisäksi he vierailivat entisessä DDR:n Stasin vankilassa. Nuorilla oli tilaisuus tavata siellä entisiä vankeja. Ryhmä kävi myös Berliinin muurille omistetussa museossa.

Syksyllä oli vuorossa kurssi *Sisällissodan jalanjäljillä*. Kurssin aikana ryhmä opiskelijoita vieraili Bosniassa ja Kroatiaassa tutustumassa sodan jälkiin Sarajevossa, Srebrenicassa, Tuzlassa ja Vukovarissa.

Kurssia valmisteltiin seminaarilla, jossa keskusteltiin nationalismista sekä tapahtumista, jotka johtivat Jugoslavian hajoamiseen ja Bosnian sotaan 1990-luvun puolivälissä. Kouluun saatiin myös vieraaksi professori Helena Ranta, joka kertoi kokemuksistaan muun muassa Srebrenican verilöylyn jättämien joukkohautojen uhrien tunnistamisesta sekä kokemuksistaan sotarikosoikeudenkäyntien todistajana.

Välimeren kulttuurin lähteille

Euroopan menneisyys ja nykyisyys rikastuvat myös uudessa **Comenius-**

hankkeessa. Kumppanina on Kreikan Leroksen saarella lähellä Turkia sijaitseva lukio Geniko Lykeio Lerou. Välimeren kulttuuri onkin teemana koulussa lukuvuonna 2011 – 2012.

Opiskelijavaihdossa 20 kreikkalaista opiskelijaa vierailee Tammisaareissa ja yhtä monta suomalaista suuntaa Lerokseen keväällä 2012. Comenius-projektia valmisteltiin teemapäivällä, jonne saatiin vieraaksi Christine Schildt. Hän kertoi elämästään Leroksen saarella yhdessä kirjailija Göran Schildtin kanssa. Myös kirjailijat Camilla ja Magnus Lindberg kertoivat uudesta kirjastaan, jonka aiheena on Leros. Koulun opiskelijat kävivät lisäksi retkellä Turun Forum Marinumissa ihmettelemässä Schildtien Daphne-laivaa.

Syksyn ohjelmaan kuului myös **Euroopan nuorisoparlamentin EYP:n** alueellinen istunto, johon osallistui kymmenkunta opiskelijaa Ekenäs gymnasiumista.

➤ Professori Helena Ranta kertoo Srebrenican kokemuksistaan opiskelijaryhmälle, joka matkustaa Bosniaan.

→ Suomalaisten ja kiinalaisten välistä kulttuurivaihtoa syksyllä 2011, kun lukio sai vieraakseen parikymmentä opiskelijaa ystävyyskoulustaan Pekingistä.

KUVAT Marianne Pärnänen

Ekenäsin opiskelijat ovat ensimmäistä kertaa Skype-yhteydessä Kreikan Leroksella sijaitsevan kumppanuuskoulun oppilaisiin. KUVAT Sture Lindholm

Kontaktit pienentävät henkistä etäisyyttä

→ Määrätietoinen kansainvälisyyskasvatus on alkanut tuottaa tulosta Ekenäs gymnasiumissa. Nuoret pääsevät vuorovaikutukseen eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssa ja oppivat arvostamaan kulttuureiden moninaisuutta.

Lukio ohjaa nuoria kasvamaan globaaliin vastuuseen ja kunnioittamaan erilaisuutta. Kulttuurikasvatus sekä ihmisoikeus- ja tasa-arvokasvatus ovat tärkeä osa oppilaitoksen toteuttamaa globaalikasvatusta.

Maailmankansalaisena Suomessa -hankkeen koordinaattori, lehtori **Sture Lindholm** sekä rehtori **Marianne Pärnänen** kertovat Ekenäsin lukion globaalikasvatuksesta.

Miksi Ekenäsin lukio lähti mukaan Opetushallituksen Maailmankansalaisena Suomessa -hankkeeseen?

Halusimme saada uusia ideoita ja virikkeitä työhömmä ja myös oppia muiden kokemuksista. Lisäksi näimme mahdollisuuden kehittää projektin avulla uusia yhteistyömuotoja. Koulun omaa kansainvälisyyskasvatusta olisi tosin toteutettu joka tapauksessa.

Onko hanke edennyt suunnitelmien mukaan vai onko sattunut yllätyksiä?

Eteenpäin on menty suunnitelmien mukaan, koska koulu on jo aikaisemmin tietoisesti sitoutunut kansainväliseen yhteistyöhön ja siitä on runsaasti kokemusta.

Millaista palautetta lukiolaisilta on tullut projektista?

Heidän reaktionsa kiinalaisten vierailuun oli hyvin myönteinen. Opiskelijamme kokivat erittäin opettavaisena ja antoisana sen, että he saivat olla isäntiä kiinalaisille opiskelijoilla. Useimmat ovat pitäneet yllä yhteyttä uusien ystäviensä kanssa.

Keväällä 2012 parikymmentä meidän opiskelijaamme käy vuorostaan Pekingissä. Valmistelut vierailuun aloitetaan johdantokurssilla Kiinan kulttuuriin ja historiaan.

Oletteko saavuttaneet niitä kompetensseja tai osaamistavoitteita, joita projektissa on haettu?

Opiskelijat ovat osallistuessaan kansainvälisiin projekteihin ainakin oppineet kunnioittamaan muista kulttuureista tulleita ihmisiä. Opiskelijat ovat myös saaneet lisää valmiuksia viestiä heidän kanssaan sekä suullisesti että ei-verbaalisesti.

Nuoret ovat myös osoittaneet arvostavansa kulttuurista monimuotoisuutta. Siitä todisteena on heidän intonsa ottaa kiinalaisia vieraita asumaan perheisiinsä.

Saksaan ja Puolaan suuntautuneen matkan osallistujat ovat saaneet syvempää ymmärrystä kysymyksissä, jotka liittyvät suvaitsemattomuuteen ja totalitarismiin.

Olemme viime aikoina **oppineet paljon kansainvälisestä vuorovaikutuksesta**. Kokemuksemme yhteistyöstä kiinalaisten kanssa auttaa meitä nyt rakentamaan intensiivistä yhteistyötä Kreikan Lerokseen.

Mitä eväitä kansainvälisyysprojektinne antaa teille ja mahdollisesti muillekin kouluille?

Olemme monta vuotta kehittäneet mallia, joka perustuu **suorille kontakteille** ulkomaalaisten kanssa. Se on osoittautunut hyvin antoisaksi. Opiskelijat ovat vierailleet muissa maissa ja nähneet, miten ihmiset niissä asuvat. He ovat myös toivottaneet ulkomaisia ikätovereitaan tervetulleiksi Suomeen ja omaan kotiinsa.

Nämä kokemukset ovat hyvää valmentautumista maailmankansalaiseksi. Tällaisia asioita ei voi oppia teoreettisesti luokkahuoneessa.

Kontaktit vähentävät henkistä etäisyyttä eri kulttuurien välillä ja samalla lisäävät ymmärrystä muita kohtaan.

Gloaalikasvatuksessa kehitetään osallistavia ja ilmiökeskeiseen pedagogiikkaan perustuvia opetusratkaisuja. Onko teillä kokemusta näistä menetelmistä?

Sisällissodan jalanjäljillä -kurssi on pitkään noudattanut ilmiökeskeistä pedagogiikkaa, koska siinä tutkitaan sisällissotien vaihteita eri näkökulmista ja eri maissa. Samaa lähtökohtaa noudatetaan holokaustia käsittelevällä kurssilla, jonka aikana vieraillaan keskitysleireillä Puolassa ja Saksassa sekä DDR:n aikaisissa vankiloissa.

Nämä vierailut antavat kokemuksia, joita ei voi luokassa välittää. Erityisen suuren vaikutukseen oppilaisiin tekee, jos he saavat kuulla keskitysleirin tai vankilan kokeneiden ihmisten omia kertomuksia.

Kokemuksemme tällaisesta opetustavasta on hyvin myönteinen. Mutta jotta opetus olisi tehokasta, se vaatii myös laajaa teoreettista perustaa.

Seitsemän lisäporttia maailmaan

Helsingin ranskalais-suomalainen koulu

Kieli ja kulttuuri – maailmankansalaisen voimavara

→ Hankkeessa oli tavoitteena lisätä ymmärrystä omasta paikastamme globaalissa kokonaisuudessa. Erityisen kiinnostuksen kohteena oli afrikkalaisen kulttuurialue, erityisesti ranskan-kielinen Afrikka. Hankkeeseen liittyvää toimintaa oli valtion erikoiskoulun kaikilla kouluasteilla.

Ideana oli syventää ymmärrystä kielen ja kulttuurin merkityksestä omalle identiteetille globaalissa maailmassa. Lisäksi käsiteltiin kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja maailmankansalaisen vastuuta.

Hankkeen teema valittiin koko kouluvuoden teemaksi. Teemavuosi näkyi koulussa niin oppitunneilla kuin kouluympäristössä. Toteuttamistapoihin kuului mm. työpajatyöskentelyä erityisesti

taiteen ja kulttuurielämysten parissa, osin ulkopuolisten työpajavetäjien voimin, vierailukäyntejä ja vierailuluentoja. Teemoja eheyttiin eri oppiaineiden opetuksessa.

Luokilla 3 – 6 tutustuttiin toiminnallisiin työtavoin eri kulttuureihin sekä vertailtiin koululaisten elämää Suomessa ja Senegalissa ja otettiin yhteyksiä senegalilaisiin kirjeitse.

Luokilla 7 – 9 pohdittiin kielen ja kulttuurin merkitystä ihmisen identiteetille ja hyvinvoinnille sekä pidettiin aiheeseen liittyvä teemapäivä, jossa opiskeltiin työpajoissa.

Lukiossa järjestettiin teemasta vierailuluentosarja ja suunniteltiin opintomatkaa Senegaliin.

→ www.hrsk.fi

Käytä järkeä, pienennä hiilijalanjälkeä!

→ Kestävän kehityksen hankkeessa olivat mukana kyläkoulun kaikki oppilaat luokilta 1 – 6 ja kaikki opettajat. Alakoululaisia opetettiin tiedostamaan toimintansa vaikutusta luonnonvarojen rajallisuuteen. Lisäksi käsiteltiin tasavertaisuutta ja sen puutetta maailmassa. Koulu sai lisää kokemusta ilmiökeskeisestä oppimisesta.

Oppilaat tutustuivat käytännön sanomalehtityöhön. He tekivät kestävästä kehityksestä 4-sivuisen liitteen, joka julkaistiin Raahen Seudun välissä. Oppilaat keräsivät tietoa ja kirjoittivat tekstit toimittajien avustuksella. Lehti levisi 17 000 talouteen.

Oman ja toisten maiden kulttuureihin sekä kierrätystoimintaan on perehdyt-

ty eTwinning-projektissa romanialaisen, puolalaisen ja ranskalaisen kumppanuuskoulun kanssa. Koulujen kanssa vaihdettiin kierrätysmateriaalia, josta tehtiin uusia tuotteita käsityössä ja askartelussa.

Oppilaat saivat hankkeessa tuntea yhteisöllisyydestä sosiaalisen median kautta. Tietoja muiden koulujen kanssa vaihdettiin eTwinning-portaalin lisäksi Google Docs -dokumenteilla.

Seuraavassa *Tää on mun juttu* -hankkeessa kehitetään oppilaiden elämänhallinta- ja kansalaistaitoja, tuotetaan digitaalista oppimispäiväkirjaa ja luodaan alakouluun sopivia IT-teknologiaa sekä sosiaalista mediaa hyödyntäviä käytänteitä.

→ www.peda.net/veraaja/raahe/jokelankoulu

Kauhajoen lukio

Maailmankansalaisena Kauhajoen lukiossa

→ Tavoitteena oli lisätä lukion opiskelijoiden maailmankansalaisen taitoja ja tehdä heille tutuksi kehittyviä maita. Eräs osaamistavoite oli, että nuoret tuntevat vastuuta globaaleista kysymyksistä, kuten köyhyydestä ja ilmastonmuutoksesta.

Lukio toteuttaa oppilasvaihtoa muun muassa hollantilaisen Raayland Collegien kanssa. Oppilasvaihdon teemaksi otettiin tällä kertaa maailmankansalaisuus, ja vaihtoon lähtevät oppilaat perehtyivät aiheeseen hollantilaisen Windows of the World -mallin avulla. He saivat myös havainnoida monikulttuurisuutta Hollannissa, jossa kulttuurien kirjo on erittäin laaja.

Lisäksi Suomessa tehtiin ryhmätyö, jossa vertailtiin toisiinsa Suomen,

Hollannin ja Sambian kulttuureita. Maailmankansalaisuutta käsiteltiin myös koulukohtaisella soveltavalla Maailmankansalaisen maantiedettä -kursilla.

Oppilaskunta päätti suunnata taksvärkkirahojaan Plan-kummilapselle, jonka kotimaasta järjestettiin nettiäänestys.

Syyskuussa kouluun saatiin vierailijaksi pitkäaikainen Unicefin työntekijä, tohtori Marjatta Tolvanen-Ojutkangas, joka kertoi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta. Hän määritteli maailmankansalaiseksi ihmisen, jolle ei ole samantekevää, mitä tapahtuu toisella puolella maailmaa. Maailmankansalaiselle ei myöskään riitä, että vain kotimaassa asiat ovat hyvin.

→ <http://lukio.kauhajoki.fi>

Porin Kuninkaanhaan seiskaluokkalaiset tutkivat kuvataiteen ja äidinkielen tunneilla juuriaan: miten syvälle maailmaan ne ulottuvat?

Kuninkaanhaan koulu, Pori

Porilaisesta maailmankansalaiseksi

→ Kuninkaanhaan koulu otti vuosina 2011 – 2012 toteutettavan hankkeen-
sa lähtökohdaksi paikallisuuden, josta
löytyy voimavaroja myös maailman-
kansalaiselle.

Seitsemäsluokkalaiset tutkivat suku-
juuriensa pohjalta oman identiteettinsä
rakentumista, paikallisuutta ja globaalia
muutosta. Ideana oli rinnastaa ihminen
puuhun, jolla on laajat juuret ja monia yh-
teyksiä maailmaan. Selkiytynyt ymmärrys
omasta kulttuurista auttaa oppilaita kun-
nioittamaan myös muita kulttuureita.

Oppilaat hankkivat vanhempiensa
avulla tietoa sukupuustaan ja valitsivat su-
kuhistoriastaan yhden henkilön, josta ot-
tivat enemmän selvää. Sukulaisen tarinaa

käsiteltiin eri oppiaineissa. Esimerkiksi
äidinkielessä hänestä tehtiin historiikki.
Kuvataiteen ja käsityön tunneilla sukulai-
sista tehtiin muotokuvia.

Konkreettisiin tuotoksiin kuulu-
vat oppilaiden portfolioit sekä näyttely.
Hankkeen päätyttyä oppilaat saavat arvi-
oida, kuinka heidän näkemyksensä omas-
ta itsestään, sukujuuristaan ja suhteestaan
maailmaan on muuttunut. Hankkeen
jatkossa pohditaan kansainvälisen yhteis-
työn mahdollisuuksia ja myös globalisoi-
tumisesta aiheutuvia uhkia ja haasteita
porilaisille – porilainen voi olla monin
tavoin maailmankansalainen.

→ [www.cedunet.fi/
kuninkaanhakakoulu](http://www.cedunet.fi/kuninkaanhakakoulu)

Mäntymäen koulu, Kauniainen

Meillä ja muualla – mitä voin tehdä

→ Mäntymäen koulun kansainvälisyshankkeessa on tuotu esille ajatusta siitä, että maailma on yhteinen kaikille. Oppilaille on tarjottu keinoja kohdata arjessa erilaisuus luonnollisena asiana.

Koulussa opiskelee oppilaita vuosiluokilla 1. – 6. MaaSu-projekti suuntautui erityisesti kahden alimman luokan oppilaisiin. Koska tavoitteeksi asetettiin mahdollisimman oppilaslähtöinen toiminta, lapsia pyrittiin ottamaan mukaan jo suunnittelusta alkaen.

Koko vuoden kestävässä teemana Mäntymäen koulussa on Tansania ja siellä sijaitseva ystävyyskoulu. Syksyllä 2011 keskityttiin Unicefin toimintaan.

Konkreettisia tuotoksia hankkeesta ovat olleet muun muassa koulussa tehdyt vauvanpeitot, vaatekeräys ja yhteisen kävelytapahtuman tuotto. Yhteistyökumppaneina hankkeessa ovat olleet ainakin seurakunta ja Karjala-seura.

→ <http://mantymaki.fi>

Pispalan koulu, Tampere

Maailmankansalainen pelimaailmassa

→ Pispalan koulu lähti hahmottamaan maailmaa Unescon kulttuuriperintökohteiden avulla. Koulussa on sekä vankkaa kulttuuriperintökasvatusta osaamista että tieto- ja viestintätekniikan osaamista. Oppilaat tutustuivat aluksi yhteen Unescon maailmanperintökohteeseen eli Suomenlinnan merilinnoitukseen, joka oli rakennusvaiheessaan 1700-luvulla pohjoismaiden suurin työmaa ja jonka strateginen sijainti vaikutti siihen, että Suomen pääkaupungiksi aikanaan valittiin Helsinki-niminen vaatimaton kalastajakylä.

Kuudennen vuosiluokan oppilaat tutustuivat Suomenlinnaan järjestämällä sinne leirikoulun. Mukana heillä oli kannettavia tietokoneita ja kameroita. Oppilaat suunnittelivat todellisten historiallisten tapahtumien pohjalta ensin lautapelejä. Lautapeliä pohjalta oppilaat tekivät Suomenlinnasta 3D-tietokonepelejä Mission Maker -pelieditorilla. Samalla opittiin tarinankerrontaa. Pelin kehittäminen saatiin mukaan koulun normaaliin arkeen niin, että oppilaat osallistuivat sekä pelin suunnitteluun että toteuttamiseen.

Oppilaiden kanssa puhuttiin siitä, miten ihmiskunnan yhteisen omaisuuden eli maailmanperintökohteiden säilyminen on kaikkien vastuulla. Hankkeessa ajatuksena oli, että lasten on helpompi ymmärtää yleviä tavoitteita, jos ne konkretisoidaan oppimispelien avulla.

Hankkeen lähtökohtiin kuuluivat

ilmiökeskeiset ja toiminnalliset oppimismenetelmät, pelioppiminen ja globaalin identiteetin pohdinta. Seuraavaksi suunnitteilla on peli vanhasta Raumasta, joka sekin kuuluu Unescon yli 850:een maailmanperintökohteeseen. Jokainen niistä on merkittävä portti ihmiskunnan kulttuurihistoriaan.

→ <http://pispalankoulu.yhdistysavain.fi/koulu/hankkeet/globaalikasvatushanke>

↓ Vasa övningsskolan luokka 8 b työssä maailmankansalaiskäsitteen kanssa.
KUVA Carina Storthors

Vasa övningsskola Maailmankansalainen Suomessa, strategiasuunnitelma koululle

→ Vasa övningsskola (ruotsinkielinen normaalikoulu) kirjoitti koulun globaalikasvatukselle strategiasuunnitelman ja suunnitteli lukuvuoden opetustyötä strategian mukaan. Strategian sisältö tuli vuoden aikana tutuksi opettajien lisäksi myös kaikille oppilaille alakoulusta lukioon, ja he osallistuivat sen toteuttamiseen.

Hanketyöryhmä suunnitteli strategiaa oppilailta ja opettajilta saatujen ideoiden pohjalta. Tehdyn strategiarungon perusteella opettajakunta suunnitteli jokaisella koulutasolla lukuvuoden toimintaa.

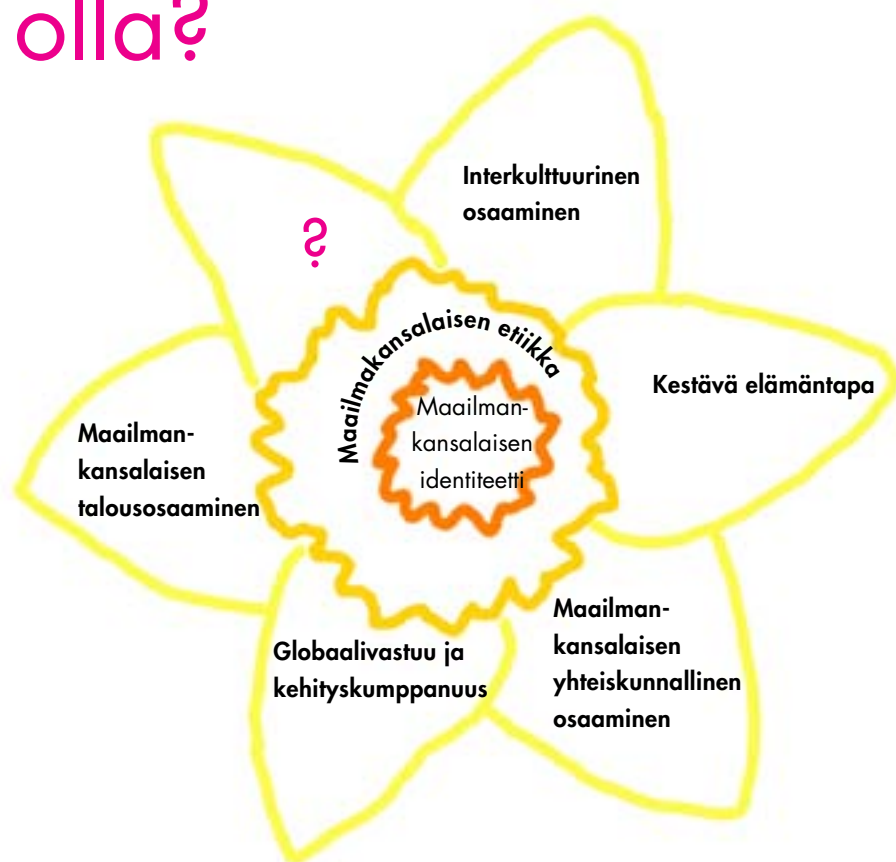
Tavoitteeksi asetettiin, että kaikki opettajat kokevat saavansa strategiasta tukea tekemälleen globaalikasvatustyölle. Samoin jokainen oppilas tuntee, että hän on astunut askeleen eteenpäin tiellä maailmankansalaiseksi.

Åbo Akademin Vaasan yksikön opettajat ja opiskelijat osallistuivat strategian toteuttamiseen syksyn 2011 aikana.

→ www.vasa.abo.fi/vos

II Mitä maailmankansalaisen kompetenssit voisivat olla?

→ **Maailmankansalaisuus on käsitteenä paljon pohdittu ja monitahoinen. Sen merkitys vaihtelee jossain määrin myös käyttöyhteydestä riippuen.**

Maailmankansalaisena Suomessa -hankkeessa lähdettiin liikkeelle Jyväskylän yliopiston kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaaliin¹ kootuista näkökulmista. Sen mukaan maailmankansalaisuus voidaan ymmärtää tai kokea

- identiteettinä osana ympäröivää maailmaa;
- lähes synonyymina kosmopoliittiselle orientaatiolle, jossa olennaista on halukkuus ja valmius kohdata kulttuurista erilaisuutta ja eläytyä toiseuteen;
- kansainvälistymisenä, jota sävyttävät pyrkimys ympäristövastuuseen ja universaaliin etiikkaan;
- vastuullisena toimijuutena globaalissa kansalaisyhteiskunnassa, jossa keskeistä on globaalin limittyminen lokaaliin eli globalisoituminen;
- poliittisena kosmopolitinasmina, jossa sitoutuminen kansallisvaltion kansalaisuuteen laajenee lojaliteetiksi ihmiskuntaa kohtaa ja jossa pohditaan jopa maailmanvaltion mahdollisuutta;
- taloudellisena kosmopoliittisuutena, jossa kiinnostuksen kohteena on globaali markkinatalous; sekä
- eettisenä maailmankansalaisuutena, jolla ymmärretään ihmisyyden eri puolien kunnioitusta ja sitoutumista pitämään jokaista yksilöä syntyperästä ja asemasta riippumatta tasa-arvoisena².

Maailmankansalaisuuteen liittyvät osaamisen alueet rakentavat maailmankansalaisen identiteettiä. Hankkeen aikana jäsenyi oheinen kompetenssikukka, jonka juuret ovat monin tavoin nykyisten opetussuunnitelman perusteiden aihekokonaisuuksissa ja oppiaineissa. Tärkeänä pidämme myös kysymysmerkillä merkittyä osaamisaluetta. Maailman nopean muutoksen keskellä osaaminenkaan ei voi olla staattista ja siksi tilaa on jätettävä jatkuvalla pohdinnalle, uusille kysymyksille ja määrittelyille. Esimerkiksi kuluttajuuteen tai digiosaamiseen liittyvät haasteet näyttävät koko ajan kasvavan. Työ on hankkeessa saatu hyvään alkuun ja sen jatkaminen on tarpeen erityisesti opetussuunnitelman perusteita ja paikallisia opetussuunnitelmia laadittaessa.

1 <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/maailmankansalaisuus>

2 Sihvola, J. 2004. Maailmankansalaisen etiikka. Helsinki: Otava.

Irmeli Halinen

Opetusneuvos

Opetussuunnitelmat -yksikön päällikkö

Opetushallitus

Kompetenssiajattelu ja sen vaikutukset pedagogiikkaan

Maailma ympärillämme muuttuu koko ajan ja edellyttää meiltäkin kykyä uudistua ja kartuttaa osaamistamme. Tekemisen, tietämisen ja olemisen rakenteet ja haasteet ovat olennaisesti muuttumassa¹. Nämä muutokset edellyttävät meiltä laaja-alaista osaamista, jota voidaan kuvata kompetensseina.

Kun opetusta kehitetään kompetenssiajattelua hyödyntäen, joudutaan pohtimaan sekä ihmiskuvaa että käsitystä tiedosta ja oppimisesta. Tämä puolestaan vaikuttaa siihen, mitä koulutyössä pidetään tärkeänä, miten opetukselle ja oppimiselle asetettavat tavoitteet kuvataan ja miten työskentely järjestetään.

Mikä muutoksessa on olennaista?

Tekeminen muuttuu siten, että kaikki tärkeät ja vaikuttavimmat tulokset syntyvät ihmisten yhteistyössä ja erilaisissa verkostoissa. Paikallinen ja globaali kietoutuvat yhteen. Maailman eri osat ja me ihmiset olemme entistä enemmän riippuvaisia toisistamme. Elämäämme ja kohtaloomme vaikuttavat monet yhteiset tekijät, erityisesti ilmaston ja luonnon asettamat reunaehdot sekä monimuotoinen globalisaatio. Me tarvitsemme toisiamme ja voimme yhdessä löytää ratkaisuja.

Globalisaatio ilmenee maailmanlaajuisesti mm. taloudellisena ja kulttuurisena yhdenmukaistumisena sekä ihmisten, työpaikkojen, tavaroiden ja pääomien liikkuvuutena. Liikkuvuus voi puolestaan tuottaa uudenlaisia jännitteitä. Se voi näkyä sekä kulttuurisen, kielellisen ja katsomuksellisen monimuotoisuuden paikallisena lisääntymisenä että alueellisten erojen kasvuna. Työn luonne ja työssä tarvittava osaaminen muuttuvat nopeasti.

Tietäminen on hajautettu sekä teknisesti että sosiaalisesti. Teknologia auttaa meitä ulkoistamaan erityisesti muistinvaraisia toimintoja ja rakentamaan nopean tiedonkulun verkostoja. Tiedon luomisprosessit ovat luonteeltaan entistä yhteisöllisempiä. Olennaiseksi nousee usein se, mitä tiedämme yhdessä toisten kanssa. Tiedon määrä kas-

1

Stähle, P. (2009). Luento Perusopetus 2020-seminaarissa. Julkaisematon.

vaa nopeasti ja tieto on jatkuvasti muuntuvaa. Kun monet ihmiset osallistuvat tiedon tuottamiseen, tieto on usein myös kompleksista ja sisäisesti ristiriitaista. Kaikilla elämän alueilla tarvitaan tiedon kanssa toimimiseen ja tiedon luomiseen liittyviä taitoja.

Ihmisenä oleminen ja oman identiteetin rakentaminen ovat koetuksella jatkuvan muutoksen ja globaalien informaatiovirtojen keskellä. Haasteena on monenlaisuuden kohtaaminen. Me tarvitsemme kykyä rakentamaan vuorovaikutukseen ryhmissä ja yhteisöissä, jotka sisältävät paljon erilaisuutta. Entistä useammin joudumme myös pohtimaan ja tarkistamaan toimintaamme ohjaavia arvoja ja eettistä orientaatiotamme.²

Mitä kompetenssit ovat?

Kompetenssit ovat mielenkiintoinen yritys hahmottaa kokonaisvaltaisesti yhteiskunnassa ja yleensäkin elämässä tarvittavaa osaamista. Lähtökohtana on oivallus, että perustaitojen kuten kirjoitus-, luku- ja laskutaidon lisäksi tarvitaan muitakin taitoja, jotka ovat ainakin osittain riippumattomia tiedonalakohtaisista sisällöistä. Kompetenssi on laaja-alaisempaa ja yleisempää kuin pelkkä taito tai jonkin oppiaineen sisältö.

Kompetenssi määritellään esimerkiksi OECD:ssä tehdyn pitkäjänteisen kehittämis-työn³ pohjalta muodostuvaksi viidestä eri ulottuvuudesta – tiedoista, taidoista, arvoista, asenteista sekä kyvystä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Toimintakyky puolestaan rakentuu motivaatiosta ja pystyvyyden tunteesta. Kompetentissa toiminnassa on siis kysymys siitä, miten innostavaksi ja haasteelliseksi tilanteen koemme, mistä tekijöistä nousevat toiminnan motiivit ja miten uskomme mahdollisuuksiimme suoriutua tilanteesta. Toiminta myös aktivoi arvot ja asenteet, joiden kautta tilanteeseen liittyvä eettinen orientaatiomme rakentuu.

Jotta voimme toimia tilanteessa kompetentisti, meidän on osattava käyttää hallussamme olevia tietoja ja taitoja. Otetaan esimerkiksi hyvän vuorovaikutuksen kompetenssi:

*Hyvässä vuorovaikutuksessa tarvitaan **tietoa** mm. kielestä tai kielistä, teknologian tarjoamista viestintäkeinoista sekä siitä asiasta, jota vuorovaikutus koskee. Tarvitaan **taitoa** käyttää kieltä tai kieliä sekä eri viestintävälineitä, tarvitaan kuuntelun ja ilmaisun taitoja jne. Tarvitaan myös hyvää ja kunnioittavaa vuorovaikutusta edistäviä **arvoja**, kuten esimerkiksi ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja jokaisen ihmisarvon tunnustaminen, kulttuurisen ja muun erilaisuuden hyväksyminen sekä totuuden arvostaminen. Vuorovaikutuksessa tarvitaan ystävällistä ja kuuntelevaa **asennetta**, kiinnostusta, kohteliaisuutta ja tilannetta-jua. Lisäksi tarvitaan **halua toimia** vuorovaikutuksessa, luottamusta omiin vuorovaikutustaitoihin ja **kykyä käyttää koko kapasiteettiaan** tilanteen edellyttämällä tavalla.*

Kompetenssilla tarkoitetaan siis kykyä kohdata menestyksellisesti kulloisenkin tilanteen moninaiset vaatimukset ja käyttää osaamista tarkoituksenmukaisesti.

2 Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010). Perusopetus 2020 – yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:1.

3 DeSeCo. Definition and Selection of Competences. OECD.

Kompetentin toiminnan edellytyksenä on kyky reflektoida omaa toimintaa suhteessa tilanteeseen. Kysymys ei ole toisistaan irrallisista tieto-, taito-, arvo- ja asennepaketeista, vaan kaiken ytimessä on halu ja taito pohtia toimintaa – kysyä itseltään, ovatko tietoni ajan tasalla tai tilanteen kannalta relevantteja, riittävätkö taitoni vastaamaan haasteisiin, miten asennoidun tilanteen eri tekijöihin ja millainen on toimintani eettinen perusta juuri tässä tilanteessa.

Kompetenssit opetuksen tavoitteina

Näin määriteltynä kompetenssit avaavat käyttökelpoisen tavan pohtia koulutukselle ja opetukselle asetettavia tavoitteita. Juuri tavoitemäärittelyn kautta syntyy koulutuksen yhteiskunnallinen kytkentä. Tavoitteet ilmentävät käsitystämme yhteiskunnasta ja tulevaisuudessa tarvittavasta sivistyksestä sekä siitä, millaisena osaamisena sivistys ilmenee – tai tarkemmin sanottuna: millaisina tietoina, taitoina, arvoina ja asenteina sekä toimintakykynä sen tulisi ilmetä. Sivistyksen ideaan, kuten kompetenssihinkin, sisältyy aina ajatus sivistyksestä paitsi yhteiskunnallisena toimintakykynä myös reflektiivisenä ja itsesääntöisenä prosessina, joka kehkeytyy dialogissa toisten kanssa.⁴

Kompetenssiajatteluun sisältyy siis sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulma. Kompetenssin avulla pyritään kuvaamaan sitä, millaista osaamista yksilö tarvitsee voidakseen elää hyvää ja mielekästä elämää ja voidakseen toimia työssä ja yhteiskunnassa vaikuttavana ja yhteiskuntaa hyödyttävänä jäsenenä. Samalla kompetenssikuvaukset sisältävät näkemyksen toivottavana pidetystä yhteiskunnallisesta kehityksestä.

Perusopetus 2020 -työn⁵ yhteydessä vuosina 2009 - 2010 opetus- ja kulttuuriministeriön asettama laaja työryhmä pohti, mikä on tulevaisuuden kannalta keskeistä osaamista. Työryhmä päätyi nimittämään tätä osaamista kansalaisen taidoiksi ja nimesi viisi tärkeitä osaamisen aluetta:

1. Itsetuntemuksen ja vastuullisuuden taidot
2. Ilmaisun ja käden taidot
3. Työskentelyn ja vuorovaikutuksen taidot
4. Ajattelun ja ongelmanratkaisun taidot
5. Osallistumisen ja vaikuttamisen taidot

Nämä alueet on kirjattu myös perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden vuonna 2010 uudistettuun osaan, lukuun 3.4. ”Opetusmenetelmät ja työtavat”.⁶ Osaamisen keskeiset alueet ovat näkökulmia, jotka opettajan tulee ottaa huomioon opetusmenetelmiä ja työtapoja valitessaan.

⁴ Linturi, H. & A. Rubin. 2011. Toinen koulu, toinen maailma. Oppimisen tulevaisuus 2030. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Turun yliopisto. TUTU-julkaisuja 1/2011.

⁵ Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010). Perusopetus 2020 – yleiset valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:1.

⁶ Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010. Määräykset ja ohjeet 2011:20. Opetushallitus.

Kompetenssien vaikutus opetussuunnitelmaan

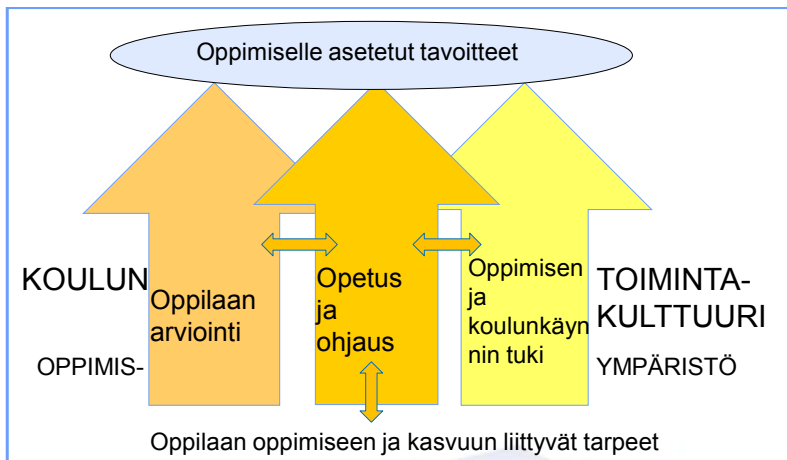
Opetussuunnitelman tehtävänä on luoda silta koulutyön kahden lähtökohdan, oppilaiden tarpeiden ja koulutukselle asetettujen tavoitteiden, välille. Opetussuunnitelma tarjoaa välineistön, joka auttaa ottamaan huomioon oppilaiden yksilölliset tarpeet ja rakentaa oppimisen polun kohti yhteiskunnan kannalta tärkeitä tavoitteita. Keskeisiä opetussuunnitelmallisia välineitä ovat

- oppilaiden opettaminen ja ohjaaminen
- oppilaiden tukeminen oppimisessa ja koulunkäynnissä sekä
- arviointi ja palautteen antaminen oppilaille.

Myös koulussa vallitseva toimintakulttuuri ja oppilaille tarjotun oppimisympäristön laatu ovat myös tärkeitä tavoitteiden saavuttamiseen vaikuttavia tekijöitä. Tulevaisuuden sivistystä voidaan parhaiten rakentaa koulussa, jossa kohtaamisen, kuuntelemisen ja kohentelemisen tavat ovat jokaisen yhteisön jäsenen eheyttä ja omanarvontuntoa rakentavia. Tällaisessa yhteisössä vuorovaikutus ja palaute auttavat löytämään omia vahvuuksia ja innostavat oppimaan lisää.

Opetussuunnitelmalliset työkalut oppimisen edistämiseksi

Koulutukselle asetetut tavoitteet

Opetussuunnitelmassa määritellään tavoitteita sekä oppilaiden oppimiselle että kaikille edellä mainituille oppimiseen vaikuttaville tekijöille. Tavoitteiden tarkoitus on saada kaikki koulutyön elementit toimimaan samansuuntaisesti ja tukemaan oppilaita oppimisen tavoitteiden saavuttamisessa.

Kun oppimista koskevat tavoitteet määritellään kompetensseina, joudutaan koulutyön eri elementtejäkin pohtimaan uudella tavalla. Opetusta ja koulun muuta toimintaa

suunniteltaessa on välttämätöntä kysyä, miten kaikissa tilanteissa edistetään kompetenssien eri ulottuvuuksia – tietoja, taitoja, arvoja, asenteita ja toimintakykyä, toimintakykyn vaikuttavaa motivaatiota ja pystyvyyden tunnetta sekä oppilaiden kykyä reflektoida omaa toimintaansa.

Mitä johdonmukaisempi ja sisäisesti ehyempi opetussuunnitelma on, sitä paremmin sen voi arvella tukevan niin opetusta kuin oppimistakin. Kompetenssiajattelu voi parhaimmillaan auttaa yhdistämään koulutuksen yhteiskunnalliset tavoitteet, oppimiselle asetettavat yleiset tavoitteet ja oppimisen eri osa-alueiden ja eri oppiaineiden sekä kunkin vuosiluokan tavoitteet toisiinsa, yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.

Jos jatkamme esimerkkinä käyttämämme hyvän vuorovaikutuksen kompetenssin ja -lostamista tavoitelluseksi, voisi lause kuulua vaikkapa seuraavasti: ”Oppilas osaa käyttää puhuttua ja kirjoitettua kieltä, tieto- ja viestintätekniikkaa sekä muita viestinnän välineitä tarkoituksenmukaisesti, kuunnella ja ilmaista ajatuksensa selkeästi ja kiinnostavasti, rakentaa dialogia sekä toimia toisia arvostavassa vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä kulloisenkin tilanteen edellyttämällä tavalla.”

Haasteena on tavoitteen kuvaaminen kompetenssina siten, että kuvaus on riittävän laaja-alainen, mutta ei kuitenkaan jää niin yleiseksi, että sen hahmottaminen olisi opettajille, oppilaille ja huoltajille vaikeata. Tavoitemäärittelyn tulee olla riittävän konkreettinen ja kattaa jollakin tavalla kaikki kompetenssiin sisältyvät ulottuvuudet.

Opetussuunnitelmassa tulee osoittaa kompetensseina kuvattujen tavoitteiden yhteys oppiainekohtaisiin ja vuosiluokakohtaisiin tavoitteisiin. Pohdittavaa riittää siinä, miten saada kirjoitetussa opetussuunnitelmassa näkyviin kompetenssien vähittäinen rakentuminen läpi vuosiluokkien ja eri oppiaineissa.

Jokainen oppiaine antaa oman panoksensa tavoitteeksi asetettujen kompetenssien kehittymiseen. Oppiaineen luonteesta riippuen yhteys kuhunkin kompetenssiin on hieman erilainen – esimerkiksi kuvataiteella tai musiikilla on todennäköisesti erilainen vaikutus ilmaisuun liittyvän kompetenssialueen kehittymiseen kuin matematiikalla. Matematiikka puolestaan voi vaikuttaa ajattelun taitojen eri osa-alueisiin kuin kuvataide tai musiikki.

Kompetenssit haasteena opettajille

Kompetenssiajattelu vaikuttaa väistämättä myös opettajan työhön. Kun tavoitteet on määritelty kompetensseina, opettajan on tarpeen pohtia, mitkä tiedot ovat olennaisia tavoitteen saavuttamisessa, millaisia taitoja tarvitaan ja miten niitä koulutyön eri tilanteissa ja opiskelussa harjoitellaan. Yhtä tarpeen on, että opettaja selkeyttää itselleen, miten vahvistaa oppilaiden motivaatiota ja eettistä orientaatiota ja miten asiaan liittyviä asenteita ja arvoja voidaan tarkastella ja harjoittaa käytännössä.

Erityisen tärkeätä on, että koulutyö tarjoaa oppilaille mahdollisuuksia harjoitella oman toimintansa reflektointia. Näin opettaja voi tukea oppilaiden minuuden ja pystyvyyden tunteen kehittymistä.

Onnistuminen vaatii opettajien yhteistyötä ja koulun opetussuunnitelmaan liittyvää pohdintaa. Yhdessä on välttämätöntä miettiä, millainen on oppilaiden kehityksen kaari kouluaikana - miten jatkumo eli vertikaalinen koherenssi vuosiluokalta toiselle rakentuu ja miten syntyy horisontaalista koherenssia, kun eri oppiaineiden aineksia integroidaan ja yhdistetään todellisen elämän ilmiöiden tarkasteluun.

Kompetenssiajattelu ei välttämättä tarjoa opettajille helppoja ratkaisuja. Kompetensseihin perustuvan opetuksen suunnittelu ja toteuttaminen on älyllisesti haastavaa ja edellyttää opettajien hyvää ammatillista yhteistyötä ja keskinäistä tukea. Parhaimmillaan se on kuitenkin innostavaa ja oman työn yhteiskunnallista merkitystä avaavaa. Suunnitellessaan opetusta ja reflektoidessaan omaa toimintaansa opettajat kehittävät omaa osaamistaan – esimerkiksi ajattelun, arvioinnin, analysoinnin, soveltamisen, näkemystensä ilmaisemisen, neuvottelemisen, yhdessä työskentelyn, erilaisuuden hyväksymisen, epävarmuuden sietämisen, ymmärtämisen ja uuden luomisen taitoja. Näin tehdessään he parantavat koko ajan edellytyksiään tukea vastaavien kompetenssialueiden kehittymistä oppilaissaan.

Lopuksi

Jos haluamme, että koulu on oppilaille älyllisesti haastava ja yhteisöllisyyttä rakentava, tulee sen olla sitä myös opettajille. Opetussuunnitelmatyö ja sen yhteydessä tapahtuva kompetenssien pohdinta antaa tähän erinomaisen mahdollisuuden.

Pekka Elo
Opetusneuvos
Opetushallitus

Hoda Shabrokh
Projektipäällikkö
Vantaan kaupunki

Maailmankansalaisen etiikka

Perus- ja ihmisoikeudet yhteisenä kivijalkana

Suomessa ihmiset ovat kolmenlaisten perus- ja ihmisoikeuksien suojaamia. Ensinnäkin *kotimainen perusoikeusjärjestelmä*, jossa on tunnustettu kansalais- ja poliittiset oikeudet yhdessä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien kanssa. Tätä täydentävät *kansainväliset ihmisoikeussopimukset*, joita on laadittu Yhdistyneissä kansakunnissa (YK, esimerkiksi Lapsen oikeuksien sopimus (SopS 59-60/1991) tai Euroopan neuvostossa (EN), jonka ihmisoikeussopimusta pidetään suomalaisittain yleisesti tärkeimpänä (SopS 85-86/1998). Kolmas perus- ja ihmisoikeuksien suojajärjestelmä tulee *Euroopan unionin* (EU) *oikeudesta* (SopS 18-19/90, SopS 6/76, SopS 7-8/76, SopS 59-60/91). Yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus ei sen sijaan ole valtioiden välinen sopimus, mutta se voidaan ymmärtää tulkinnaiksi tai selitykseksi niille asioille, mitä ihmisoikeuskäsitteellä tarkoitetaan.

Useimmat maailman valtiot ovat liittyneet sopimuksiin ja hyväksyneet niiden toteutumisen valvonnan. Näin ollen voidaan puhua globaaleista ihmisoikeuksista, joiden perustasta on mahdollista jäljittää kaikille ihmiselle yhteistä, universaalia etiikkaa eli maailmankansalaisen etiikkaa. Tavallisesti ihmistä kuitenkin kiehtovat kysymykset hyvästä elämästä erityisesti yksilötasolla. Mikä erottaa hyvän pahasta? Onko kaikki mikä menee lain ja sopimusten mukaan reilua? Miksi valita hyvä, kun paha näyttäisi tuovan menestyksen? Eettinen tutkiskelu nousee tällaisten kysymysten esittämisestä ja pyrkimyksestä vastata niihin mahdollisimman yleispätevästi. Mutta voidaanko nykyisessä mosaiikki-maailmassa saavuttaa mitään yksimielisyyttä siitä mikä on hyvää, oikeaa tai reilua?

Tieto: Oikeudenmukaisuus ja rehellisyys

Kautta historian ihmiset ovat verranneet oikeuksiaan riittävän samanlaisena pidettyyn viiteryhmään. Viiteryhmänä oli aluksi oma heimo, sitten ihmisiä yhdisti sama kieli ja uskonto, seuraavaksi rotu ja kulttuuri. Nyt elämme aikaa, jolloin on alettu ajatella maailmankansalaisuutta. Uuden piirteen tähän tuo lisääntyvä halukkuus kohdella muita elämänmuotoja kohtuullisen oikeudenmukaisesti. Näemme esimerkiksi delfinit itsemme

suhteen samankaltaisempina kuin onkimadot. Maapalloistuvan kulttuurin ja identiteetin olennainen ominaisuus on ihmisten kasvava riippuvaisuus toisistaan sekä luonnosta.

Oikeudenmukaisen toiminnan onnistumisen ehtona eivät ole ainoastaan hyvät ja oikeudenmukaiset tavoitteet. Tarvitaan myös tietoa siitä, miten asiat ovat ja mikä vaikuttaa mihinkin. Maailmankansalaisuuteen kuuluu ymmärrys, jonka mukaan tietoa on se, mikä on totta ja perusteltua. Oikeat arvaukset eivät siis ole tietoa. Rehellisyyteen hyveenä kuuluu pyrkimys pitää oma maailmankuva totuudellisena ja pystyä perustelemaan sen pätevyyttä.

Rehellisyys on yksi kaiken keskustelun ja tiedonvälityksen perusteista. Jopa he, jotka vähättelevät luotettavuus -näkökulman merkitystä, joutuvat tukemaan omaa näkemystään luotettavuuden oletuksin. Eettistä rehellisyyttä ei saa paeta yleiselle tasolle tyyliin: ”tulee aina toimia, niin kuin jokaisen tulisi toimia vastaavassa tilanteessa” tai ”tulee etsiä ratkaisua, joka takaa suurimman onnen suurimmalle määrälle ihmisiä”. Nämä periaatteet voivat toimia yleistyksinä ja auttaa keskustelua. Maailmankansalaisen etiikkaan kuuluu oivallus pohtien ja keskustellen päätyä rehelliseen sitoutumiseen siihen, mitä maailmankansalaisuus tarkoittaa juuri minulle.

Taito: viisaus ja kohtuullisuus

Maailmankansalaisen etiikassa pyritään löytämään yhteistä perustaa eettisille pohdinnoillemme. Tarkoituksena on kehittää eettisen ajattelun taitoja, jotta kykenemme tunnistamaan arjessa hyvän ja pahan, kykenemme erittelemään eri vaihtoehtoja ja lopuksi uskallamme valita sen vaihtoehdon, jonka koemme oikeaksi.

Eettisellä kasvatuksella on riskinsä. Tavallisesti vaarat liittyvät tiukkoihin kantoihin. Eri ihmiset näkevät moraalisen ilmiön eri tavalla. Osalle moraali ei liity ajatteluun tai itseyymmärrykseen; he näkevät moraalin yksioikoisena omantunnon tai velvollisuuden ilmentymänä. Toisaalta jotkut näkevät moraalin loogisena rakenteena, jossa muutamasta lähtökohdasta voidaan johtaa oikeat teot. Opettaja, joka on valinnut ensimmäisen lähtökohdan huomaa, että hänellä on vain vähän opettamista. Hän luulee tietävänsä jo valmiit vastaukset, joiden omaksumiseen hän ohjaa oppilaitaan.

Opettaja, joka ratkoo eettisiä ongelmia logiikan työvälineillä, taas kuvittelee maailman eettisten ongelmien näkökulmien liittyvän käyttämämme kielen epämääräisyyteen ja monimerkityksellisyyteen. Kuitenkin eettisen ongelman loogiset rakenteet eivät sisällä koko ongelmaa. Logiikka sinällään ei riitä ratkomaan ongelmia, joista nuoret keskustelvat. Toisaalta eettinen pohdinta ja keskustelu kaipaa kurinalaisuutta. Jokaisen, joka haluaa esitellä jotain tapausta, täytyy pystyä esittämään perustelunsa osuvasti ja ristiriidattomasti. Hänen tulee pystyä esittämään ymmärrettävästi olettamuksensa ja sen, kuinka hän johtaa olettamuksistaan päätelmänsä.

Monikulttuuristuvassa koulussa on oppilaita useista eri kieli- ja kulttuuritaustoista. Jotta moninaisuus olisi rikkaus ja mahdollisuus, on välttämätöntä löytää erilaisuuden keskeltä yhdistäviä tekijöitä. Tässä toisilta oppimisen, välittämisen ja yhdessä tekemisen kulttuuria tulisi tuoda osaksi koulujen normaalia arkea. Meillä on velvollisuus, kansallisista eroista huolimatta, oppia ja kehittää itsessämme tietoja, taitoja, ja arvoja, joilla

rakennamme oikeudenmukaista kulttuuria maailmaan – ykseyttä erilaisuudessa.

Maailmankansalaisen etiikka voi painottaa tekojen seurauksia, tekojen tarkoitusta tai hyveitä ja paheita, mutta se voi olla samalla yleistä ja jakamatonta. Maailmankansalaisen eettisen ajattelun sisällöt ja taidot ovat ikkunoita ja avaimia, jos ne antavat kokonaisvaltaisen kyvyn käyttää näitä tietoja ja taitoja.

Tahto: Rohkeus

Kansallisessa opetussuunnitelman perusteissa ohjataan kouluja rakentamaan yhteyttä arvojen ja toiminnan välille. Suomessa opetussuunnitelman arvopohjana ovat ihmisoi-keudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Koulujen tehtävänä on edistää näiden arvojen pohjalta yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioit-tamista. Toisin sanoen koulujen tavoitteena on ylläpitää tietoisuutta yhteiskuntaan ja yk-silöön liittyvissä asioissa sekä luoda tilaa globaalieettisille kysymyksille ja keskusteluille.

Globaalilla etiikalla viitataan siihen, että kaikilla maailmanlaajuisilla kysymyksillä on myös eettinen ulottuvuus. Se sisältää pyrkimyksen rakentaa koko ihmiskuntaa yhdistä-vää ja sitovaa arvopohjaa. Maailmankansalaisen etiikasta puhuttaessa voidaan sanoa, että sen tavoitteena on kasvattaa hyviä eettisiä arvoja, eettisiä ajattelun taitoja sekä rohkeutta valita hyvä. Rohkeus ilman tietoja ja tavoitteita on uhittelua. Kohtuullisuus on arvojen tasapainoa, joka auttaa jaksamaan.

Oikeudenmukaisuus, rehellisyys, viisaus, rohkeus ja kohtuullisuus ovat klassisia hy-veitä, jotka näkyvät ihmisen teoissa.

Paula Mattila

Opetusneuvos
Opetushallitus

Mikko Hartikainen

Opetusneuvos
Opetushallitus

Interkulttuurinen kompetenssi

Taustaa: Avainkäsitteiden esittelyä

Maailmankansalaisena Suomessa -hankkeessa käytetään **interkulttuurisen eli kulttuurienvälisen kompetenssin käsitettä** tietoisena siitä, ettei vakiintunutta yhtä kulttuurienvälisen osaamisen termiä ole käytössä. Interkulttuurinen kompetenssi on itsessään monitulkintainen ja laaja-alainen käsite. Tutkijoista riippuen sen määrittelyssä voidaan painottaa esimerkiksi kulttuuriseen sensitiivisyyteen tai asiantuntijuuteen kasvua. Interkulttuurisuus nähdään myös edelleen usein synonyyminä monikulttuurisuudelle. Termien kirjo erityisesti kansainvälisessä kirjallisuudessa on hämmentävän moninainen. Läheisten termien merkitykset riippuvat näkökulmasta, tulkinnasta ja asiayhteydestä. (*intercultural dialogue vs. competence vs. education; education for intercultural understanding, intercultural education, intercultural communicative education, multicultural education, anti-racist education, cross-cultural education, transcultural education*).

Interkulttuurisuus ymmärretään tässä artikkelissa ennen kaikkea **siltoja rakentavana dialogina ja toinen toisiltaan oppivana kulttuurienvälisenä vuorovaikutuksena**. Termillä emme siis halua viitata ja korostaa etnisten ja muiden kulttuuriryhmien eroja (vrt. monikulttuurisuus).

Interkulttuurisen kompetenssiin kuuluvat niin yksilöiden, koulun tason kuin laajempien ryhmien kulttuurit. Käsite pitää sisällään myös kulttuuri-identiteettien kerroksellisuuden ja transformaation. Aikamme verkottunutta maailmaa voi myös kuvata kulttuurien ja identiteettien tavarataloksi. Tarjolla olevien vaihtoehtojen moninaisuus edellyttää koululta oppijan tietoa, taitoja, asenteita ja kokemuksia eheyttävää toimintaa sekä yhteisöllisyyttä lujittavaa kulttuuria. Kiteyttäen interkulttuurinen kompetenssi mahdollistaa, että **yksilöiden erilaisuus on arkipäivää ja kohtaamisen lähtökohta** - siitä iloitaan ja moninaisuutta myös osataan juhlistaa. Interkulttuurisessa vuorovaikutuksessa (dialogissa) oppilaiden identiteetit vahvistuvat myös siten, että he kokevat voivansa aidosti osallistua koulun ilmapiiriin, kulttuurin sekä toiminnan kehittämiseen ja muutokseen.

Interkulttuurisen kompetenssin perusta ovat asenteissa, arvoissa, herkkyydessä sekä valmiudessa oppia avointa toisen kohtaamista ja oppia yhteisöllisesti. Ymmärrettävästi suurimmat haasteet kulttuurienvälisen dialogin ja toiminnan tiellä ovat sidoksissa arvoihin. Avaimet syvälliseen muutokseen ja osaamiseen lienevät yksilön arvokasvatukseen ja

itsereflektioon perustuvassa kulttuurienvälisessä toiminnassa. Laaja-alainen osaaminen tehdään todeksi opittavilla tiedoilla, taidoilla ja tahdolla toimia. Kokemus luottamuksen syntymisestä sekä yhteisistä päämääristä ja toiminnasta ovat tärkeitä. Sen sijaan olennaista ei ole irrallisen kompetenssitiedon tai niihin liittyvien teorioiden oppiminen. Interkulttuurinen oppiminen tapahtuu erilaista kulttuurista tietoa soveltavan yhteisen toiminnan kautta.

Koulujen arjessa interkulttuurisuus ja kansainvälisyys sekoittuvat monin tavoin. Interkulttuurinen kompetenssi voidaan mainita esimerkiksi yhtenä koulun kansainvälisen toiminnan tavoitteena. Toimintaa jäsentävän strategian ja käsitteiden kuitenkin usein puuttuessa koulun kulttuurienvälisen osaamisen kehittäminen ei perustu yhteiselle pedagogiselle näkemykselle ja siten oppiaineita yhdistävälle otteelle. Edelleenkin harva koulu esimerkiksi suunnittelee kansainvälisen teemaviikon tai opintovierailun vaiheet kuvaamalla, miten niissä harjoitetaan ja arvioidaan oppilaiden kulttuurienvälistä osaamista. Myös oppilaiden ottaminen mukaan toiminnan suunnitteluun tai arviointiin on edelleen harvinaista.

OSAAMISEN ERI ALUEET

Tietoa kulttuurienvälisyydestä keskeisissä asiakirjoissa

Miten interkulttuurisuus määritellään opetuksen keskeisissä asiakirjoissa? Mitä voimassa olevat perusopetuksen (2004) ja lukiokoulutuksen (2003) opetussuunnitelmien perusteet edellyttävät kasvatus- ja opetustyöltä? Perusteissa viitataan moniin keskeisiin kansainvälisiin sopimuksiin ja suosituksiin, jotka luovat opetukselle eri maissa yhteistä arvopohjaa.

Lähtökohtana interkulttuurisuudelle on siis **näkemyks ihmisten yhdenvertaisuudesta ja universaaleista arvoista**. Tämä näkemys sävyttää perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden aihekokonaisuutta Kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys (lukiokoulutuksessa Kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus). Perusopetuksessa aihekokonaisuuden päämääränä on auttaa oppilasta tuntemaan ja ymmärtämään suomalaisen ja eurooppalaisen kulttuuri-identiteetin olemusta, löytämään oma kulttuuri-identiteettinsä sekä kehittämään valmiuksiaan kulttuurienväliseen vuorovaikutukseen ja kansainvälisyyteen. Keskeistä on erilaisia kulttuureita edustavien ihmisten yhdenvertaisuuden tunnustaminen, oman henkisen ja aineellisen kulttuuriperinnön tunteminen ja arvostaminen sekä oman kulttuurin juurien ja monimuotoisuuden ymmärtäminen.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ihmisen suhde kulttuuriin ja omaan identiteettiin nähdään melko muuttumattomana. Lähtökohtana on näköala kulttuuri-identiteetistä, jonka kerrostumia ovat alkuperäinen, suomalainen, pohjoismainen ja eurooppalainen kulttuuri-identiteetti. Lukion aihekokonaisuuden lähtökohtien määrittelyssä korostuu myös yleisinhimillinen näkökulma. Muihin kulttuureihin tutustumiseen koulun edellytetään tarjoavan mahdollisuudet ja samoin myös siihen, että opitaan toimimaan monikulttuurisessa yhteisössä ja kansainvälisessä yhteistyössä. Globaalia ulot-

tuvuutta tuodaan muutenkin vain vähän esille perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Siten tämän tiedon sisällyttäminen opetukseen ja muuhun toimintakulttuuriin on paljolti paikallisen opetussuunnitelman varassa.

Interkulttuurisuuteen ohjaavat edelleen myös monet kansainväliset ohjelmat ja niihin liittyvät dokumentit. Euroopan neuvoston ja Euroopan unionin toiminnan keskeisiä periaatteita ovat kulttuurisen ja kielellisen monimuotoisuuden kunnioittaminen. Vuonna 2008 EU toteutti monimuotoisen kampanjan ”Year of Intercultural Dialogue” ja Euroopan neuvosto julkaisi oppaan ”White Paper on Intercultural Dialogue” Aineistot ovat ladattavissa internetistä ja tarjoavat ideoita ja aineistoja työskentelyyn kouluissa. Euroopan neuvoston Valkoinen kirja haastaa erityisesti demokratiakasvatuksen, kielet ja historian sekä uskontoon ja maailmankatsomukseen liittyvät aineet interkulttuurisuuden opetukseen, mutta muistuttaa että tehtävä koskee koko koulua.

Kuten niin usein käytännön kouluelämässä, myös Euroopan unionin ja Euroopan neuvoston interkulttuurisuustyö kanavoituu kieliin ja niiden kautta kulttuureihin. Tuore EU:n ja EN:n yhteinen julkilausuma* toteaa, että ”Kyky ymmärtää ja käyttää useita kieliä auttaa kansalaisia hyödyntämään paremmin toimintamahdollisuuksiaan sekä sosiaaliin että työelämän tarpeisiin. Kielitaito edistää olennaisella tavalla tasa-arvoa ja kotoutumista. Lisääntyvän liikkuvuuden, globalisoituvan talouden ja jatkuvasti muuttuvan suhdannekehityksen myötä tarve opiskella kieliä ja kehittää monikielistä koulutusta ja kulttuurienvälisyyskasvatusta on suurempi kuin koskaan ennen.”

Tavoitteena on kulttuurienvälisen toiminnan taito

Nykyisissä perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteissa on kuvattu runsaasti erilaisia interkulttuurisia valmiuksia (taitoja), joita oppilaan tulee oppia. Muun muassa perusopetuksen maantiedon opetussuunnitelman perusteissa todetaan, että ”oppilas oppii tunnistamaan eri kulttuurien piirteitä, ja oppii suhtautumaan myönteisesti vieraisiin maihin ja niiden kansoihin sekä erilaisten kulttuurien edustajiin”. Lukion historian osalta todetaan, että ”opetuksessa korostetaan ihmisen ja ympäristön välistä suhdetta sekä inhimillisen kulttuurin laaja-alaisuutta, kulttuurien erilaisuuden ymmärtämistä ja kansainvälisen yhteisymmärryksen merkitystä”. Lisäksi esimerkiksi perusopetuksen kuvataiteen opetussuunnitelman perusteissa linjataan, että ”opetus luo perustaa suomalaisen ja oppilaan oman kulttuurin sekä hänelle vieraiden kulttuureiden visuaalisen maailman arvostamiselle ja ymmärtämiselle”. Lukion musiikinopetuksen yhtenä tavoitteena on, että ”opiskelija tunnistaa oman kulttuuri-identiteettinsä sekä oppii ymmärtämään musiikkikulttuurien monimuotoisuutta ja toimimaan kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa”.

Äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelman perusteissa opastetaan arvostamaan omaa kulttuuria ja kieltä. Oppiaine ohjaa monikulttuurisuuden ja monikielisyyden ymmärtämiseen ja kielelliseen ja kulttuuriseen suvaitsevaisuuteen. Vieraiden kielten ja

* Euroopan neuvoston ja Euroopan komission yhteinen julkilausuma Euroopan kielten päivän 10-vuotisjuhlan kunniaksi 26.9.2011

toisen kotimaisen kielen opinnoissa tulisi saada valmiudet toimia erikielissä viestintä-tilanteissa. Kieltenopetuksen tehtävänä on totuttaa oppilas käyttämään kielitaitoaan ja kasvattaa hänet ymmärtämään ja arvostamaan myös muiden kulttuurien elämänmuotoa. Kulttuurienvälisen toimintakyvyn muodostuminen on jo perusopetuksen kieltenopetuksen tavoite. Lukio-opinnoissa vieraiden kielten opetuksessa tulisi ottaa huomioon erityisesti eurooppalainen identiteetti ja eurooppalainen monikielisyys ja kulttuurisuus.

Kielten opetuksessa interkulttuurisuuden taitojen hallintaa tukevat opetussuunnitelmien, julkilausumien, koulutusohjelmien ja kampanjoiden lisäksi erilaiset eurooppalaiset työkalut. Euroopan neuvoston puitteissa on 1990-luvulta alkaen suunniteltu Eurooppalaista kielisalkkua, johon oppija voi koota näytteitä suoriutumistaan erilaisissa viestintätilanteissa. Selkeästi interkulttuurisuuteen painottuu vuonna 2011 valmistunut interkulttuurisen osaamisen taitotasokuvaus (A Framework of Reference for Pluralistic Approaches to Languages and Cultures, ranskankielisen nimen mukaan CARAP). CARAP-taitotasot ohjaavat niin interkulttuurisen tiedon, taidon kuin asenteidenkin ymmärtämiseen ja osaamiseen. Opetushallitus tekee yhteistyötä CARAP-työkalun julkaisseen Euroopan nykykielten keskuksen (ECML) kanssa, jotta työkalu tulisi tunnetuksi myös Suomessa.

Tässä viitattujen eurooppalaisten julkilausumien ja työkalujen keskeinen lähtökohta on **yhteisöjen monikielisyys** (multilingualismi) ja **yksilöiden useakielisyys** (plurilingualismi), joiden kummankin taustalla on kulttuurien moninaisuus ja sen arvostus. Termit sisältävät ajatuksen myös kouluissa käytettävistä kielistä, oppiaineiden taustalla olevien tiedonalojen erilaisista tiedonkäsityksistä ja niihin kietoutuvista kulttuurisista aineksista ja asetelmista. Erityisen tärkeää on tunnistaa niitä valta- ja viestinnällisiä rakenteita, joita liittyy koulun opetuskieleen. Jotta interkulttuurisuutta voidaan koulun tasolla käsitellä mielekkäästi, lähtökohdaksi tulisi ottaa kieli- ja kulttuuritietoisuus kaikessa opetuksessa ja oppimisessa. Samalla oppilaiden kielellinen monimuotoisuus tehdään kuuluvaksi ja näkyväksi.

Interkulttuurisuudessa onnistumiseen tarvitaan tahtoa

Aidosti interkulttuurinen koulu voi rakentua vain koko kouluyhteisön yhteisin panoksin ja ponnistuksin. Interkulttuurisessa koulun arjessa **jokaisen oppijan kulttuurit saavat tilaa ja näkyvyyttä**. Lähtökohtana tulisi olla yksilöiden erilaiset kulttuuri-identiteetit, oppiaineiden ja opetusta eheyttävien interkulttuuristen ainesten reflektointi ja niistä johdetut pedagogiset ratkaisut. Kulttuurien näkyväksi tekemistä, oppimisympäristöjä ja pedagogiikkaa mietittäessä tulee huomioida myös oppilaiden monikulttuurinen vapaa-aika. Oppilaat oppivat sekä toinen toisiltaan että esimerkiksi sosiaalisen median yhteisöissä. Koulun tulee kaikin tavoin vahvistaa oppijan aktiivista ja rakentavaa toimijuutta sekä koulun että vapaa-ajan yhteisöissä.

Olisi myös tiedostettava, että oppiaineiden **erilaiset tiedonhankinnan tavat** (kuva, ääni, liike, sana) ovat samanarvoisia tapoja tutkia ja esittää kulttuurista todellisuutta. Kulttuurisen tiedon rakentamisessa tulisikin huolehtia, että koulussa huomioitaisiin tasapuolisesti eri aistialueet, symbolijärjestelmät ja tiedonkäsitykset. Vain näin toimien

kompetenssiajatteluun sisältyvä opetuksen cheyttäminen rakentaa tehokkaasti siltoja ja syventää kulttuurista tietoa – ollen enemmän kuin osiensa summa. Onnistuakseen se edellyttää jokaiselta opettajalta syvällistä aineasiantuntijuutta, rakentavaa yhteistyötä ja kulttuurikasvattajan eetosta.

Koko kouluyhteisön tulisi kannustaa sekä opiskelijoita että opettajia **kyseenalaistamaan ja arvioimaan kriittisesti kulttuurikäsitteitä** ja niihin liittyviä arvoja ja asenteita, erityisesti omia kulttuurikäsitteitämme. Interkulttuurisuuteen kasvuun ei riitä kulttuurien esittely ja ihmettely mahdollisten stereotyyppien ja puutteellisten tietojen valossa. Pitäisi siis uskaltaa kysyä, miten kulttuureista ja kulttuurien kohtaamisista puhutaan. Mitä tarkoitusperiä puheella ja esityksillä tavoitellaan? Kenen silmin ja näkökulmista asioita tarkastellaan? Ketkä ovat meitä ja ketkä toisia? Millaisia arvoja on niiden taustalla? Mitä kyseisestä kulttuurista todella tiedetään ja ovatko tarkoitusperät aidosti hyvää tarkoittavia? Entä tiedetäänkö ylipäätään mitä ”hyvällä” tarkoitetaan ja onko käsitys yhteinen? Tahtoa ja rohkeutta siis tarvitaan **mukavuusalueen ulkopuolelle** heittäytymiseen ja epämiellyttäväinkin kritiikin rakentavaan käsittelyyn oppilaiden ja kollegoiden kanssa.

”Koulussamme on tarve tukea monipuolisesti kaikenlaista erilaisuutta. Muuten on vaarana, että erilaisuus huomioidaan, sitä suvaitaan, mutta se esitetään poikkeuksena valtavirrasta. Haluamme, että moninaisuus ja erilaisuus eivät ole koululle ja opettajan työlle haaste, ongelma tai taakka, vaan tarkoituksena on aina luoda myönteinen asenne moninaisuutta kohtaan. Transformaatio ja välittäminen ovat keskeisessä roolissa interkulttuurisessa oppimisessa ja opetuksessa. Utelias ja myönteinen kiinnostus toisia ihmisiä, heidän tapojaan, toimiaan ja kulttuurejaan kohtaan on lähtökohta koko oppimisprosessille.”

(Lainaus rehtori Antti Jokikokkon kuvauksesta Lapinlahden lukion hankkeeseen kuuluneen opetussuunnitelman ja transformatiivisen pedagogiikan arvioinnin tuloksista)

Kuvataiteen sommittelukurssilla pohdittiin jatkuvan kasvun mahdollisuutta/mahdottomuutta mm. visuaalisissa ilmiöissä.

KUVA Juha Koponen

Kestävä elämäntapa

Taustaa: Kestävän kehityksen vuosikymmen 2005 - 2014

Kestävän kehityksen painoarvo Suomen koulutuspolitiikassa on viime vuosina lisääntynyt. Sitä painotetaan Valtioneuvoston *Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2007 – 2012* ja tätä kirjoitettaessa lausunnolla olevassa *Koulutuksen kehittämis- ja tutkimussuunnitelman luonnoksessa vuosille 2011 – 2016*.

Kestävän kehityksen päämääränä on taata terveelliset, turvalliset ja oikeudenmukaiset elämisen mahdollisuudet nykyisille ja tuleville sukupolville sekä turvata ympäristön kantokyvyn, luonnon monimuotoisuuden ja kulttuurien kirjon säilyminen. Nykyinen luonnonvarojen käyttö sekä kulutus-, tuotanto- ja toimintatapamme uhkaavat maapallon kestokykyä. Ihmisten hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat myös monet yhteiskunnallisista muutoksista johtuvat tekijät.

Kesällä 2012 järjestetään Rio de Janeirossa YK:n kestävän kehityksen konferenssi Rio 20+. Konferenssin keskeinen teema on **vihreä talous**, joka nähdään tärkeänä mahdollisuutena kestävän kehityksen ja köyhyystavoitteiden saavuttamisessa. Kestävä kehitys tulee saada ympäristö- ja kehityspolitiikan lisäksi myös osaksi talouspolitiikkaa, jotta todellisia muutoksia voidaan saavuttaa.

Suomessa kestävän kehityksen vaatimus kohdistaa huomion ilmastonmuutokseen, Itämeren tilaan, luonnon monimuotoisuuden säilymiseen, sopeutumiseen maailmantalouden nopeisiin muutoksiin sekä väestörakenteen muutokseen. Globaalilla tasolla merkittävimmät haasteet liittyvät ilmastonmuutoksen lisäksi globaaliin köyhyyteen, eriarvoisuuteen ja väestön kasvuun. Globaalit haasteet heijastuvat myös Suomeen.

YK:n yleiskokous julkisti vuonna 2002 *Kestävää kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmenen 2005 - 2014 (DESD, Decade of Education for Sustainable Development)*, jota koordinoi kansainvälisellä tasolla Unesco. YK:n vuosikymmenen visiona on kehittää maailma, jossa jokaisella on mahdollisuus saada korkealaatuista koulutusta ja omaksua sellaisia arvoja, käyttäytymistä ja toimintatapoja, joita tarvitaan kestävää tulevaisuutta varten. Suomessa laadittiin strategia nimeltä *Kestävän kehityksen edistäminen koulutuksessa – Baltic 21 E -ohjelman toimeenpano sekä kansallinen strategia YK:n kestävää kehitystä*

edistävän koulutuksen vuosikymmentä (2005 – 2014) varten. Tavoitteena on kasvattaa **kestävään elämäntapaan** sitoutuneita ja motivoituneita kansalaisia, jotka haluavat kartuttaa kestävän kehityksen edistämiseen tarvittavia tietoja, taitoja ja asenteita oleellisena osana elinikäistä oppimista.

Kestävän elämäntavan oppiminen vaikuttaa pitkälle tulevaisuuteen. Koulukasvatuksen tulee kehittää oppilaiden tulevaisuusajattelua ja tulevaisuuden rakentamista ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäville ratkaisuille.

Kompetenssin eri alueet

Tietoa: ympäristötietoisuus, ekosysteemipalveluiden merkitys ja kestävän elämäntavan edellytykset

Myönteiset kokemukset ympäristöstä kehittävät lasten ja nuorten **ympäristötietoisuutta**. Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä tärkeämpää on, että kiinnitetään myönteisellä tavalla huomiota ympäristön kauneuteen, viihtyisyyteen ja mielenkiintoisuuteen. Lapsia ei voi syyllistää ympäristön vaurioista. Sen sijaan tärkeää on kehittää heidän **ympäristöherkkyyttään**. Parhain keino siihen on, että ympäristöä aistitaan ottamalla käyttöön sekä näkö-, kuulo-, haju, maku- ja tuntoaisti. Monipuolinen asitihavainnointi kehittää vanhempienkin oppilaiden ympäristöherkkyyttä, mikä on perusta kasvatettaessa ympäristötietoisia kansalaisia.

Kokemuksellinen oppiminen ja luonnon ihmettely antavat oppilaille myönteisiä luontokokemuksia.

KUVA Mervi Aineslahti

Kokemuksellisen oppimisen on todettu parhaiten edistävän kestävän elämän tavan omaksumista. Omien kokemusten kautta oppilaan **ympäristösuhte** syvenee ja kestävän elämäntavan valinnoille syntyy omakohtaista merkitystä. Ympäristökasvatuksen keskeiset tekijät voidaan tiivistää alla olevaan kuvioon.

Ympäristökasvatuksen keskeiset tekijät.

KUVA Lea Houtsonen

Tutkivan oppimisen keinoin oppilaat saavat syvällisen ymmärryksen luonnonympäristöä, rakennettua ja sosiaalista ympäristöä koskevista asioista. Heidän tulee tietää miten luonto toimii, miten ihmisen toiminta muuttaa ympäristöä ja millä keinoin ympäristöä voidaan vaalia. Tärkeää on se, että oppilaat tiedostavat oman riippuvuutensa ympäristöstä sekä oman toiminnan seuraukset ja yhteydet ympäristöongelmiin. Lasten ja nuorten ohjaaminen **ekologiseen ajatteluun** vaatii tutustumista lähiluontoon ja -ympäristöön. Oman lähiympäristön tarkkailusta siirrytään ylemmillä luokka-asteilla globaalien ongelmien ja niiden ratkaisumahdollisuuksien käsittelyyn.

Kestävän elämäntavan tiedolliseen perustaan kuuluu nykyisin keskeisesti käsite ekosysteemipalvelut. Ekosysteemipalveluilla tarkoitetaan kaikkia ihmisen luonnosta saamia aineellisia ja aineettomia hyötyjä. Elämämme, hyvinvointimme ja kulttuurimme perustuvat täysin luontoon. Tarvitsemme ruokaa, polttoaineita ja muita eri eliöistä lähtöisin olevia perushyödykkeitä. Kaikkien edellä mainittujen palveluiden tuotanto pohjautuu huomattavasti vaikeammin hahmotettavissa oleviin, ylläpitäviin ekosysteemipalveluihin – kuten ravinteiden kiertoon ja yhteyttämiseen.

Ekosysteemien tarjoamat palvelut ovat ilmaisia ja lähtökohtaisesti meidän kaikkien käytettävissä. Ne jakautuvat hyvin epätasaisesti maapallolla. Ekosysteemit ovat myös haavoittuvia ja rajallisia. Monien konfliktien ja sotien syynä on ekosysteemien vaurioitu-

minen tai kamppailu oikeudesta käyttää tietyn alueen ekosysteemipalveluita. Tyypillisiä esimerkkejä ovat aavikoituminen ja kalakantojen hupeneminen. Ekosysteemien säilyminen riippuu ihmisen toiminnasta. Koulukasvatuksessa on tärkeää, että oppilaat ymmärtävät sen, että ihminen on osa luonnon suurta monimuotoisuutta; ihmisellä on mahdollisuus joko tuhota tai säilyttää ekosysteemejä ja niiden monimuotoisuutta. Ihminen voi myös suojella, ennallistaa ja elvyttää ekosysteemejä ja luonnon monimuotoisuutta.

Ekosysteemipalvelut jaetaan neljään luokkaan: ylläpitäviin-, sääteleviin-, tuotanto- ja kulttuuripalveluihin.
Kuva Ympäristöministeriö, Lumonet

Taitoa: kestäviä toimintavalmiuksia

Kestävän tulevaisuuden rakentamisen tarvitaan ekologisen liikkumisen, asumisen ja ruokailun taitoja. Näiden toimintojemme ympäristökuormitukseen jokainen voi käyttäytymisellään vaikuttaa. Suomalaisten kasvihuonekaasupäästöt ovat keskimäärin 10 000 kg vuodessa. Päästöistä noin kolmannes syntyy asumisesta, kolmannes liikkumisesta ja loput kulutustuotteista. Ilmaston lämpenemisen rajoittaminen kahteen asteeseen edellyt-

täisi päästöjen pudottamista noin 2000 kiloon vuodessa. Päästöjen vähentämisen keinoja ovat energiansäästö ja erityisesti fossiilisten energianlähteiden käytön vähentäminen, siirtyminen uusiutuviin energianlähteisiin kuten tuuli-, bio-, vesi ja aurinkoenergiaan sekä **kulutustottumusten muuttaminen**.

Kestävien elämäntapojen opettelu vaatii harjoittelua. Koulussa se on ympäristöajattelun ja -taitojen kehittämistä, nuorten kuulemista ja vaikkapa oppimisympäristöjen laajentamista. Ekologisesti kestävä kehitys voidaan koulussa toteuttaa ympäristöystävällisten arkikäytäntöjen kautta. Yhdessä voidaan opiskella energian ja veden säästämistä, jätteiden synnyn ehkäisyä ja kierrätystä, kestävä kulutusta ja kestäviä ruokavalintoja. Kestävän elämäntavan opiskeluun saadaan tietopohjaa tutkimalla esimerkiksi tuotteiden **elinkaarta**, laskemalla oma **hiilijalanjälki** tai vertailemalla eri tuotteiden **ekologista selkäreppua**. Tieto siitä, että omilla teoilla on väliä, motivoi kestäväan elämäntapaan.

Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyiden taitoihin kuuluu **osallisuusajattelu**, elämänhallinta ja kyky omakohtaiseen vastuunottoon. Tällöin kasvatuksessa painottuvat yhteistyö, vuorovaikutustaidot, toisten ihmisten huomioon ottaminen ja hyvät tavat. Osallistuessaan lapsi ja nuori saa tunteen, että hän vaikuttaa asioihin. Kulttuurisesti kestäväan kehitykseen kuuluu suvaitsevaisuus toisia ihmisiä kohtaan. Koulun lähiseudulta voidaan etsiä yhteistyökumppaneita ja asiantuntijoita, joiden kanssa tehdään yhteistyötä. Lasten ja nuorten voimaantumista vahvistaa tieto omista juurista ja hyvien muutosten mahdollisuuksista: mistä tulen, mikä on kulttuurinen taustani, minkä asioiden edistämiseen tahdon sitoutua ja keiden kanssa.

Kestävä elämäntapa tarvitsee toteutuakseen **kestävyyttä ylläpitäviä ja edistäviä rakenteita, teknologioita ja toimintatapoja**. On tärkeää tunnistaa kestävan arjen yhteys sen ulkoisiin edellytyksiin lähiyhteisössä sekä tuotanto- ja kulutusrakenteissa lähellä ja kaukana. Esimerkkeinä kestävan yhteiskunnan infrastruktuurista ovat vaikkapa pyöräilytiet ja tehokas joukkoliikenne, uusiutuvia energialähteitä käyttävät energiaverkot tai ekotehokkaat rakennukset. Kansalaisia ja kuluttajia voidaan ohjata kestäväan elämäntapaan myös verotuksen keinoin, lainsäädännöllä, sertifikaateilla ja ekotuotemerkeillä. Myös taiteen keinot ympäristövastuun herättäjinä ovat moninaiset. Toimijuus kestävan elämäntavan edistämässä on myös erilaisten **ohjauskeinojen tuntemusta** ja niiden käyttöönoton edistämistä.

Taloudellisen kestävyiden alueella koulu voi kasvattaa oppilaista tiedostavia ja osaavia kuluttajia, opastaa kohtuullisuuteen ja säästäväisyyteen, tavaroiden jakamiseen, lainaamiseen ja uusiokäyttöön sekä tutustuttaa oppilaat tuotteiden ja palveluiden kestävyteen ja **reilun kaupan tuotteisiin**. Oppijoiden ajattelua ohjataan kuluttamisen kulttuurista kohti taloudellisesti kestävä kulttuuria. On tärkeää, että oppija oppii ymmärtämään globaalin markkinatalouden toimintaa sekä tunnistamaan miten globaalitalous liittyy lokaaliin ja miten hän voi omilla valinnoillaan olla nykyistä oikeudenmukaisemman ja terveemmän talouskehityksen puolella kansalaisena, kuluttajana, asiakkaana tai tulevaisuuden työtehtävissä.

Koulun kestävän kehityksen kasvatus antaa lapsille ja nuorille mahdollisuuksia harjoitella **kriittistä ajattelua** ja osallistumista päätöksentekoon sekä vastuun ottamista ja **yhteisöllisyyttä**.

Tahtoa: halu toimia kestävästi vastuullisena maailmankansalaisena

Kestävän elämäntavan edellyttämien tietojen ja taitojen hankintaan motivoivat asenteet, arvot ja tahto. Kestävä elämäntapa on **valintoja, vastuuta ja toimintaa**. Kestävän elämäntavan oppiminen lähtee oman kouluyhteisön asioiden hoitoon osallistumisesta ja laajenee lähiyhteisöön. Vuorovaikutus kulttuuritaustaltaan erilaisten ihmisten kanssa avaa mahdollisuuksia erilaisuuden ymmärtämiseen ja laajentaa yhteiseksi koettua elämänpiiriä. Kestävään elämäntapaan liittouttaja kurottuu yhteistyöhön kaukaistenkin kumppaneiden kanssa, jotka voivat olla vaikkapa eri mantereilta. Olennaista on sitoutua yhteiseen hyvään, joka voi saada konkreettisen toimintamuodon esimerkiksi puiden istuttamisena tai pyöräilytapahtumana.

Kansalaisilla tulee olla taito arvioida omaa elämäntapaansa sekä halukkuutta uudistaa toimintatapojaan kestävän tulevaisuuden rakentajina. Oman elämäntavan kriittinen reflektointi ja sen pohtiminen, mikä elämässä on oikeasti tärkeää, auttaa havaitsemaan muutosmahdollisuuksia. Kestävään elämäntapaan kasvamisessa voimaantumista tapahtuu erityisesti sellaisissa prosesseissa ja tilanteissa, joissa oppija tunnistaa, että nyt asiat eivät ole oikein ja minun on tehtävä jotain muutoksen puolesta. Kyseessä voi olla tuotantoeläinten kärsimysten ylläpitämisestä pidättäytyminen, luonnonvarojen säästäminen, ympäristön suojeleminen, kehitysyhteistyökampanja tai vaikkapa rasismien vastustaminen. Voimaantumisen kokemus avaa vaikuttamisen mahdollisuuksista ja on osa sitä. Liittyminen samanmielisten verkostoihin, sosiaalisiin medioihin ja muihin ryhmittymiin tuo luottamusta muutoksen mahdollisuuteen ja voi johtaa jäsentyneeseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Koululla on keskeinen tehtävä rakentamaan kriittisyyteen ja uudistavaan yhteiskunnalliseen toimintaan ohjaamisessa.

Maailmankansalaisen talousosaaminen

→ **Motto:** Taloudenpito on taito tyydyttää rajattomia tarpeita rajallisessa maailmassa.

Talousosaaminen perustuu

Kansalainen on kaikissa toimissaan ”homo economicus”, joka hoitaa talouttaan selviytyäkseen niukkojen resurssien asettamista rajoituksista. Yleissivistävän koulun tehtävä on antaa yhteiskuntaelämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmentaa Suomen ja Euroopan unionin kansalaisuuteen. Yhteiskuntaa ja taloutta koskeva osaaminen on käyttökelpoista myös koko maapallon ihmisyhteisössä, vaikka ”maailmankansalaisuutta” ei pidettäisikään varsinaisena tavoitteena.

Koulun yhteiskuntaopin opetuksen antaman taloudellisen tiedon tiedepohja, kansantaloustieteen teoria, muodostaa systeemin. Siksi sen tietoaaines on taloudellisen ajattelun ydin, johon muu koulussa hankittu taloudellinen tieto kytkeytyy. **Talousosaaminen** edellyttää talouden peruskäsitteiden tuntemista. Talousosaamiseen tähtäävä opetus tarkastelee kansalaista kotitalouden, yrityksen ja kansantalouden toimijana hyödyke-, rahoitus- ja tuotannontekijämarkkinoilla sekä hänen suhdettaan julkiseen talouteen. Kansalainen on yleissivistävän koulun yhteiskuntaopin näkökulmasta arvovalintoja ja päätöksiä tekevä kuluttaja, työntekijä, yrittäjä, veronmaksaja ja yhteiskunnallinen vaikuttaja.

Maailmankansalaisuuden näkökulmasta perinteinen taloustieto on yhtä ajankohtaista kuin ennenkin. Kansantaloudellinen tieto on universaalia. Kansantaloutta voi kuvata kaikkialla maailmassa samalla käsitteistöllä, esimerkiksi markkinavoimien avulla. Taloudessa voi tarkastella bruttokansantuotteen kasvua, talouden sisäistä ja ulkoista tasapainoa sekä kansantalouden ohjailua talouspolitiikan avulla. Kuitenkin meneillään oleva globalisoituminen on tuonut mukanaan seikkoja, jotka pakottavat valmentamaan kansalaisia **globaaliin ajatteluun**, taloutta koskevan tiedon käyttämiseen uusien tilanteiden kohtaamisessa. Uuden ajattelun omaksuminen edellyttää avointa kiinnostusta talouden kansainvälisiin muutoksiin.

Globalisoituminen luo haasteita

Globalisoitumisen edetessä monet talouden ilmiöt ovat kasvaneet moninkertaisiksi. Kriisit leviävät nopeasti maapallolla. Muutos New Yorkin pörssissä näkyy melkein heti Lontoossa, Tokiossa ja Helsingissä. Reaaliaikaisuus perustuu tieto- ja viestintätekniiikan kehitykseen, joka on mahdollistanut nopean arvopaperikaupan ja rahan nopean siirtymisen maasta toiseen. Tästä on ollut ilmeistä etua, mutta se on toisaalta lisännyt kansainvälistä epävakautta. Kriisit ovat muuttuneet aikaisempaa vaikeammin hallittaviksi.

Viime vuosikymmeninä kasvukeskukset ovat siirtyneet Tyynenmeren rannalle Aasiaan, jossa markkinat kasvavat ja tuotannontekijöitä on saatavissa halvemmalla kuin muualla. Tuotantoa on siirtynyt Euroopasta yhä enemmän esimerkiksi Kiinaan. Kyse on maailmanlaajuisesta ilmiöstä, jossa muodostuu kansantalouksien uusjako. Siinä menestyvät kansantaloudet kasvattavat etumatkaansa taantuviin tai paikallaan pysyviin taluksiin. Toisaalla uusjako tuo mukanaan kysyntää tuotannontekijöistä ja luo vaurautta. Toisaalla se ilmenee kasvun hidastumisena ja tuotannontekijöiden kysynnän heikkene-
misenä.

Protektionismin aikana valtiot pyrkivät suojelemaan omaa tuotantoaan tulleilla ja takaamaan oman kansantaloutensa myönteisen kehityksen. Toisen maailmansodan jälkeen tullirajoja haluttiin poistaa ja avata ovia vapaalle kilpailulle. Suomen kannalta kansantalouden kasvun avaimet ovat olleet viennin menestyksessä. Maan liityttyä Euroopan unioniin kasvun avaimet ovat unionin sisämarkkinoilla, jonne suuri osa Suomen ulkomaankaupasta suuntautuu. Euroopan unionissa pääoman, tavarain ja työn vapaa liikkuvuus on tuonut eurooppalaisia tuotteita kauppojen hyllyille, siirtänyt työpaikkoja ulkomaille, mutta pitänyt myös yllä jatkuvaa keskustelua kilpailukyvyin parantamisesta. Globaalista näkökulmasta on kyse unionimaiden kilpailukyvyin varmistamisesta suhteessa niiden pahimpiin haastajiin, Kiinaan ja Yhdysvaltoihin.

Teollisuusmaiden ja kehittyvien maiden välillä on vallinnut perinteinen eriarvoisuus. Sitä on haluttu vähentää erilaisilla kehitysohjelmilla ja maailmankaupan uusjaolla. Tuotannon siirtyminen Aasian ja Afrikan maihin ei ole kuitenkaan aina tuonut paikallista vaurautta. Sen sijaan, että kansainvälisten suuryritysten tulo kehittyviin maihin olisi ruokkinut kohdemaiden laajaa taloudellista kasvua, se on johtanut resurssien imuroimiseen kehittyvistä maista palvelemaan teollisuusmaiden vaurastumista. Julkisuudessa puhuminen Aasian, Afrikan tai Latinalaisen Amerikan köyhyydestä hämmentää ihmisiä, jotka joutuvat itse kärsimään kotimaassaan paperitehtaiden sulkemisesta, rakennetyöttömyydestä ja taloudellisten taantumien seurauksista.

Kansainvälinen kilpailun ja taloudellisen kasvun jatkuminen ovat muuttuneet ihmisyhteisön kannalta ongelmallisiksi. Kuinka kauan kasvu on maapallolla mahdollinen? Mitä yhteiskunnallisia seurauksia tuotannontekijöistä ja markkinoista kilpaileminen aiheuttaa eri puolilla maailmaa? Vaikka tarkastellut ilmiöt ovat globaaleja, talouspolitiikan keinot ovat yleensä yksittäisen valtion ja sen keskuspankin tai Euroopassa unionin ja sen keskuspankin keinoja. Globaalin ajattelun tekee vaikeaksi se, että ilmiöt täyttävät koko maailman, mutta ihmisen näkökulma niihin on paikallinen.

Mitä taitoja nuori kansalainen tarvitsee?

Taloustietoa ja sen käsitteitä on tärkeä opettaa, mutta usein opiskelija pitää tietosisältöä omassa laatikossaan ja kokemuksia maailman menosta toisessa ilman, että käsitteitä pystytään käyttämään oman elämän jäsentämiseen tai vastaavasti omia kokemuksia liittämään käsitteisiin. Pedagogisesti vaativin asia ei ole taloudellisen **tiedon** jakaminen, vaan **sillan** rakentaminen opiskelijan maailman ja globaalin maailman välille.

Opiskelija kohtaa maailmanlaajuiset talouskysymykset omassa elämässään. Siksi avain globalisoitumiseen on löydettävä arjesta, kuten esimerkiksi kulutustottumuksista ja omasta koulupäivästä. Koulu voi opettaa näkemään asioita, jotka antavat selityksiä arkielämän muuttumiselle ja tekevät sen paremmin hallittavaksi. Seuraavassa esitellään tarkastelutapoja, jotka helpottavat globalisoitumisen ymmärtämistä. Ne on muokattu kysymyksen muotoon.

Mitkä asiat elämässäni liittyvät globalisoitumiseen? Tähän löytyy aineistoa vaikkapa kuluttajan valinnoista lähikaupassa. Suomen ja Euroopan unionin kansalaisen globaaleihin taitoihin kuuluu taito lukea oman arkielämänsä ja ympäristönsä viestejä ja tulkitella niiden yhteyksiä talouden kansainvälisiin ilmiöihin.

Miten talouden kansainväliset muutokset vaikuttavat omaan elämään? Aineistoa voivat olla uutiset euron vahvistumisesta tai heikkenemisestä suhteessa Yhdysvaltojen dollariin tai Euroopan keskuspankin ohjauskoron nostamisesta tai laskemisesta. Kansainvälisen talouden ilmiöt on kyettävä kohtaamaan ja pystyttävä myös ennakoimaan jonkin verran niiden vaikutuksia omassa elämässä.

Miten minun pitäisi toimia globaalien muutosten keskellä? Nuoren kansalaisen on syytä pohtia, millaisten arvojen pohjalta hän kehittää omia taloustottumuksiaan. Globalisoituminen merkitsee esimerkiksi maailman raaka-ainevarojen tehokäyttöä, mutta myös metsien häviämistä ja ilmastonmuutoksen etenemistä. On siis kyettävä soveltamaan tietoa ja arvioimaan, pystyykö tiedon muuttamaan omaksi vastuulliseksi toiminnaksi.

Miten ratkaisun niukkuuden ongelman? Aineelliset ja aineettomat resurssit ovat aina tarpeita niukemmat. Niukkuus vaivaa kotitalouksia, yrityksiä, kuntia ja valtioita, itse asiassa koko ihmiskuntaa. Niukkuuteen on vain yksi lääke: rationaalinen taloudenpito, jolla käytettävissä olevat resurssit ja ihmisen tarpeet voidaan sovittaa yhteen. Keskeisin oivallus on se, että yksittäisen ihmisen ja koko ihmiskunnan taloudellisen ajattelun perusongelma on sama: taito ratkaista niukkuuden ongelma, kun tarpeet ovat rajattomat ja maailma rajallinen.

Mitä eettisiä periaatteita minun on syytä noudattaa taloudenpidossa? Kuluttajalla on vastuu tekemistään valinnoista, työntekijällä työstään, yrittäjällä tuotteistaan, asiakkaistaan ja työntekijöistään sekä kaikilla vastuu yhteiskunnasta, jonka jäsenenä he elävät. Globaali vastuu on perusteltavissa maailman rajallisuudella ja sillä, että eri puolilla maailmaa tehdyt taloudelliset valinnat vaikuttavat suureen määrään ihmisiä. Kansalaisen taitoihin kuuluu taito arvioida ratkaisujen seurauksia myös eettisestä näkökulmasta. Vaikka sanotaan, että rahalla ei ole moraalia, on tarpeen, että yleissivistävän koulun taloustiedon opetuksella sellainen on.

Yhteenveto: maailmankansalaisen talousosaamisen osatekijät

Tiedot

- tuntee kansantalouden peruskäsitteet ja osaa käyttää niitä talouden ilmiöiden kuvaamiseen
- osaa hankkia talouselämää koskevaa ajankohtaista tietoa
- ymmärtää taloudellisen ajattelun merkityksen kansainvälisten ongelmien ratkaisemisessa

Taidot

- hoitaa omaa talouttaan vastuullisesti ja eettisesti
- tunnistaa globalisoitumisen vaikutuksia omassa elämässään
- osaa arvioida kansainvälisten taloustapahtumien seurauksia
- soveltaa taloudellista ajattelua joustavasti arkielämän ongelmien ratkaisemiseen
- arvot ja asenteet
- asennoituu taloudenpitoon vastuullisesti ja eettisesti
- punnitsee taloudenpidon vaihtoehtoja arvovalintoina

Kyky toimia

- kykenee tekemään harkittuja talouspäätöksiä
- kykenee pitämään omaa taloutta ja toimimaan mm. kuluttajana, työntekijänä ja veronmaksajana

Arja Virta

Historian ja yhteiskuntaopin
didaktiikan professori
Turun yliopisto

Kristina Kaihari

Opetusneuvos
Opetushallitus

Maailmankansalaisen yhteiskunnallinen osaaminen

Kansalaisuus merkitsee sidettä yksilön ja yhteiskunnan välillä. Perinteisesti se on tulkittu kuuluvuudeksi omaan yhteiskuntaan ja valtioon, mutta verkottuneessa, kansainvälistyneessä ja globaalistuneessa maailmassa lojaalisuus ulottuu laajemmalle, ihmiskuntaan yleisesti. Kansalaiskasvatus ja sen osana yhteiskuntaopin opetus on perinteisesti ollut sosialisatiota yhden yhteiskunnan ja samalla yleensä kansalaisvaltion kehityksessä. Niin hyvän perustan kuin tämä voikin luoda, se ei enää riitä maailmassa, jossa miltei jokainen yhteiskunta on monikulttuurinen ja jossa kansainväliset ja kulttuurienväliset yhteydet ovat entistä tärkeämpiä. Koulun kansalaiskasvatus ei myöskään enää voi rajoittua siihen, että oppilaille välitetään tietoa yhteiskunnasta, vaan tämän päivän ideaalikansalainen on aktiivinen, harkitseva ja toimintakykyinen.

Yhteiskunnallisesta osaamisesta voidaan käyttää käsitteitä *demokraattinen kompetenssi* tai *civic literacy*. Tähän osaamiseen sisältyy yhteiskunnallisia asioita ja poliittisia prosesseja koskevaa tietämystä, erityyppisiä taitoja, valmius arvopohdintaan sekä kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin ja vaikuttamiseen. Kompetenssiksi on luettava myös yhteiskunnallinen itseluottamus, eli usko omiin tietoihin ja omaan kykyyn toimia yhteiskunnassa. Yhteiskunnallinen osaaminen on merkityksellistä kansalaiselle itselleen, sillä yksilö tarvitsee sitä pystyäkseen osallistumaan yhteiskuntaelämään, vaikuttamaan ja hankkimaan toimeentulonsa. Yksilöiden yhteiskunnallinen osaaminen on myös voimavara yhteiskunnalle, sen demokraattisen ja tasa-arvoisen kehityksen ja myös talouselämän näkökulmasta.

Maailmankansalaisen yhteiskunnallinen osaaminen on hyvin monitahoinen kokonaisuus. Siinä limittyvät osallistumisen ja vaikuttamisen taidot paitsi taloudellisiin tai-

toihin, myös kulttuuriseen osaamiseen ja globaaliin etiikkaan. Yhteiskunnallinen osaaminen sisältää myös kyvyn joustavaan, arvostavaan ja tasa-arvoiseen kulttuurienväliseen vuorovaikutukseen. Perustana on oman kulttuuri-identiteetin rakentuminen ja tiedostaminen, joka luo edellytyksiä laaja-alaisen sosiaalisen tietoisuuden, muiden kulttuurien ymmärtämisen ja globaalin vastuuntunnon kehittymiselle.

Yhteiskunnallista osaamista voidaan jaotella perinteiseen tapaan tietoihin, taitoihin, arvoihin ja asenteisiin, mutta yksilön ajattelussa ja toiminnassa nämä osa-alueet limittyvät toisiinsa erottamattomasti. Kompetensseja voi jaotella eri tavoin, eikä mikään luettelo ole tyhjentävä. Luettelosta voi tulla juhlallinen ”toiveiden tynnyri”, mutta pohjimmiltaan on kysymys tavallisesta elämänhallinnasta ja maailmassa olemisesta.

Tiedot yhteiskunnasta lähtökohtana

Aktiivisen kansalaisuuden ja myös maailmankansalaisuuden perustana voidaan pitää yhteiskunnallisten asioiden ymmärtämistä ja tuntemusta. Ydinsisältöön kuuluvat yhteiskunnalliset peruskäsitteet, keskeiset instituutiot ja poliittiset prosessit sekä yhteiskunnan keskeiset normit, arvot ja periaatteet – ennen kaikkea demokratia ja ihmisoikeudet. Keskeistä on esimerkiksi tieto siitä, miten oikeusjärjestelmä ja edustuksellinen demokratia toimivat, miten yhteiskunnassa voi saada äänensä kuuluville ja hoitaa asioitaan ja mitä oikeuksia ja velvollisuuksia meillä on. On tärkeää oppia ymmärtämään peruskäsitteitä ja periaatteita yleisellä tasolla ja oman yhteiskunnan puitteissa, ja sen pohjalta tarkastelemaan samoja ilmiöitä ja elämänmuotoja muissa yhteiskunnissa ja erilaisissa kulttuurisissa olosuhteissa. Myös kulttuurinen herkkyyks, oman kulttuuriperinnön tuntemus samoin kuin erilaisten kulttuuristen lähtökohtien ymmärtäminen ja arvostaminen kuuluvat maailmankansalaisen yhteiskunnalliseen osaamiseen.

Kansalaisen avaintaitoihin kuuluu aktiivinen ote tietoon – valmius ja kiinnostus hankkia tietoa ja seurata maailman ja oman yhteiskunnan tapahtumia. Yhteiskuntaa koskeva tieto muuttuu nopeasti, vaikka esimerkiksi rakenteita, perusprosesseja ja instituutioita koskeva tieto on paljolti pysyvää. Muuttuvan ja jatkuvasti vyöryvän informaation kanssa selvittääkseen yksilön on koettava nähdä, mikä on olennaista, luotettavaa ja arvokasta tietoa. Yhteiskunnallista tietoa voidaan saada mitä moninaisimmista lähteistä, ja se voi useinkin olla värittyä. Käytännön yhteiskuntaelämässä ja myös kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa merkityksellistä voi olla myös niin sanottu hiljainen tieto, jota ei ole kirjoitettu selkeästi mihinkään vaan joka välittyy esimerkiksi sosiaalisissa verkostoissa, perhepiirissä ja lähiyhteisössä.

Yhteiskunnallisen ajattelun ja toiminnan taidot

Kansalaisen yhteiskunnallisia taitoja voidaan tarkastella monella tasolla. Taidot eivät ole tiedoista mutta eivät myöskään arvoista erillisiä. Osa taidoista on ajattelutaitoja – osa taas selvemmin toiminnallisia.

Kansalaisen kognitiivisiin taitoihin voidaan lukea muun muassa kriittinen ajattelu sekä tiedonhankinnalliset valmiudet. On osattava erottaa fakta mielipiteestä ja huomattava, milloin on kysymys propagandasta. Kriittinen ajattelu on keskeinen valmius poliit-

tisessa elämässä. Se ei tarkoita ensisijaisesti arvostelevaa tai negatiivista suhtautumista asioihin, vaan pikemminkin pyrkimystä tarkastella huolellisesti tiedonlähteiden ja viestien luotettavuutta. Olennaista on myös oppia näkemään, että yhdestä ilmiöstä voi olla erilaisia tulkintoja ja että se voi eri osapuolten näkökulmasta näyttää kovin erilaiselta. Monet asiat ovat kiistanalaisia ja arkoja. Nuoret on totutettava keskustelemaan myös vaikeista ja ristiriitaisista kysymyksistä, muodostamaan perusteltuja mielipiteitä, argumentoimaan ja neuvottelemaan. Demokraattisessa yhteiskunnassa kansalaiskasvatus sisältää sekä socialisaatiota yhteiskunnan arvoihin, normeihin ja käytänteisiin mutta myös valmiutta kyseenalaistaa – nähdä ilmiöissä ja ongelmissa erilaisia tulkintoja ja ratkaisumahdollisuuksia ja tarkastella ilmiöitä monipuolisesti. Vaikka ilmiöitä tarkastellaan kriittisesti ja useasta perspektiivistä, pyrkimyksenä on kuitenkin päätyminen mahdollisimman oikeaan ja totuudenmukaisen käsitykseen ja mahdollisimman oikeudenmukaiseen toimintaan.

Monet yhteiskunnallisista taidoista ovat sidoksissa kielellisiin kompetensseihin. Ne liittyvät tiedonhankintaan ja erilaisten viestien, entistä enemmän myös visuaalisen informaation, tehokkaaseen ja kriittiseen vastaanottoon ja välittämiseen. Tehokas luku- ja kirjoitustaito ovat kansalaistaitoja, ja niin myös muut viestintätaidot, myös tiedon tuottaminen ja välittäminen. Maailmankansalaisuuden näkökulmasta hyödyllistä on myös verkko-osaaminen ja hyvä medialukutaito, joka luo mahdollisuuksia seurata maailman tapahtumia ja tapahtumia omassa yhteiskunnassa.

Globaalikansalainen tarvitsee vuorovaikutustaitoja. Entistä tärkeämmäksi on tullut taito keskustella, neuvotella ja ratkaista konflikteja sovinnollisesti. Yhteistoimintakyky on tärkeä yhteiskunnallisessa toiminnassa. Siihen kuuluu kyky kuunnella, neuvotella, keskustella ja tehdä yhteisiä päätöksiä.

Arvot, tahto ja luottamus

Kansalaisen avainkompetensseihin kuuluu kyky eettiseen pohdintaan ja vastuulliseen toimintaan ja tahto edistää yhteistä hyvää. Maailmankansalaisuuden arvölähtökohtia ovat muun muassa vastuullisuus ja ihmisoikeuksien, demokratian, tasa-arvon sekä laillisten ja moraalisten arvojen kunnioittaminen. Tähän liittyy usko oikeudenmukaisuuteen sekä rasismien ja syrjinnän vastustaminen. Taitoihin liittyy läheisesti kyky toimia moninaistuneessa yhteiskunnassa, arvostaen ihmisoikeuksia ja kaikkien tasa-arvoisuutta erilaisuudesta riippumatta. Oikeuksien lisäksi yksilöllä on velvollisuuksia ja hänen ratkaisullaan ja toiminnallaan on seuraamuksia. Kansalaisaktiivisuutta on syytä tarkastella yhteiskunnallisiin arvoihin liittyvänä eettisenä kysymyksenä. Toiminta sinänsä ei ole itseisarvo, vaan se, mitä ollaan tekemässä ja mihin pyritään.

Hyvätkään periaatteet ja arvot eivät johda mihinkään, ellei yksilöllä ole tahtoa toteuttaa niitä ja ellei hän luota omiin mahdollisuuksiinsa ja omaan merkitykseensä. Toimintakyvyn todellistuminen edellyttää luottamusta omiin mahdollisuuksiin toimia – ja kiinnostus ja tahto puolestaan virittävät toiminnan. Koulun velvollisuus on luoda jokaiselle oppilaalle edellytyksiä tulla aktiiviseksi kansalaiseksi, mutta on itse kunkin oma valinta, missä määrin haluaa toimia yhteiskunnassa. Keskeinen ominaisuus on epäilemättä yhteiskunnallinen valvautuneisuus: kaikki eivät välttämättä ole näkyvästi aktiivi-

sia, mutta osallisuuden tunne on joka tapauksessa keskeinen. Se, että oppilas huomaa yhteiskunnallisten asioiden koskevan häntä itseään ja hänen elämänpiiriään, voi luoda kiinnostusta toimia ja vaikuttaa.

Osallistumisen muodot ja areenat

Maailemankansalainen on aktiivinen tai vähintäänkin valveutunut kansalainen. Tämä sisältää kyvyn osallistua eri tavoin. On tavanomaista jakaa poliittinen osallistuminen konventionaaliseen ja ei-konventionaaliseen toimintaan. Ensimmäiseen sisältyy toiminta vakiintuneilla areenoilla, äänestäminen, ehdokkuus ja puoluejäsenyys. Äänestymistä voidaan pitää minimalistisena poliittisena osallistumisena. Jälkimmäiseen ryhmään taas lasketaan erityyppinen vapaaehtoistoiminta ja kansalaisliikkeisiin osallistuminen (vaikuttaminen kansalaisyhteiskunnan tasolla). Maailemankansalainen toimii kansalaisyhteiskunnassa ja erilaisissa verkostoissa, ja tämä edellyttää ennen kaikkea muiden kuin perinteisten kanavien ja toimintatapojen tuntemusta.

Osa toimintamuodoista tähtää muutokseen: osallistuminen mielenosoituksiin, painostusryhmiin ja yleensä toimintamuotoihin, joilla koetetaan vaikuttaa päätöksen tekoon ja ratkaista ongelmia. Toiminta voi suuntautua esimerkiksi ihmisoikeuksien edistämiseen, ydinaseiden vastustukseen tai ympäristön suojeluun. Toiminta muutoksen puolesta voi saada myös illegaaleja ilmenemismuotoja. Kynnyskysymys tässä kaikessa on eettisyys – kyky arvovalintoihin ja omien velvollisuuksien ja toiminnan seuraamusten tiedostaminen.

Areenoita, joilla aktiivinen kansalainen toimii, on niin ikään useita. Kansalainen voi vaikuttaa julkisella areenalla esimerkiksi käyttämällä äänioikeuttaan ja ottamalla yhteyttä virkamiehiin ja päätöksentekijöihin. Hän voi toimia kansalaisyhteiskunnan areenalla – jäsenenä järjestöissä ja osallistumalla verkostoihin ja vapaaehtoistyöhön. Hän voi osallistua myös markkinoilla ja äänestää lompakollaan, antaa rahallista tukea valitsemiinsa päämääriin ja olemalla valistunut kuluttaja. Hän voi osallistua elämänpolitiikan tasolla päivittäisillä kulutusratkaisillaan. Tällä tavoin yhteiskunnallinen osaaminen on kiinteästi yhteydessä haluun edistää kestävästä kehitystä.

Koulu valmentamassa maailmankansalaisuuteen

Perinteinen yhteiskunnallinen opetus on painottunut kertomaan demokratiasta ja kansalaisen toimintamahdollisuuksista. Jos arvioidaan suomalaisen koulun tuottamaa yhteiskunnallista osaamista tai demokraattista kompetenssia, opetus onkin yleisesti ottaen onnistunut hyvin tiedollisella alueella. Jos nuorison yhteiskunnallinen tietämys suhteutetaan aikuisväestön keskimääräiseen osaamiseen, ei liene syytä huolestua. Suomalaiset 14-vuotiaat ovat kahdessakin laajassa kansainvälisessä vertailututkimuksessa sijoittuneet tiedollisten suoritusten osalta kärkeen. Sen sijaan yhteiskunnallinen kiinnostus ei ole korkealla tasolla. Suomalaisnuorten luottamus yhteiskunnan instituutioihin taas on varsin suurta, ja he ovat myös patriootteja. Yhteiskunnallisen vaikuttamisen taitoihin on syytä kiinnittää huomiota. Se epäilemättä riippuu paljon poliittisesta itseluottamuksesta – uskosta omiin tietoihin ja kykyyn vaikuttaa.

Kirjallisuus

- Amná, E. 2008. *Jourhavande medborgare*. Lund: Studentlitteratur.
- Ekman, T. 2007. *Demokratisk kompetens. Om gymnasiet som demokratiskola*. Studier i politik 103. Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.
- Hicks, D. & Holden, C. (toim.) 2007. *Teaching the Global Dimension. Key principles and effective practice*. London: Routledge.
- Ochoa-Becher, A. S. 2007. *Democratic Education for Social Studies. An Issues-Centered Decision Making Curriculum*. A Volume in International Social Studies Forum: The Series. Greenwich, Conn.: Information Age Publishing.
- Ross, A. 2008. *A European Education. Citizenship, identities and young people. European Issues in Children's Identity and Citizenship* 8. London: Trentham Books.
- Suoninen, A., Kupari, P. & Törmäkangas, K. (2010). *Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen päätulokset*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Suutarinen, S. (toim.) 2007. *Aktiiviseksi kansalaiseksi. Kansalaisvaikuttamisen haaste*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Erja-Outi Heino

Tiedottaja

Ulkoministeriön kehitysviestintä

Lea Houtsonen

Opetusneuvos

Opetushallitus

Globaalivastuu ja kehityskumppanuus

Taustaa: Vuosituhannen kehitystavoitteet

Globaalivastuu vakiintui sanastoon opetus- ja kulttuuriministeriön *Kasvaminen maailmanlaajuiseen vastuuseen* -projektin myötä vuosina 2007-2009. Projekti määrittä globaaliikasvatuksen päämääräksi kansalaisten globaalin vastuun hyvästä elämästä ja kestävästä tulevaisuudesta.

Myös **kehityskumppanuus** on 2000-luvun kiteytys. Maailman maiden vuonna 2000 YK:n yleiskokouksessa hyväksymästä vuosituhattulustuksesta juonnettiin kahdeksan vuosituhattavoitetta. Seitsemän ensimmäistä asettaa tavoitteeksi maailman suurien kehityshaasteiden ratkaisemisen vuoteen 2015 mennessä. Kahdeksantena tavoitteena on luoda globaali kehityskumppanuus, jota muiden kehityshaasteiden ratkaiseminen edellyttää.

Seitsemän suuren kehityshaasteen osalta avainasemassa ovat kehitysmaat. **Kahdeksannen vuosituhattavoitteen** seurannassa päähuomio on vauraassa maailmassa. Tavoitteen täyttymistä mitataan muun muassa kehitysyhteistyömäärärahojen tasolla. YK:n määrittämä tavoitetaso on 0,7 prosentin osuus bruttokansantuotteesta. Se on tavoite, johon myös Suomi pyrkii.

Sitoumusta globaaliin kumppanuuteen punnitaan paitsi valtion virallisella kehitysyhteistyöllä, myös vastuullisuudella, jota kukin maa ja sen kansalaiset niin kansainvälisessä yhteistyössä kuin omassa arjessaan tuntevat ja osoittavat.

Globaali ja paikallinen taso kulkevat rinnan – tätä limittäisyyttä kuvaa käsite **globaali, paikallisesti maailmanlaajuinen**. 2000-luvun lapsen, nuoren ja aikuisen maailmaa määrittää **keskinäisriippuvuus**. Kilometreistä tai kulttuurisista eroista riippumatta päätökset, teot ja tapahtumat tuntuvat sekä lähiyhteisössä että toisella puolella maailmaa.

Globaaliikasvatus on Suomen harjoittaman kansainvälisen **kehitysyhteistyön tärkeä kotimainen ulottuvuus**.

Opetushallituksen verkkosivuilta löytyy opettajille pedagogista aineistoa YK:n vuosituhatavoitteiden opettamiseen: <http://www.03.edu.fi/oppimateriaalit/mdg/opettajille/index.html>

Perustaksi tarvitaan ymmärrystä maailman valtavista taloudellisista ja yhteiskunnallisista raja-aidoista. Tällä hetkellä puhutaan **köyhyyden taskuista**. Maailman köyhien enemmistö asuu niin kutsutuissa keskitulotason maissa, joissa samaan aikaan osa väestöstä nauttii huomattavasta elintasosta.

Millaiseen kehitykseen tähtäämme ja millaista kehitystä tekemme tuottavat? Runsaan, monisyisen ja ristiriitaisenkin informaation käsittely vaatii taitoa. Globaalikumppanuus vaatii myös taitoa tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa eli interkulttuurista osaamista. Osaamisalueet limittyvät näinkin.

Globaalivastuu ja kehityskumppanuus rakentuvat tiedoille, taidoille ja tahdolle. Tietojen ja taitojen päälle rakentuu tahto aktiivisesti osallistua paremman maailman rakentamiseen. Me suomalaiset emme istu maailman laidalla seuraamassa, mitä muualla tapahtuu ja miten se ehkä vaikuttaa meihin. Olemme myös itse se muu maailma, ja vaikuttamme.

Osaamisen eri alueet

Tietoa: oppilaan mukaista, omasta yhteisöstä nousevaa

Globaalikasvatuksen keskeisen lähtökohdan muodostaa edellä mainittu paikallisen ja globaalin ulottuvuuden välinen yhteys (*the global in local*): nuorten tulee tiedostaa **oman yhteisönsä identiteetti, merkitys ja mahdollisuudet muulle maailmalle**.

Nuoret saavat päivittäin tietoja globaaleista kysymyksistä, olivatpa ne sitten luonnon onnettomuuksia, ilmastonmuutoksen vaikutuksia, ihmisoikeusloukkauksia, sotia tai konflikteja. Globaalien uutisten ja maailman tilan seuraaminen sanomalehtien ja muun

Globaalien riskien maailmanmalliin sisältyy kolme ilmiökokonaisuutta: Luonnontalous, ihmisen talous sekä ihmisen luontosuhdetta ilmentävä resurssikytkentä. Kuhunkin ilmiökokonaisuuteen sisältyvät omat uhkansa ja ratkaisumahdollisuutensa.

KUVA: Houtsonen & Peltonen.

median keinoin kuuluu olennaisesti koulukasvatukseen. Media muokkaa oppilaiden maailmankuvaa, ja median vaikutukset näkyvät sekä tiedollisella, toiminnallisella että emotionaalisella tasolla.

Pieniä oppilaita on kuitenkin syytä varoa syyllistämästä maailman globaaleista ongelmista. **Alimmilla luokilla positiivisten mielikuvien välittäminen kehityksistä** ja mahdollinen yhteistyö kehityksistä kotoisin olevien oppilaiden kanssa luo hyvää pohjaa myöhemmälle globaalikasvatukselle. Musiikin, videoklippien ja muiden vastaavien keinojen avulla opetukseen saadaan elämyksellisyyttä. **Henkilökohtainen suhde** opiskeltavaan asiaan luo hedelmällisen lähtökohdan syventää ymmärrystä globaaleista kysymyksistä.

Gloaalikasvatuksen yksi keskeinen tehtävä on auttaa oppilaita maailman hahmot-

tamisessa. Oppilaiden iän karttuessa globaalien ongelmien, niiden syiden ja vaikutusten käsittelyä syvennetään. Tällöinkin on varottava yksipuolisten negatiivisten stereotyyppien muodostamista kehityksimaista.

Taitoa: vuoropuhelua ja tiedon kriittistä arviointia

Globaalikasvatuksen tavoitteena on lisätä nuorten **kriittistä** ja **luovaa ajattelua**, avoimuutta ymmärtää erilaisuutta ja optimismia toimia paremman maailman puolesta. Oppilaat tarvitsevat taitoja **osallistua** ja **vaikuttaa** globaaleihin kysymyksiin omassa paikallisessa arjessaan.

Globaalikasvatuksen ydinkäsitteitä ovat **riippuvuus** ja **yhteys**. Maailma tulee nähdä kokonaisvaltaisena järjestelmänä, jolle on ominaista entistä suurempi keskinäinen riippuvuus. Ajat ja etäisyydet ovat supistuneet ja ihmisten välinen vuorovaikutus lisääntynyt. Globalisaatio avaa sekä mahdollisuuksia että uhkia, ja globalisaation hallinta edellyttää yhteistyötä ja kumppanuutta.

Voidakseen ymmärtää maailmaa ympärillään nuoret tarvitsevat **tukipisteitä, arvojärjestelmiä** sekä myös **kykyä vetää asioista omia johtopäätöksiä**.

Koulukasvatuksessa opettaja voi ottaa globaalien kysymysten tarkasteluun esimerkkejä oppilaiden omasta ympäristöstä ja heidän jokapäiväisestä kokemusmaailmastaan. Tuttu paikallinen esimerkki aktivoi oppilaita näkemään asioiden globaaleja yhteyksiä.

Keskeisinä globaalikasvatuksen taitoina nähdään **kyky sopeutua muutokseen, kyky ymmärtää monimutkaisia ilmiöitä ja kyky sietää epävarmuutta** erilaisissa yhteyksissä.

Opetushallituksen verkkoaineisto "Globaali-ikkuna" avaa näkymän maailmaan viiden erilaisen lähestymistavan kautta. Globalisaatiota tarkastellaan niin kulttuurin, liikkuvuuden, ympäristön, talouden kuin politiikankin kautta. Jokaisessa osiossa on kolme näkökulmaa ja niihin liittyviä tehtäviä. Perustehtävien lisäksi asioita kannustetaan pohdiskelemaan erityisesti ihmisoikeuksien ja mediakasvatuksen kannalta. "Minä ja globalisaatio" -osuudessa tutut henkilöt kertovat videolla omasta suhteestaan globalisaatioon ja sen vaikutuksista elämäänsä: <http://www2.edu.fi/globaali-ikkuna/>

Tahtoa: oma toiminta vaikuttaa

Maastrichtin konferenssissa vuonna 2002 globaalikasvatus määriteltiin kasvatukseksi, joka avaa ihmisten silmät ja mielen maailman erilaisille todellisuuksille ja **herättää heidät toimimaan oikeudenmukaisemman, tasa-arvoisemman ja ihmisoikeuksia kunnioittavan maailman puolesta.**

Gloaalikasvatuksen keskeisenä tehtävänä on globaaliin vastuuseen kasvattaminen. Sillä voidaan ymmärtää oppilaiden sellaisten toimintatapojen, tietojen, taitojen ja asenteiden kehittämistä ja kartuttamista, joiden avulla **oppilaat voimaantuvat tunnistamaan globaaleihin kysymyksiin liittyviä asenteita ja eettisiä arvoja sekä herkistyvät oikeudenmukaisuuden vaatimukselle ja moninaisuuden arvostamiselle.** Oppilaita tulee ohjata ymmärtämään oman toimintansa vaikutukset globaalisti ja myös globalisaation vaikutukset heidän omaan elämäänsä.

Globaaliin vastuuseen kasvaminen tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa omassa lähipiirissä, laajemmassa yhteisössä, omassa maassa ja aina globaalille tasolle saakka.

Oppilaita osallistavat kouluprojektit ja yhteiset koulukumppanuudet lisäävät oppilaiden motivaatiota ja tahtoa toimia vastuullisina maailmankansalaisina.

Gloaalikasvatusta voidaan toteuttaa myös erilaisissa verkostoissa ja erilaisissa oppimisympäristöissä, niin fyysisissä kuin virtuaalisissa. Erityisen suotuisia globaaliin vastuuseen kasvamisen kannalta ovat sellaiset oppimisympäristöt, joissa oppilailla on mahdollisuus kokea voimaantumisen tunne.

Yhteenvetona: keskeistä on, että oppilaat ymmärtävät, miten globaalit ilmiöt vaikuttavat paikallisella tasolla ja myös, miten oma paikallinen toiminta vaikuttaa globaalisti. Globaalivastuuseen liittyvä kansalaistaito on kyky kriittisesti tarkastella omien toimintaperiaatteiden eettisyyttä.

KUVA Carina Storthors/Vasa övningsskola

III Oppimispoluilla eteenpäin

Gun Jakobsson

Johtava rehtori

Vaasan ruotsinkielinen normaalikoulu

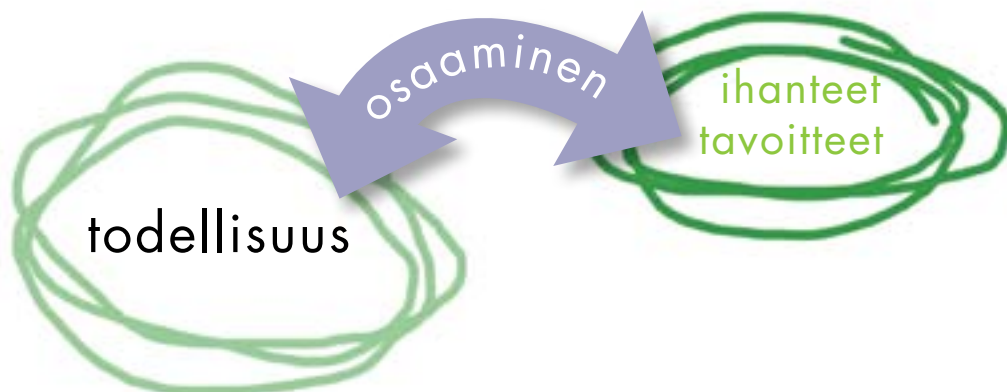
Maailmankansalaisuus – nykyajan haaste koululle

→ Vaasan ruotsinkielinen normaalikoulu on toiminut aktiivisesti Maailmankansalaisena Suomessa -hankkeessa. Koulussa päätettiin laatia kokonaisvaltainen strategia maailmankansalaisuuteen kasvattamisesta.

Projektin lähtökohta: osaamisen määrittäminen koulun strategiaa varten

Viikonlopun paikallislehdessä kerrottiin sekä Maailman päivän viettämisestä kaupungin monikulttuurisuuskeskuksessa että tunnetun poliitikon vähemmistöpoliittisesta esityksestä. Lehtiä lukevan peruskoululaisen tai lukiolaisen silmissä uutiset ovat ristiriitaisia: tiedotusvälineiden pintapuoliset uutiset ja lausunnot ilman taustaa tai syventävää sisältöä antavat maailmasta kaoottisen kuvan. Vuoden pakolaisnainen haastaa monikulttuurisen paikallisväestön vaikuttamaan aktiivisesti rakentamalla tuleville sukupolville yhteiskuntaa, jossa on hyvä elää. Samaan aikaan kansanedustaja esittää, että ”homot, lesbot ja somalit pitäisi laittaa Ahvenanmaalle, jotta nähtäisiin, millainen malliyhteiskunta siitä syntyy”. Kenen puheet pitäisi ottaa vakavasti? Mihin voi luottaa?

Koulu on luonnollisestikin paikka, joka voi yhdessä eri sidosryhmien kanssa auttaa lapsia ja nuoria löytämään oman tiensä maailmankansalaisuuteen. Maailmankansalaisuuteen johtava strategia voidaan laatia omassa koulussa kokoamalla yhteen myönteiset voimavarat ja olemassa oleva kokemus opettamisesta. Koulussa tapahtuva suunnittelu ja strategian laatiminen voidaan käynnistää pohtimalla, millaista osaamista tulevaisuuden maailmankansalaiset tarvitsevat. Lähtökohtana voi olla edellä esitetyn esimerkin kaltainen ihanteiden tai tavoitteiden ja arkitodellisuuden ristiriita. Tavoiteltu osaaminen voi muodostaa oppimisen sillan, joka johtaa saarekkeiden välisen kuilun ylitse.

Nasan Apollo 17 lennolla otettu kuva *Sininen marmorikuula* on Maailman päivän tunnus.

Suomessa osataan muotoilla harkittuja ja tasapainoisia koulu- ja koulutustavoitteita. Tavoitteet ja todellisuus ovat kuitenkin usein kaukana toisistaan. Todellisuus lävyyttää eteemme köyhyyttä, nälänhätää, sotia, katastrofeja, epätasa-arvoa, diktatuureja, muutospaineita ja kehitystarpeita... Mitä osaamista nuoret tarvitsevat kohdatakseen todellisuuden ja päästäkseen tavoitteisiinsa? Mitä haasteita koulu kohtaa sillanrakentajana, ja millaiset strategiat ovat hyödyllisiä?

Ongelmia voi havainnollistaa tietyillä maailmankansalaisuuteen kuuluvilla tekijöillä, joita voi kuvata vastakohtapareina tai jännitteinä ja joihin koulu voi ratkaisevasti vaikuttaa.

1. Aktiivista kansalaisuutta toteutettiin muun muassa EU:n köyhyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuoden 2010 aikana nostamalla esiin osallisuus syrjäytymisen vastavoimana. Hyvinvointiyhteiskunnan passivoivaa vaikutusta voidaan todennäköisesti torjua tehokkaimmin koulujen kaltaisissa sosiaalisissa yhteisöissä tapahtuvalla järjestelmällisellä koulutuksella, joka aloitetaan varhaisella iällä. Vanhan viisauden mukaan demokratiaa ei opita vaan sitä harjoitetaan.

2. Kestävä elämäntapa vaikuttaa lapsiin ja nuoriin monilla tasoilla. Taloudellisen kasvun ja resurssien rajallisuuden välinen kuilu on keskeisin globaalien jännitteiden aiheuttaja. Jatkuvasti kasvava lapsiin ja nuoriin kohdistuva tuotteiden markkinointi ja oppilaitosten sitoutuminen paikallisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin ympäristöprojekteihin ovat ristiriidassa keskenään. Tätä ristiriitaa tulisi käsitellä suunnitelmallisesti myös oppilaitoksissa.

3. Kulttuurien tuntemus alkaa pienestä ja läheltä. Suomen kouluissa toteutettava kiusaamisenvastainen *KiVa Koulu* toimintaohjelma yhdistää ja kehittää onnistuneesti aikaisempien vastaavien hankkeiden parhaita puolia. Ohjelman aineistot ovat oivallinen lähtökohta toiminnan laajentamiselle erilaisuuden ymmärtämiseen ja hyväk-

symiseen sekä yhteistyötaitojen syventämiseen. Ristiriitojen ratkaisemisen ja rauhantyyden aktiivinen harjoittelu omassa arkiympäristössä antaa valmiuksia toimia myös laajemmissa yhteyksissä.

4. Maailmankansalaisuuden etiikka ei kenties poikkea yhteisön moraalista, mutta koulun on syytä panostaa erityisesti tiettyihin kysymyksiin. Nämä kysymykset liittyvät ihmisen perustarpeisiin ja oikeuksiin, yksilön ja kulttuurien kunnioittamiseen sekä luonnon ja kulttuurin monimuotoisuuden varjelemiseen. Tässäkin yhteydessä arjesta voidaan löytää vastakohtaparit: avoimuus sulkeutuneisuuden sijaan, moninaisuus yksipuolisuuden sijasta, aitous teennäisyyden sijasta ja konkreettiset toimet puuhastelun sijasta. Vähemmän puhetta ja enemmän tekoja, kuten länsinaapurissamme tavataan sanoa.

Demokratiaa on syvennettävä

Nykyajalle leimallisia piirteitä ovat perustelemattomat mielipiteet ja kulkutaudin lailla leviävä itsekkyyks. Tällaisessa ympäristössä demokratiakäsitys näivettyy pelkäksi sananvapaudeksi ja itsemääräämisoikeudeksi, joiden varjolla jokainen sanoo ja tekee mitä huvittaa. Koulun tehtävänä on puolustaa tiedon ja tietoisuuden lisäämistä demokratiaan kuuluvasta keskeisestä, kaikille yhtäläisestä oikeudesta saada tietoa ja osallistua päätöksentekoon. Koulu on ihanteellinen paikka demokratian pelisääntöjen harjoitteluun, eikä pelkästään niistä lukemiseen: sanoista ja ajatuksista tekoihin.

Ruotsinkielisten peruskoulun yläluokkien ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden sekä lukiolaisten etujärjestö Finlands Svenska Skolungdomsförbund toteutti vuonna 2010 kouludemokratian kehittämishankkeen. Projektiin otettiin mukaan neljä osaluuetta: koulun arvoperusta, päätöksenteko ja yhteistyö, opetus ja arviointi sekä fyysinen ja psyykinen työympäristö.

Vaasan ruotsinkielisen normaalikoulun Vasa övningskolan kaikki asteet – alakoulu, yläkoulu ja lukio – osallistuivat projektiin kolmen vuoden ajan. Kun oppilaitos osallistuu erilaisiin kehittämishankkeisiin, se pyrkii sisällyttämään uudet asiat toimintaansa ja vie siten oppilaitosta kohti asetettuja tavoitteita. Projektin pysyviin tuloksiin lukeutuvat aktiivisen oppilaskunnan perustaminen myös alakouluun, oppilaiden ja opiskelijoiden osallistuminen työryhmiin ja kokouksiin sekä järjestelmällinen luokanvalvoja- ja ryhmäohjaajatoiminta osallisuuden lisäämiseksi kouluyhteisössä.

Demokratiahankkeen luontevana jatkeena oppilaitoksessa käynnistettiin *Vihreä lippu* -projekti. Vuonna 2011 oppilaitos hyväksyttiin Vihreä lippu -kouluksi, ja toiminta jatkuu projektille ominaiseen demokraattiseen tapaan. Jotta oppilaat saadaan laajemmin mukaan, toimille on vielä laadittava tavoiteaikataulu. Maailmankansalaisuuden käsitettä lähemmin tarkastelleista ryhmistä varsinkin kolmannen ja viidennen vuosiluokan oppilaat olivat selvästi sitä mieltä, että maailmankansalainen huolehtii ympäristöstä. Monet mainitsivat erityiset tapahtumat ja kampanjat, kuten Earth Hour -tapahtuman ja sähkönsäästökampanjat.

Maailmankansalaisena Suomessa projektin yhteydessä oppilaat saivat mahdollisuuden keskustella ja pohtia ryhmissä maailmankansalaisuuden käsitettä. On ilo todeta,

että etenkin perusopetuksen viidennen ja kahdeksannen vuosiluokan oppilaat ovat ottaneet kouludemokratiaprojektin omakseen ja kokevat sen erittäin myönteisenä. Heille on tärkeää päästä osallistumaan päätöksentekoon, kuulla muiden näkemyksiä ja pitää huolta oppilastovereistaan sekä uskaltaa kysyä ja toimia. Heitä vanhemmat lukiolaiset puolestaan vastasivat, että yhteiskunta vaatii entistä enemmän sosiaalisia valmiuksia ja että koulu on oikea paikka harjoitella näitä taitoja aina empatiasta kriittiseen ajatteluun. Lukiolaiset korostivat erityisesti keskustelun ja ajankohtaisten yhteiskunnallisten ja eettisten kysymysten syventämisen merkitystä. Koulun kaltainen turvallinen ympäristö tarjoaa hyvän pohjan nuorten itsetunnon ja itseluottamuksen kehittymiselle.

Kun oppilaitoksen opettajille esitettiin samat kysymykset, he painottivat erityisesti omaa, vahvaa kulttuuri-identiteettiä. Näkemys heijastelee yhtä koulun varhaisimmista teemoista ja tavoitteista: antaa oppilaille juuret ja siivet. Juuret syntyvät omaan kulttuuriin kuulumisesta ja siivet valmiudesta kokea muiden kulttuurien uusia ja erilaisia piirteitä. Opettajat mainitsivat etenkin maailmankansalaisuudessa tarvittavien teoriatietojen hyödyntämisen, mutta painottivat myös valmiuksia keskustella, analysoida ja syventää tietoja.

Kaikki toivat esiin omien kokemustensa merkityksen. Tärkeitä eivät ole pelkästään matkoilla koetut tai tiedotusvälineistä saadut tiedot, vaan omat arkikokemukset. Maailmankansalaisuus ei edellytä matkustamista maailmalle ja monien kielten osaamista tai vieraiden kulttuurien tuntemista. Jokainen voi olla maailmankansalainen omassa koulussaan, omassa arjessaan, kotona ja koulussa, vapaa-aikanaan ja yhdistystoiminnassa. Hyvää työtä tehdään paljon jo nyt, mutta haasteena on koota palapelin osat kokonaisuudeksi, jonka pääjuonteena on yhteenkuuluvuudesta syntyvä turvallisuudentunne.

Demokratian ja ihmisoikeuksien edistämistyöhön liittyviä linkkejä:

- <http://www.skoldemokrati.fi/> Ruotsinkielisten peruskoulun yläluokkien ja ammattillisten oppilaitosten opiskelijoiden sekä lukiolaisten etujärjestön Finlands Svenska Skolungdomsförbundetin välineet kouludemokratian käytännön toteutukseen (ruotsiksi)
- <http://www.skolungdom.fi/elevkarsaktiva/publikationer-och-manualer> Linkkejä julkaisuihin ja oppaisiin oppilaskunta-aktiiveille (ruotsiksi)
- <http://eycb.coe.int/compass/>

Euroopan neuvoston ihmisoikeuskasvatuksen tukimateriaalia (eri kielillä).

Paikallisesti tarvitaan yhteistoimintaa

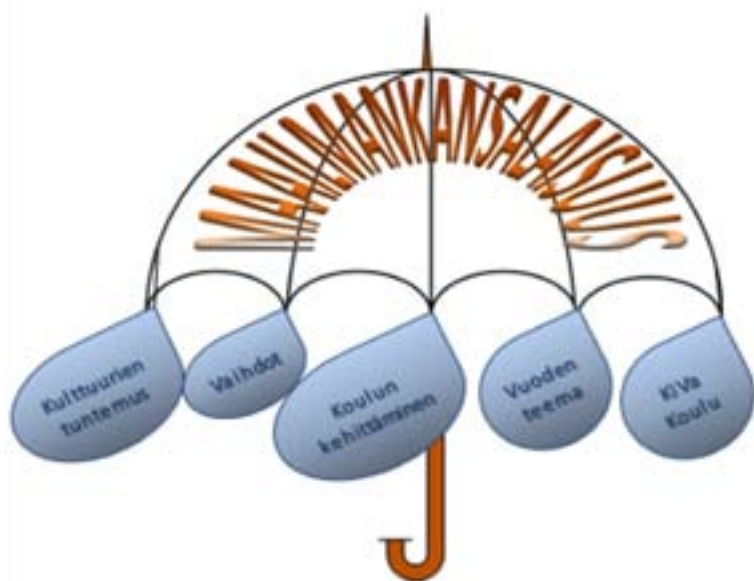
Jo Kungfutse näytti meille tien: Kuulen ja unohdan, näen ja muistan, teen ja ymmärän. Rakentaessamme koululle maailmankansalaisuusstrategiaa meidän kannattaa ottaa mallia edellisen vuosisadan kansansivistystyöstä, joka tukeutui vahvasti työväenliikkeen, raittiusliikkeen ja vapaakirkon kaltaisiin kansanliikkeisiin. Luonnollisestikin näkemys on päivitettävä tähän päivään, mutta lähtökohtana tulisi olla oppilaitoksen omat kokemukset ja tarpeet ja tavoitteena osaamisen sekä valmiuksien ja asenteiden tasapaino. Tätä

kuvaa kenties parhaiten Aristoteleen tiedon kolmijako: **episteme**, **techne** ja **fronesis**.

Koulun strategian rakentamisessa on kyse tiedosta, eri aineiden opetussuunnitelmien sisällöistä, opetusmenetelmistä ja toimintavoista. Kyse on kuitenkin myös opettajien tietoisuudesta ja kyvystä sisällyttää opetukseen kasvatusta tukevia elementtejä pelkän tietosisällön sijaan. Ulkoa oppimisen sijasta on painotettava pohdiskelevaa, syvällistä oppimista. Vaikka vaikuttamisen mahdollisuudet ovat selkeimmillään luonnontieteissä ja eri kulttuureja esittelevissä aineissa, kuten kielissä, kaikkien oppiaineiden opetuksessa on mahdollista vaikuttaa. Koulun tulee luonnollisestikin edistää myös opettajien välistä yhteistyötä ja mahdollisuuksia täydennyskoulutukseen hyödyntämällä eri organisaatioiden tarjoamaa runsasta tukimateriaalia, josta osaa voidaan käyttää opetuksessa lähes sellaisenaan.

Tunnetun pedagogisen näkemyksen mukaan oppiminen on helppoa, kun se on hauskaa. Tiedämme myös, että oppilaitosten ulkopuolella tapahtuva epävirallinen arkioppiminen on hauskaa oppijan iästä riippumatta. Sen sijaan virallinen kouluoppiminen ulkoisine palkitsemisjärjestelmineen tukahduttaa sisäisen oppimismotivaation ja tekee koulunkäynnistä pahimmillaan pelkäämistä ikävää. Tästä syystä strategian tulisi lähentää koulun virallista oppimista ja epävirallista arkioppimista tapaamisten ja keskustelujen, käytännön toimien ja tavoitteellisten menettelyjen pohjalta. Etenkin lukiotasolla johdotajana voi pitää myös Aaron Antonovskyn **koherenssintunteen** (*sense of coherence*) käsitettä, joka painottaa ymmärrettävyyttä, käsitettävyyttä ja merkityksellisyyttä.

Vaasan ruotsinkielisessä normaalikoulussa Vasa övningskolassa kansainvälinen yhteistyö on tärkeä osa toimintaa kaikilla asteilla. Eurooppalaisiin yhteyksiin on panostettu jo vuosia, minkä lisäksi yhteyksiä on solmittu myös Afrikan, Aasian ja Amerikan maiden

kanssa. Toiminnan kantava ajatus on ollut, että vaihdon tulisi tavoittaa kaikki oppilaat, ei ainoastaan niitä harvoja, jotka lähtevät vaihtoon tai tulevat oppilaitokseen vaihto-ohjelmassa. Lukion Comenius-projekteissa kyseisiä teemoja sivutaan useissa aineissa, mikä tekee ne näkyviksi yhteisössä. Tämänhetkinen teema Ruokaa ajatuksille (Food for thought) kokoaa noin 60 nuorta kuudesta osallistujamaasta Vaasassa järjestettävään työpajaan helmikuussa 2012. Kansainvälisestä yhteistyöstä syntynyt ajatus useita prosesseja kattavasta sateenvarjosta on saanut uuden kokoavan teeman – maailmankansalaisuuden.

MAAILMANKANSALAIUUUS

Opettajankoulutuksen harjoittelukouluna Vaasan ruotsinkielisellä normaalikoululla on mahdollisuus vuosittain tarjota käytännön harjoittelua ulkomaisille opettajaopiskelijoille ja ryhmille kymmenestä eurooppalaisesta yliopistosta, joiden kanssa Turun ruotsinkielisellä yliopistolla Åbo Akademilla on sopimus. Ala-asteella on monena vuonna toteutettu suosittu tapahtuma, kulttuuripäivät, joilla eri maista kotoisin olevat opettajaopiskelijat teettävät oppilailla erilaisia tehtäviä ja leikittävät ja laulattavat heitä kotimaidensa perinteiden pohjalta. Lisäksi oppilaitos tekee virallista yhteistyötä japanilaisen Osakan opettajankoulutuslaitoksen kanssa. Kielimuurin vuoksi yhteistyön syventäminen on ollut käytännössä hankalaa, minkä vuoksi pääpaino on ollut kieliongelmat ylittävässä kulttuurintuntemuksessa ja luovassa oppituntien suunnittelussa. Oppilaitoksemme on säännöllisesti ottanut pitkäkestoiseen harjoitteluun eurooppalaisia kieliassistentteja, jotka ovat usein opintojensa loppuvaiheessa olevia opettajaopiskelijoita.

Oppilaitokselle valitaan teema joka lukuvuodeksi. Lähtökohdaksi otetaan jokin opetussuunnitelmaan kuuluva aihe, joka yhdistetään EU:hun, YK:hon, Unicefiin tai muuhun kansalliseen, eurooppalaiseen tai kansainväliseen järjestöön liittyvään ajankohtaiseen teemaan. Terveys ja turvallisuus ovat viime vuosina olleet luontevia teemavalintoja kaikissa Suomen oppilaitoksissa. Vaasassa ne on yhdistetty luovuuteen (vuosi 2009 oli EU:n luovuuden ja innovoinnin teemavuosi) ja osallisuuteen (vuosi 2010 oli EU:n köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan vuosi). Tämän lukuvuoden teema, sitoutuminen ja vastuu koulussa ja yhteiskunnassa, liittyy EU:n vuoden 2011 vapaaehtoistoiminnan teemaan. Jokainen opettaja- tai aineryhmä ilmoittaa oppilaitoksen lukusuunnitelmassa,

miten vuoden teemaa tullaan käsittelemään lukuvuoden aikana. Teemaa pidetään esillä myös teemapäivien ja tapahtumien avulla.

Kiusaamisenvastaista *KiVa Koulu* toimenpideohjelmaa on laajennettu ja syvennetty etenkin perusopetuksessa. Lukion teemoina ovat lisäksi tasavertaisuus, kriisiapu ja ongelmatilanteiden ratkaiseminen. Samoja teemoja käsitellään myös turvalliseen ja viihtyisään kouluun tähtäävien koulun järjestyssääntöjen jatkuvassa kehittämistyössä. Eräässä oppilaitoksen uudessa yhteistyöprojektissa muutaman suomalaisen lukion opiskelijat keskustelevat vastaavalla koulutusasteella olevien kanadalaisten opiskelijoiden kanssa teemasta *Opiskelijoiden hyvinvointi* sekä yleisen kouluhyvinvoinnin edistämiskeinoista. Kaikki mainitut esimerkit tarjoavat oivallisia ja erittäin motivoivia mahdollisuuksia harjoitella demokraattista toimintatapaa.

Koulun strategiasuunnitelmassa tulisi jatkossa painottaa enemmän etenkin paikallisyhteisön laajan tarjonnan hyödyntämistä koulun kasvatustyön tukena. Alussa mainittiin Maailman päivän tapahtuma: Vaasa on yksi Suomen monikulttuurisimmista kaupungeista, jossa 5,4 prosenttia asukkaista edustaa 114:a eri kansallisuutta. Eniten puhutaan venäjää, arabiaa ja somalia, mutta myös sellaisia kieliä kuin joruba, amhara ja tagalog. Uudet ja vanhat vaasalaiset kokoontuvat kaupungin monikulttuurisuuskeskukseen tekemään yhdessä esimerkiksi teatteriesityksiä, jotka ovat saaneet hyvää palautetta.

Koulun keskeistä tehtävää maailmankansalaisuuteen kasvattajana voidaan kuvata Henry Fordin sanoin: ”Kokoontuminen on alkua, yhdessä pysyminen edistystä, yhdessä toimiminen menestystä.” Jotta voitaisiin päästä yksimielisyyteen tavoitteista, on kokoonnuttava yhteen. Alkuun pääseminen edellyttää sitoutumista. Kun jaamme tietoa, kokemuksia, vinkkejä ja ajatuksia, edistämme maailmankansalaisuutta Suomessa.

Gloaalikasvatuksen teoreettista taustaa ja uusia näköaloja

Opetushallitus järjesti 5.-7.10.2011 osana *Maailmankansalaisena Suomessa* -hanketta kansainvälisen symposiumin nimeltään *Becoming a Global Citizen*¹. Espoon Hanasaareen kokoontui 72 osanottajaa 13 maasta pohtimaan, mitä globaalikasvatus on ja millaista osaamista maailmankansalainen tarvitsee. Symposiumissa kuultiin myös esimerkkejä siitä, miten eri maissa globaalikasvatusta toteutetaan. Symposium järjestettiin yhteistyössä ulkoasiainministeriön, Global Education Network Europe -verkoston² eli GENE-verkoston sekä Hanasaaren kulttuurikeskuksen kanssa.

Tähän artikkeliin on koottu keskeisiä näkökulmia symposiumin aineistosta. Tavoitteena on innostaa lukijaa pohtimaan globaalikasvatuksen teoreettisia lähtökohtia, tulkintoja ja uusia mahdollisuuksia. Symposiumin englanninkielinen loppujulkaisu valmistuu loppuvuodesta 2011 ja se tulee luettavaksi GENE-verkoston verkkosivuille.

1 http://www.oph.fi/english/sources_of_information/conferences/becoming_a_global_citizen/documentation

2 <http://www.gene.eu/>

Helmuth Hartmeyerin teesit globaalioppimisesta

GENE-verkoston puheenjohtaja, Itävallan ulkoasiainministeriön kehitysyksikön johtaja Helmuth Hartmeyer esitti väitöskirjansa³ pohjalta – ja symposiumin paneelikeskustelun pohjustukseksi – teesejä siitä, mitä maailma haastaa meitä oppimaan. Teesejä oli seitsemän:

1. Koulutus on enemmän kuin ohjelma maailman parantamiseksi
2. Laiminlyöntien pelko estää hyvän opetuksen
3. Oppiminen on reflektointia
4. Toiminta on vain yksi globaalikasvatuksen ulottuvuus
5. Opetuksessa erilaisuus tulee nähdä rikkautena
6. Tarvitsemme uusia näköaloja siihen, miten opetuksessa voidaan vahvistaa ruumiin, sielun ja mielen yhteyttä ja oppilaan ehyttä kasvua
7. Globaalikasvatuksessa on ensisijaisesti kyse kompetenssien kehittymisen tukemisesta

Teeseistä kolme ensimmäistä käsitellään tässä tarkemmin.

1. Koulutus on enemmän kuin ohjelma maailman parantamiseksi

Globaalikasvatuksessa käsiteltävät kysymykset ovat laajoja ja usein myös hyvin vaikeita kuten luonnonresurssien hupeneminen, vaurauden epätasainen jakautuminen, nälänhätä ja köyhyys jne. Muutokset ovat nopeita ja vaikeasti hahmotettavia.

Hartmeyer korostaa, että koulutuksen tehtävänä ei ole siirtää vastuuta ja ongelmien ratkaisua tulevalle sukupolvelle, vaan antaa työvälineitä kysymysten tarkasteluun ja maailman tilaa koskevan ymmärryksen luomiseen. Keskeistä on edistää kykyä rakentaa suhteita toisiin ihmisiin ja toimia yhdessä oppijoina. Tarvitaan tilaa ja aikaa dialogille, erilaisten näkökulmien avaamiselle ja arvojen pohdinnalle sekä käsityksen muodostamiselle siitä, mitä voimme tehdä.

2. Laiminlyöntien pelko estää hyvän opetuksen

Maailman tilaa koskevaa tietoa on runsaasti. Uhkakuvat saavat paljon julkisuutta. Miten yksilö voi suhteuttaa oman elämänsä näihin ahdistaviin haasteisiin? Onko realistista olettaa, että meillä olisi keinoja saavuttaa jokin olennainen muutos yhden ihmisiän aikana?

Hartmeyer painottaa, että opettajan pitää harkita asioita ammatillisesti, säilyttää tyyneytensä ja suojata oppilaita liialta ahdistukselta. ”Ruoho ei kasva nopeammin, vaikka sitä kiskoo ylöspäin”, sanoo afrikkalainen sananlasku. Tärkeätä on säilyttää optimismi ja edistää oppilaiden toimintakykyä isojenkin haasteiden edessä.

3 Hartmeyer, H. (2008). *Experiencing the World. Global Learning in Austria: Developing, Reaching Out, Crossing Borders*. Waxmann, Münster.

3. Oppiminen on reflektointia

Nykymaailman monitahoisia, keskinäisiä riippuvuuksia ymmärretään huonosti. Syiden ja seurausten monimutkaisen verkoston näkeminen on vaikeaa. Ihmisen aivot joutuvat sopeutumaan nopeasti lisääntyvään monenlaistumiseen, missä lineaariset syy-seuraussuhteet eivät enää toimi ja missä sosiaalinen, kulttuurinen ja ekologinen ympäristö ei ole vakaa.

Hartmeyer ajattelee, että virtuaalisuutta korostavassa maailmassa yhä suurempi merkitys onkin konkreetilla paikoilla, kuten kouluilla, kirjastoilla, opintokeskuksilla ja kahviloilla, joihin kokoonnutaan ottamaan selvää mitä maailmassa tapahtuu ja liittymään toisiin ihmisiin. Ihmisen on tärkeää löytää oma paikkansa – ei ainoastaan taloudellisesti ja sosiaalisesti – vaan myös käsitteellisesti, emotionaalisesti ja kulttuurisesti.

Gloaalikasvatuksen ydintä on jatkuva kysyminen – myös omien tietojen, näkemysten ja toimintatapojen kyseenalaistaminen. Opiskelun tulee olla luonteeltaan avoin ja kokonaisvaltainen prosessi, joka lähtee opettajien ja oppijoiden tarpeista ja kokemuksista. Oppimisessa on kyse uuden löytämisestä, ymmärtämisestä ja haltuunotosta. Olennaista on osallistuminen, uteliaisuus, tutkiminen ja pohdinta.

Gloaalikasvatus on kasvatusta, jossa inhimillistä kasvua luovuuteen, empatiaan, rohkeuteen, avoimuuteen ja uuden kohtaamiseen tuetaan ja rohkaistaan. Kyse on sellaisten oppimispolkujen luomisesta, joiden ääriä ja päätepisteitä kukaan ei ole etukäteen merkinnyt.

Teesit 4.- 7. täsmensivät kolmen ensimmäisen teesin sanomaa. Niissä korostui avoimen pohdinnan ja erilaisten ratkaisujen etsimisen tärkeys ja se, että yhteisöihin sisältyvä monenlaisuus nähdään rikkautena. Maailmaan liittyvien kysymysten tarkastelussa tarvitaan enemmän oppiaineiden välistä yhteistyötä ja huolenpitoa siitä, että kasvatus on oppilaiden eheyttä ja toimintakykyä vahvistavaa. Kaikki asiat eivät ole globaaleja, vaan hyvinkin paikallisia ja konkreettisia. Usein paikallisilla muutoksilla on globaalit taustansa. Tulevaisuuden rakentamisessa tarvittavat kompetenssit syntyvät parhaiten, kun oppiminen yhdistyy luontevasti elämän todellisiin kysymyksiin.

Annette Scheunpflugin ajatuksia identiteetistä ja etiikasta

Annette Scheunpflug toimii Erlangen-Nürnbergin yliopiston kasvatusfilosofian professorina Saksassa. Hän pohti globalisoitumisen vaikutusta ihmisten identiteettiin ja etiikkaan sekä sitä, miten globaalikasvatuksella voidaan tukea identiteetin kehitystä.

Merkittävin muutos on monimuotoisuuden ja monimutkaisuuden lisääntyminen.

Esityksessään Annette Scheunpflug teki näkyväksi⁴ ihmisen identiteetin muotoutumisen historian eri vaiheissa:

1) **Ennen teollisuusyhteiskuntavaihetta** identiteettiä ei pohdittu, siihen sosiaalistuttiin tiedostamattomasti eläen kuten kaikki muutkin samassa yhteisössä. Perinne antoi ihmiselle käsityksen siitä, kuka hän on.

2) **Kansallisvaltioiden** ja ”yhden kulttuurin” dominanssin voimistuessa identiteettiä luotiin ja ohjattiin poliittisin motiivein kohti kollektiivisia ja kansallisia identiteettejä. Keskeinen viiteryhmä oli oma kansallisvaltio tai kulttuurinen ryhmä, jonka enemmistökielen merkitystä korostettiin. Toimintamallina oli tietoinen sosiaalistaminen pyrkien sulkemaan muut ulkopuolelle. Tavoitteena oli imperialistinen sulauttaminen tai ”toisten” syrjäyttäminen sekä omaan joukkoon kuulumattomien arvon kieltäminen.

3) **Useiden kulttuureiden yhteiskunnissa** identiteetti määritellään alueellisena, etnisenä, kulttuurisena tai kielellisenä identiteettinä. Identiteetti voi yhtäaikaaisesti muodostua monista eri ulottuvuuksista. Yhteiskunta sisältää useita kulttuurisia kokonaisuuksia ja erilliskulttuureita. Näissä yhteiskunnissa on jo tilaa mahanmuuttajien omien kulttuuritraditioiden näkymiselle, etnisille identiteeteille, sukupuolen moninaisuudelle ja kielelliselle moninaisuudelle.

4) **Globalisoituvissa yhteiskunnissa** yksilön identiteetti muodostuu syhteessä monikulttuuriseen ympäristöön. Identiteettiin voi sulautua aineksia monista kulttuuritaustoista, syntyy ns. hybridi-identiteettejä. Monet ihmiset oppivat puhumaan useita ”kulttuurisia kieliä”. Toimintamallina on yksilöstä lähtevä identiteetin rakentaminen ja identiteetin muuntuminen eri tilanteissa. Scheunpflug puhuisikin transformoituvista identiteeteistä. Kyse on ihmisistä, jotka joutuvat ”valitsemaan elämänkertansa” (Beck⁵) ja suhtautumaan itseensä ”kehitystehtävänä” (Havinghurst⁶), jonka aikana he joutuvat tekemään lukuisia arvojaan ja elämäntapaansa koskevia valintoja.

4 Scheunpflug, Annette. *Identity and Ethics in Global Education in Becoming a Global Citizen*. Proceedings of the International Symposium on Competencies of Global Citizens (to be published in Ireland in 2011).

5 Beck, U (1995). *Was meint eigenes Leben?* in Beck, U., Ziegler, U. Rautert, T. (Eds): *Eigenes Leben. Ausflüge in die unbekannte Gesellschaft*, in der wir leben. München, Beck.

6 Havinghurst, R.J. (1972) *Development task and Education*. McKay.

Scheunpflug korostaa, että globalisoituvissa yhteiskunnissa potentiaaliset kulttuuriset viiteryhmät lisääntyvät ja monenlaistuvat. Eettinen ja moraalinen orientoituminen vaikeutuu. Orientaatiota täytyykin laajentaa kolmella ulottuvuudella:

1. **Tila.** Aiemmin kaukaisesta ihmisestä on tullut lähinaapuri median, siirtolaisuuden, turismin sekä maailmanlaajuisen taloudellisen ja poliittisen yhteistyön vuoksi. Oikeudenmukaisuuden haaste ei koskekaan enää vain omaa maata, vaan koko maailmaa.
2. **Aika.** On välttämätöntä ajatella tulevia sukupolvia. Heillä tulee olla samat oikeudet elää tällä planeetalla kuin meillä ja meitä edeltäneillä sukupolvilla. Kestävä kehitys tulee nähdä kaikissa strategioissa tulevien sukupolvien oikeutena.
3. **Tosiasiat.** Pelkät hyvät intentiot voivat johtaa pahoihin seuraamuksiin, jopa katastrofeihin. Kaikkien toimintatapojen ja strategioiden vaikutusten ja riskien arviointi on keskeinen osa eettistä toimintaa. Globalisoitumisen aikakaudella maailmanlaajuisen oikeudenmukaisuuden, kestävyys ja toiminnan vaikutusten arviointi kuuluu kaikkein kiireellisimpiin haasteisiin. Tässä tarvitaan uusia identiteettikäsitteitä, kun etsimme uutta tasapainoa ja uutta paikkaa suhteessa toisiin.

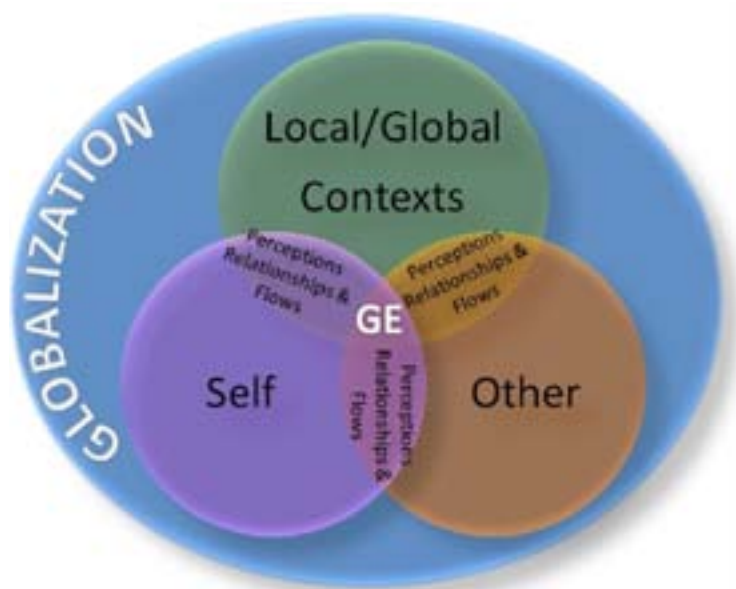
Scheunpflug näkee, että koulut voisivat tehdä paljon oppilaittensa identiteetin kehityksen tukemiseksi. Maailmankansalaisuus ei ole ristiriidassa kotikaupungin, -alueen tai -maan kansalaisuudelle, mutta se vaatii ihmiskunnan historiassa ainutlaatuista näköalojen avartamista. Tärkeätä olisi mm:

- nostaa erilaiset kulttuuriset perinteet näkyviin
- avata mahdollisuuksia tuottaa taidetta, myös populaarikulttuuria, ja saada es-teettisiä kokemuksia
- järjestää tutustumista erilaisiin ryhmiin ja esimerkiksi roolipelejä, joiden kautta on mahdollista ”astua toisen saappaisiin”
- vahvistaa monikielisyyttä ja käyttää useita kieliä
- käsitellä eri uskontoja ja pohtia rationaalisen ja uskonnollisen ajattelun eroa
- kannustaa nuoria pohtimaan maailmanlaajuisen oikeudenmukaisuuden ja kestävyys-tilaa ja mahdollisuuksia; toiminnan vaikutusten arviointi tulee juur-ruttaa tavaksi

Globalisoitumisen ja globaalikasvatuksen viitekehykset Vanessa Andreottin mukaan

Me suomalaiset voimme olla ylpeitä siitä, että siitä että Oulun yliopistossa on globaalikasvatuksen professuuri. Se lienee ainoa maailmassa. Oppituolin ensimmäinen haltija oli Rauni Räsänen ja nykyinen Vanessa de Oliveira Andreotti. Symposiumissa Vanessa Andreotti puhui teorian tärkeydestä pohdittaessa globaalikasvatuksen, sosiaalisen muutoksen ja opettajankoulutuksen yhteyksiä⁷.

Gloaalikasvatus on eettinen ja kasvatuksellinen välttämättömyys maailmassa, jonka ominaispiirteitä ovat monimutkaisuus, epävarmuus, epätasa-arvoisuus ja monenlaisuus. Gloaalikasvatus opettaa prosessien, havaitsemistapojen, suhteiden ja virtausten ymmärtämistä kolmen ilmiökokonaisuuden keskinäisessä dynamiikassa. Nämä ilmiökokonaisuudet ovat ihminen itse, toiset ihmiset sekä lokaalin ja globaalin vuorovaikutus. Alla oleva piirros hahmottaa tätä kokonaisuutta.

Andreotti kuvaa globalisoitumista kehittyneenä kapitalismina ja sellaisena poliittisen vallan uskoonpanona, jossa yhdistyvät lisääntyvä siirtolaisuus, ekologinen haavoittuvuus, teknologinen keskinäisriippuvuus ja kulttuuristen risteytymien moninaisuus. Gloaalikasvatuksen keskeinen tehtävä on tukea oppijoita tämän ilmiömaailman dynamiikan ymmärtämisessä sekä varustaa heidät tekemään tietoon perustuvia ja vastuullisia valintoja.

⁷ Andreotti, Vanessa. *Global Education, Social Change, and Teacher Education: The Importance of Theory in Becoming a Global Citizen*. Proceedings of the International Symposium on Competencies of Global Citizens (to be published In Ireland in 2011).

Opetuksen kehittämisen tulee Andreottin mukaan perustua oppimiskäsitykseen, jossa oppiminen ymmärretään tiedon luomiseksi. Uteliaisuus, rohkeus, tutkiminen, kokeilu, mielikuvituksen käyttö, järkeily, kurinalaisuus, sosiaalisuus ja kriittinen reflektointi ovat tärkeitä kaikessa oppimisessa ja myös globaalikasvatuksessa.

Andreotti haastaa lukijansa tutkimaan, millaisena tarinana – tai keiden näkökulmasta – globalisoituminen ja globaalikasvatus nähdään ja ymmärretään. Hän rakentaa rinnakkain kolme tulkintakehystä, jotka ovat **liberaali humanismi, teknokraattinen uusliberalismi** ja mahdollisesti tulossa oleva **postkolonialistinen tulkinta**. Näitä kehyksiä Andreotti tarkasteli 12 eri näkökulmasta, joita ovat avainideat, juuret, ensisijaiset teemat, tapa määritellä ongelmat, perusongelmien luonne, keinot päästä eteenpäin, pedagogiikka, keskeiset toiminnot, huippuoivallukset, näkökulmat joita väistetään, näkemys maailmankansalaisuudesta ja näkemys monikulttuurisuudesta. Tässä katsotaan tarkemmin vain kahta näistä näkökulmista.

Avainideana liberaalissa humanismissa on yleisinhimillisyyden imperatiivi, kansallislisvaltiot perusidentiteetin lähteenä ja kansalliset edustajat kansainvälisten päätösten tekijöinä. Teknokraattisessa uusliberalismissa se on puolestaan taloudellinen imperatiivi, monikulttuurinen ja globaali oikeudenmukaisuus, korporaatioiden vastuu sekä edistys taloudellisena kasvuna. Postkolonialistisessa ajattelussa avainideana on vastuunottaminen aiheutusta vahingosta, oikeudenmukaisuutta hyväntekeväisyyden sijaan, dialogi, vastavuoroisuus, solidaarisuus ja molemminpuolisuus.

Näkemys maailmankansalaisuudesta perustuu liberaalissa humanismissa siihen, että tasa-arvoisten kansakuntien jäsenet tekevät rationaalisia konsensuspäätöksiä sen suhteen, millainen on parempi sekä vauras ja rauhanomainen tulevaisuus kaikille. Teknokraattisessa uusliberalismissa puolestaan korostuu, että globaalin, rajattoman markkinatalouden jäsenet tekevät eettisiä ja rationaalisia valintoja (lisätäkseen pääoman karttumista, omistajuutta ja rajatonta kasvua), jotka hyödyttävät heitä ja toisia. Postkolonialistisessa ajattelussa maailmankansalaisuudessa on olennaista, että monimuotoisen globaalin yhteisön jäsenet – jotka ovat riittämättömiä yksinään ja siksi keskinäisessä riippuvuussuhteessa toisiinsa – työskentelevät yhdessä solidaarisesti ja vastuullisesti.

Jo näiden kahden tarkastelukulman valossa ei ole vaikea havaita, että suomalaisissa opetussuunnitelmissa ajattelutapa on mukaillut pitkälti liberaalia humanismia. Nyt on hyvä mahdollisuus tutkailla myös sitä, mitä muut vaihtoehdot voivat meille opettaa.

Rauni Räsänen näkemys globaalikasvatuksesta mielekkään, eettisen ja kestävän tulevaisuuden edistäjänä kaikille

Symposiumin lopuksi professori emerita Rauni Räsänen selvitti tekemänsä laajan Kansainvälisyyskasvatus2010-ohjelman arvioinnin tuloksia ja pohti mahdollisuuksia nostaa kasvatus maailmankansalaisuuteen opetuksen kehittämistä ohjaavaksi jäsentäjäksi. Nyt globaalikasvatus toteutuu opetuksessa ja opetussuunnitelmissa vaihtelevasti ja usein fragmentaarisesti. Hyvän jäsenyyksen globaalikasvatuksen ja erityisesti interkulttuurisen opetuksen toteutumisen arvioinnille antavat Banks (1995)⁸ ja Bennett (1993)⁹. Heidän mukaansa voidaan havaita seuraavantyyppisiä lähestymistapoja:

1. Assimiloiva monokulttuurinen lähestymistapa
2. Teemaviikkotyöskentely ja joitakin sisältöjä muista kulttuureista
3. Uusia oppiaineita ja aihekokonaisuuksia
4. Transformatiivinen, kokonaisvaltainen ja monikulttuurinen lähestymistapa

Rajalinja kulkee Räsänen mukaan etnosentrisen ja etnorelativistisen ajattelun välillä. Olennaista on havaita, että minun näkökantani ja kulttuurini ovat yksi mahdollisuus,

8 Banks, James (1999). *An introduction to multicultural education*. Allyn & Bacon: Boston.

9 Bennett, Milton (1993) *Towards ethnorelativism: A development model of intercultural sensitivity*. In Paige, R. (Ed) *Educating for intercultural experience*. Intercultural Press: Yarmouth.

mutta olemassa on muitakin kulttuureja, ja että ne ovat tutustumisen arvoisia. On kuitenkin olemassa joitakin yhteisiä, hyvän elämän kannalta olennaisia arvoja ja periaatteita ja näistä keskustelemien on tärkeää.

Mistä siis globaalissa etiikassa on kyse ja miten siitä sovitaan, kysyy Rauni Räsänen. Hänen mukaansa olennaista on motivaatio ja tahto tehdä yhteistyötä ja kohdella toisia subjekteina sekä sitoutua

- yhdenvertaisuuteen (sukupolvien sisällä ja välillä)
- dialogiin ja vastavuoroiseen oppimiseen (myös pois- ja uudelleenoppimiseen)
- rauhaan ja konfliktien ehkäisyyn sekä
- kestävään kehitykseen.

Menneisyydestä oppiminen, uusien haasteiden kohtaaminen ja tulevaisuutta koskevan vision kirkkaana pitäminen on ohjaava periaate koulutuksessa ja globaalikasvatuksessa. Yhteiset arvot ovat toiminnan liima. Tehokas toimeenpano edellyttää koherenssia, yhdensuuntaisuutta kaikilla toiminnan tasoilla.

Rauni Räsänen ei pidä olennaisena, puhutaanko globaalikasvatuksesta, kasvatuksesta maailmankansalaisuuteen vai kestäväen kehityksen kasvatuksesta, kunhan käsitteen moniulotteisuus säilyy. Hänen mielestään voitaisiin myös puhua **kasvatuksesta mielekkääseen, eettiseen ja kestävään tulevaisuuteen**. Tärkeää on ymmärtää, että tätä kasvatusta tarvitsevat kaikki tässä globalisoituneessa maailmassa, jossa keskinäiset riippuvuussuhteet ovat moninaiset.

Painettu
ISBN 978-952-13-4930-0
ISSN 1798-8950

Verkkojulkaisu
ISBN 978-952-13-4931-7
ISSN 1798-8969

Tämä julkaisu on tarkoitettu palvelemaan globaalikasvatuksen osalta lähivuosina toteutettavaa perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmauudistusta. Opetushallitus on toteuttanut yhdessä ulkoasiainministeriön kehitysviestinnän, kouluverkoston ja useiden asiantuntijoiden kanssa *Maailmankansalaisena Suomessa* -hankkeen. Hanke käynnistyi syksyllä 2010 ja päättyi loppuvuodesta 2011. Hankkeessa pohdittiin maailmankansalaisuutta ja mitä osaamista eli millaisia kompetensseja maailmankansalainen tarvitsee. Hankkeen keskeiset tulokset on koottu tähän julkaisuun.

Lisätietoja hankkeesta löytyy Opetushallituksen verkkosivuilta www.oph.fi/kehittamishankkeet/maailmankansalaisena_suomessa

Yhteistyössä:

Opetushallitus
www.oph.fi/julkaisut